

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**SURİYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK
YAPISININ TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GENÇ
İŞGÜCÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Seda AKSÜMER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR

**Bu tez BAP tarafından 18203018 nolu Yüksek Lisans tez projesi olarak
desteklenmiştir.**

Konya-2019

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seda AKSÜMER
	Numarası	164226001014
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR
Tezin Adı	SURIYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK YAPISININ TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GENÇ İŞGÜCÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 'SURIYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK YAPISININ TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GENÇ İŞGÜCÜ VE İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ' başlıklı bu çalışma 15/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. M. Okan Taşar	Danışman	
Doç. Dr. Saad Çelik	Üye	
Doç. Dr. Serife Özalp	Üye	

ÖNSÖZ

Türkiye’deki genç işgücü ve işsizliği sorununun Suriyeli mülteciler özelinde incelendiği bu çalışmada, çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışma sürecinin her aşamasında bilimsel bakış açısıyla tezin yazımına büyük katkı sağlayan, değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamı destekleyen Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü’ne teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Son olarak tüm hayatım boyunca varlıklarını, sonsuz desteklerini hissettiren ve bu günlere gelmemi sağlayan aileme teşekkür etmeyi borç bilirim.

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seda AKSÜMER		
	Numarası	164226001014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
Tezin Adı	Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısının Türkiye Ekonomisi'nde Genç İşgücü ve İşsizlik Üzerindeki Etkileri			

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Seda AKSÜMER		
Numarası	164226001014		
Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR		
Tezin Adı	Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısının Türkiye Ekonomisi'nde Genç İşgücü ve İşsizlik Üzerindeki Etkileri		

ÖZET

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş milyonlarca Suriyeli'nin Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmasına neden olmuş ve bu zorunlu göç hareketi Türkiye için bir takım maliyetler getirmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre 2019 yılının ilk üç ayında Türkiye'de 3,6 milyon Suriyeli mülteci yaşamaktadır. Mülteci rakamlarının her yıl artarak devam etmesi ve mültecilerin işgücü piyasasına dahil olmaları Türkiye'nin işgücü piyasaları üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu etkilerin değerlendirilmesi için öncelikli olarak mültecilerin, mevcut demografik yapısı ile Türkiye'nin demografik yapısının karşılaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin en önemli makroekonomik sorunlarından biri olan genç işsizliğinin tarihsel gelişimi değerlendirilmiş ve mültecilerin Türk işgücü piyasalarına dahil olmaları ile birlikte genç işsizliğinin nasıl etkilendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla mültecilerin ve Türkiye'nin demografik yapısındaki benzer ve farklı yönler bu noktada geleceğe dair bazı tahminlerin yapılmasını kolaylaştırmaktadır. TÜİK tarafından hazırlanan nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye'nin 20-30 yıl içerisinde demografik yapısının değişeceği ve nüfusun yaşlanma sürecine gireceği belirtilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, mültecilerin özellikle yaş yapısının Türkiye'nin demografik yapısında nasıl bir değişime yol açacağı ve demografik değişim süreci boyunca işgücü piyasalarındaki durumlarının tartışılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç İşgücü ve İşsizlik, Suriyeli Mülteci Krizi, Demografik Yapı.

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seda AKSÜMER	
	Numarası	164226001014	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktor ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Okan TAŞAR	
	Tezin İngilizce Adı	<u>Demographic Structure of Syrian Refugees and its Effects on Youth Labour Force and Unemployment in Turkish Economy</u>	

ABSTRACT

The civil war started in 2011 caused millions of Syrians having to migrate to Turkey and this forced migration has brought certain costs for Turkey. According to statistics of Immigration Authority General Directorate, in the first three months of 2019, 3 millions of Syrian refugees live in Turkey. Increasing number of the refugees continuously each year and inclusion of the refugees to labor market of Turkey has led to positive and negative effects. To evaluate these effects, it is very important to compare primarily current demographic structure of Turkey and the refugees.

In this study, youth unemployment which is one of the most important macroeconomic problems of Turkey has been evaluated and has been studied to determine how refugees effected youth unemployment by being a part of Turkish labor markets. Thereby, similar and different aspects of Turkey's demographic structure and refugees' make some predictions about the future easy at this point. According to population projections prepared by TÜİK, Turkey's demographic structure will change in 20-30 years and enter to the aging process of the population. Based on this information, particularly the age structure of refugees will influence how a change in the demographic structure of Turkey and discussed the situation in the labor market during the process of demographic change highlights the importance of the study. In the light of this information, discussion of what kind of change the age structure of refugees will cause to demographic structure of Turkey and the situation of them in the labor market during the process of demographic change highlights the importance of the study.

Key Words: Young workforce and unemployment, Syrian Refugee Crisis, Demographic Structure.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL OLARAK MÜLTECİLİK VE TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİ MÜLTECİLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ.....	3
1.1. Kavramsal Çerçeve ve Göç, Göçmen ve Mülteci Tanımları.....	3
1.2. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Mülteci Krizi.....	5
1.3. Türk Hukukunda Statü Açısından Suriyeli Mülteciler.....	7
1.4. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısı.....	11
1.4.1. Suriyeli Mültecilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	16
1.4.2. Suriyeli Mültecilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	18
1.4.3. Suriyeli Mülteciler’in İstihdam Alanları ve Kalifiyelik Açısından Dağılımı.....	21
İKİNCİ BÖLÜM: GENÇ İŞGÜCÜ, İŞSİZLİK OLGUSU VE DEMOGRAFİK BELİRLEYİCİLERİ.....	23
2.1. İşsizlik Kavramı ve İşsizliğin Temel Belirleyicileri.....	23
2.1.1. İşsizlik Kavramı ve Kriterleri.....	25
2.1.2. İşsizlik Türleri ve Belirleyicileri.....	29
2.2. Genç İşsizliğin Teorik Çerçevesi.....	31
2.3. Genç İşsizliğin Nedenleri.....	35
2.3.1. Genç İşsizliğe Yol Açan Mikro Nedenler.....	39
2.3.1.1. Gençlerin Eğitim Durumu.....	39
2.3.1.2. İşgücü Piyasasının Etkisi ve Genç İşgücünün Tecrübesizliği.....	42
2.3.2. Genç İşsizliğe Yol Açan Makro Nedenler.....	43
2.3.2.1. Ekonomik Kriz Dönemlerindeki Durgunluk.....	43
2.3.2.2. İstihdam Oluşturacak İşgücü Politikalarının Yetersizliği.....	47
2.3.2.3. Genç Nüfus Oranının Büyüklüğü.....	51
2.3.2.4. Teknolojik Gelişme Sürecinin Etkisi.....	52

2.4. Genç İşsizlik ve Sosyal Sonuçları.....	54
2.5. Genç İşsizlik ve Psikolojik Sonuçları	58
2.6. Genç İşsizlik ve Ekonomik Sonuçları.....	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SURİYELİ MÜLTECİLER- GENÇ İŞSİZLİK İLİŞKİSİ VE UYGULANAN İSTİHDAM POLİTİKALARI.....	65
3.1. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Gelişimi	65
3.2. Türkiye’de İşgücü Piyasasının Genel Yapısı.....	70
3.2.1. Türkiye’deki Genç İşgücünün ve İşsizliğin Nüfusa Göre Dağılımı.....	76
3.2.2. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Cinsiyete ve Yaşa Göre Dağılımı...83	
3.2.3. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı...86	
3.2.4. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Sektörel Dağılımı.....	91
3.3. Suriyeli Mültecilerin Demografik Özelliklerinin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri	93
3.4. İşsizlikle Mücadele Kapsamında Türkiye’ de Uygulanan Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları.....	96
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	102

TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 1: 2017 ve 2018 Yılında Türkiye’de Kısa Dönem İkamet İzni İle İkamet Eden Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı	11
Tablo 2: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı.....	14
Tablo 3: 2019 Yılında Suriyeli Nüfus Oranının En Yüksek Olduğu İlk 10 Şehir ve Suriyelilerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları (%).....	15
Tablo 4: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı (%).....	16
Tablo 5: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2013-2017)	17
Tablo 6: Farklı Kurumlara Özgü İşsizlik Verileri Hesaplamalarında Baz Alınan İşsizlik Kriterleri	28
Tablo 7: ILO’ya Göre Toplam İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranı (2017).....	37
Tablo 8: En Fazla Mülteci Göçü Alan İlk 10 Ülkenin Mutluluk Endeksi- İşsizlik Oranı (2017).....	57
Tablo 9: İşsizlik Öncesi ve Sonrası Dönemde Birey Üzerinde Görülen Temel Değişimler.....	59
Tablo 10: Kayıt Dışı İstihdamın Sektörel Dağılımı (2012-2017%)	76
Tablo 11: Yaş Gruplarına Göre Nüfus Projeksiyonu.....	79
Tablo 12: Cinsiyetin Dağılımına Göre Nüfus Projeksiyonu (2012- 2075).....	82
Tablo 13: 2012-2017 Yaş Grubu ve Cinsiyet Ayrımına Göre İstihdam Oranları (%)84	
Tablo 14: Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Mesleki Durumları (2014)	86
Tablo 15: Türkiye’deki İşgücünün Eğitim Düzeyi (2004-2017)	88

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamına Dahil Olan Suriyeliler.....	15
Grafik 2: Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi (2017)	19
Grafik 3: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Durumu (%).....	20
Grafik 4: 2002-2018 Döneminde Dünya’da Genç İşsizliğin Gelişimi (%).....	34
Grafik 5: 2001-2009 Döneminde Küresel Genç İşsizlik Oranı (%)	46
Grafik 6: 2005- 2018 Türkiye’de İşsizlik Oranları (%).....	67
Grafik 7: 2003-2018 Döneminde Türkiye Ekonomisinde Genç İşsizlik Oranı (%)..	68
Grafik 8: 2007-2018 Döneminde Türkiye Ekonomisinde Toplam İşgücüne Katılım Oranı (%)	71
Grafik 9: 2005- 2018 Döneminde Türkiye’ de İstihdamın Sektörel Dağılımı (%) ...	72
Grafik 10: 2002-2018 Döneminde Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	74
Grafik 11: 2010-2018 Döneminde Türkiye’nin Yıllara Göre Yaş Gruplarındaki Nüfus Oranı (%)	77
Grafik 12: 2013-2017 Suriyeli Mültecilerin Yıllara Göre Yaş Gruplarındaki Nüfus Oranı (%)	78
Grafik 13: 2011 Yılında Suriye’deki İşçilerin Cinsiyetlerine Göre İş ve Eğitim Dağılımı (%).....	90
Grafik 14: Suriyeli Mültecilerin Sermayesine Ortak Oldukları Şirket Sayıları.....	92

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
AFAD	:Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
COE	:Avrupa Konseyi
ÇSGB	:Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EUROSTAT	:Avrupa İstatistik Ofisi
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	:Türkiye İş Kurumu
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	:Sosyal Güvenlik Kurumu
UN	:Birleşmiş Milletler
UNCHR	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	:Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar hala sürmekte olan göç hareketleri, insanların ya da insan topluluklarının kitleler halinde, coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak bilinmektedir. Uluslararası göç hareketleri; uluslararası gelir düzeyindeki farklılıklar, yaşam standartlarını artırma gibi kişisel nedenler, ülkelerin yaşadıkları finansal ve ekonomik krizler ve savaş gibi siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yakın tarihteki göç hareketleri; nedenleri değişerek daha çok kaotik ve önceden tahmin edilemeyen sebeplerden kaynaklı zorunlu göçler olarak meydana gelmiştir. Bu göç hareketleri, göçün göç alan ve göç veren ülkeler için sosyal, ekonomik, psikolojik, demografik ve politik birtakım maliyetlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın göç çeşitleri konusundaki sınırlılığını, zorunlu göç ve aynı zamanda Suriyeli Mülteci Krizi olarak ifade edilen göç hareketi üzerinden incelenmiştir.

2010 yılından itibaren Ortadoğu’da birçok ülkeyi etkisi altına alan Arap Baharı, Libya’dan sonra 2011 yılında Suriye’de bir iç savaş olarak devam etmiştir. Artan baskıcı siyasi rejim, Suriye halkının tam olarak bir insanlık krizi yaşamasına ve insan haklarının bütünüyle ihlal edildiği eylemler gerçekleştirmesine sebep olmuştur. Suriye’de yaşanan iç savaş yüz binlerce insanın ölümüne sebep olurken, milyonlarca insanın da yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalmasına yol açmıştır.

Savaştan kaçan Suriyeliler’in bir kısmı Ortadoğu ülkelerine, azınlıkta olan bir kısım Avrupa’ya ve büyük bir çoğunluğu da Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli mülteciler için hem transit ülke hem de hedef ülke konumunda olan Türkiye’ye 2012 yılında 14 bin 237 mülteci göç etmişken 2019 yılının ilk üç ayında bu rakam 3 milyon 642 bin 738 kişiye ulaşmıştır. Dolayısıyla Türkiye açısından Suriyeli mültecilerin sosyal, ekonomik, politik ve demografik etkileri uzun vadede büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’nin en önemli makroekonomik sorunlarının başında gelen genç işsizlik tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, genç işsizlik oranının genel işsizlik oranından yüksek olduğu görülmektedir. 15-24 yaş aralığında bulunan genç işgücü, üretim gücünün önemli bir kısmını oluşturmakta ve ülkelerin ekonomik büyümelerine

kaynak teşkil etmektedir. Bu bakımdan genç nüfus işsizliğinin nedenleri ve ortaya çıkardığı sonuçların detaylı olarak incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın genel amacı Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin, Türkiye'nin genç işgücü ve işsizliği üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu etkiler değerlendirilirken Suriyeli mültecilerin demografik yapısı detaylı olarak incelenmiş olup, Türkiye'nin demografik yapısıyla benzer ve farklı yönler geleceğe dair tahmin yöntemleri ile ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'nin yakın geleceğine ilişkin nüfus projeksiyonları kapsamında, Suriyeli mültecilerin özellikle yaş yapısının Türkiye'nin demografik dönüşümünü nasıl etkileyeceği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Suriyeli mültecilerin demografik verilerinin temin edilmesi hususunda konu ile ilgili akademik ve bilimsel araştırmaların sınırlılığı sebebiyle; TÜİK, UNHCR, OECD, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Araştırma Merkezleri ve çeşitli vakıfların istatistikleri analiz edilmiş ve veriler arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçevede göç, göçmen ve mülteci kavramları açıklanmış olup, Suriyeli mülteci krizi tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiş ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeliler' in demografik yapısı detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümde işsizlik kavramı ele alınmış ve Türkiye'nin genç işsizlik sorununun teorik çerçevesi belirlenmiştir. Ayrıca genç işsizliğine yol açan nedenler değerlendirilmiş olup, genç işsizliğinin ortaya çıkardığı sosyal, psikolojik ve ekonomik etkilerin önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın genel sorunun tespit edildiği üçüncü bölümünde Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki genç işgücü ve işsizliğine etkisi demografik veriler doğrultusunda değerlendirilerek demografik yapıda meydana gelebilecek durumlar, Türkiye'nin nüfus projeksiyonları ile tahmin edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL OLARAK MÜLTECİLİK VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Göç, Göçmen ve Mülteci Tanımları

Tarihten günümüze kadar hala sürmekte olan göç hareketleri, insanların ya da insan topluluklarının kitleler halinde, coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak bilinmektedir. Bu yer değiştirme hareketi özellikle göç alan ve göç veren ülkelerin demografik yapısını büyük oranda etkilemesinden ötürü göç bütün yönleri ile değerlendirilmesi gereken bir konu olmuştur. Birçok nedene bağlı olarak meydana gelen göç hareketlerinin bir türü olan zorunlu göç, bu çalışmanın kapsamını belirlemektedir.

Kavramsal olarak göç; siyasal, ekonomik, toplumsal, ailevi ve bireysel nedenlerden bütün yer değiştirme eylemleri olarak tanımlanmaktadır. Zaman yönünden ele alınan göçler, hem kısa süreli hem de uzun süreli “iç göç” olarak gerçekleşirken, bazı koşullarda toplumsal sistemler arasında “dış göç” şeklinde ortaya çıkmaktadırlar. Genellikle baskıcı siyasi rejimlerden kaynaklanan göçler “zorunlu göç” olarak tanımlanırken, bireylerin herhangi bir baskı olmadan, kendi iradesiyle buldukları yeri terk etmeleri sonucu meydana gelen göç türü ise “gönüllü göç” olarak tanımlanmaktadır. 20. yy'dan önce meydana gelen göç hareketleri, Avrupa ülkelerinden Kuzey Amerika'ya, Afrika'dan Güney ve Kuzey Amerika'ya ve Güney Avrupa ülkelerinden Batı Avrupa'ya ekonomik sıkıntılar, savaşlar, köle ticareti gibi nedenlerle yapılmaktaydı (Güllüpinar, 2012: 56). Ancak 20. yy'dan itibaren artan serbest ticaret, neoliberal ekonomi politikaları ve her anlamda küreselleşen dünyada göç hareketleri, daha iyi imkanlarda iş bulmak isteyen bireylerin kendilerinin ve ailelerinin optimal bir yaşam standartı sağlama arayışları göçün temel dinamiğini değiştirmiştir.

UN (Birleşmiş Milletler) 1998 yılındaki göçmen tanımına göre uluslararası göçmen; kendi ikametgah yerini çeşitli sebeplerden ötürü değiştiren ya da değiştirmek zorunda kalan kişidir. Uzun dönemli ve kısa dönemli göçmen ayrımının yapıldığı bu tanımda; kişi daimi süre ile yaşamını sürdürdüğü bir ülkeden başka bir ülkeye, en az bir yıl (12 ay) süre ile taşındığı durumda uzun dönemli göçmen olmaktadır. Kısa

dönemli göçmen ise 3 ve 12 ay arasında; tatil, tıbbi tedavi, iş bulma isteği, akraba/arkadaşları ziyaret etme ve dini ihtiyaçların karşılanması nedeniyle başka bir ülkede bulunan kişilerdir (United Nations, 1998: 9- 10).

OECD tarafından yapılan tanıma göre gönüllü göçler dört tip kategoriye kapsamaktadır. Bunlar (OECD, 2006: 127)¹:

- i)** İşveren tarafından tespit edilen ya da göç alan ülke tarafından belirlenen tüm ekonomik göçmenler,
- ii)** Ekonomik nedenlerle göç eden göçmene eşlik eden aile fertleri,
- iii)** Yeni bir ülkeye yerleştirilmiş mülteciler ve ülkelerin kendine ait kategorileri,
- iv)** Ailenin yakın üyesi olmayan akrabalarıdır.

Zorunlu göçler ise;

- i)** Evlatlık alınan çocuklar ve nişanlılar,
- ii)** Eşler ve çocuklar,
- iii)** Sığınmacı olarak tanımlanan ve korunmaya ihtiyacı olan kişiler,
- iv)** Ev sahibi ülkede uzun süre ikamet etmek için kalan kişileri kapsamaktadır.

Hedef ülkeye yapılacak olan göçün gerçekleştiği sırada, asıl ülkeye gidilmeden önce geçici süreliğine başka bir ülkede kalınması durumuna “transit göç” denmektedir. Ne zaman ve hangi şekilde yapılacağı önceden bilinmeyen bu göç türlerine düzensiz göç adı verilmektedir (Yılmaz, 2014: 1687).

Birleşmiş Milletler’in Mülteci Sözleşmesine göre; ırkı, dini, siyasi görüşleri ve cinsiyeti gibi nedenlerden dolayı zulüm göreceğini düşünüp, ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen, vatandaşı olduğu ülke sınırları dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından faydalanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile faydalanmak istemeyen her şahıs “mülteci” olarak tanımlanmaktadır.²

Mültecilerin hukuki statüsünün belirlenmesine yönelik 1951 yılında hazırlanan Cenevre Sözleşmesi kapsamında Avrupa’dan Türkiye’ye göç eden ve uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların, mülteci tanımı şartlarına uyması durumunda

¹ Daha geniş bilgi için; https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2006_migr_outlook-2006-en#page4 Erişim Tarihi: 10.02.2019

² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. Erişim Tarihi: 10.01.2019.

bu kişilere “mülteci statüsü” tanınmaktadır. Avrupa dışından Türkiye’ye göç eden yabancılara ise “şartlı mülteci statüsü” tanınmakta ve uluslararası koruma altına alınmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016: 70).

Mülteci göçü; en genel tanımı ile yaşadıkları ülkede siyasi otorite veya baskıcı rejimlere karşı uyuşmazlık halinde olan, bu nedenle de çoğu zaman can ve mal güvenlikleri tehdit altında olan kişilerin ya da kitlelerin başka bir ülkeye yasal olmayan veya sahte belgelerle gerçekleştirdikleri göç türüdür. Tarihsel süreç içerisinde mülteci göçüne dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde rastlanmış olup, özellikle son yıllarda Latin Amerika’nın, Asya’nın ve Afrika’nın gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerinde pek çok mülteci göçü meydana gelmiştir (Çavuşoğlu, 2006: 3).

1.2. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Mülteci Krizi

Uluslararası göç hareketleri; uluslararası gelir düzeyindeki farklılıklar, yaşam standartlarını artırma gibi kişisel nedenler, ülkelerin yaşadıkları finansal ve ekonomik krizler ve savaş gibi siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ancak ekonomik ve siyasal anlamdaki küreselleşmeden dolayı yakın tarihteki göç hareketlerinin sebepleri değişmiş ve insanlar yer değiştirmek zorunda bırakılmışlardır. Yakın tarihteki göç hareketlerinin, çoğunlukla önceden tahmin edilemeyen kaotik sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir. Göçün göç alan ve göç veren ülkeler için; sosyal, ekonomik, psikolojik, demografik ve politik birtakım maliyetleri bulunmaktadır.

İlk olarak 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus’ta hükümete karşı başlayan ayaklanmalar, kısa sürede etkisini göstererek aynı problemleri yaşayan Arap ülkelerine yayılmıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu’nun büyük bir kısmına yayılan siyasi hareketler, Libya’da 42 yıllık diktatör Muammer Kaddafi ve Mısır’da 30 yıllık diktatör Hüsnü Mübarek’in halk tarafından devrilmesi ile sonuçlanmıştır. Yaşanan bu tarihi olaylar neticesinde Suriye’de baskıcı rejime karşı isyanlar başlamış, Beşar Esad yönetiminin kendi halkına zulümle karşılık vermesi üzerine isyancılar, birçok ülkenin desteğini alarak silahlanmış ve rejimi devirmeye karar vermişlerdir. 2011 yılının Mart ayında artan çatışmalar tüm bölgelere yayılınca Suriye’de iç savaş meydana gelmiştir (Boyraz, 2015: 40-41).

Tunus'ta maruz kaldıkları baskıcı rejime karşı ayaklanan ve sonrasında Libya, Mısır ve diğer Arap ülkelerine hızla yayılan “Arap Baharı” ile kitlesel provakasyonlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla Arap Baharı'nın Suriye'ye yansımaları, isyanların büyük çapta çatışmalara dönüşmesine neden olmuş ve hükümetin halka uyguladığı şiddetin boyutu büyük bir insani krize yol açmıştır (Güçer vd., 2013: 7).

Suriye'deki iç savaş süresince işkence yaparak öldürme, insan kaçırma ve tecavüz gibi insan haklarını yok sayan eylemler gerçekleştirilmiştir. Yaşanan bu olumsuz gelişmelerden sonra, Suriye'deki siyasi rejimin insanlığa karşı suç işlediği kabul edilebilmektedir. İlerleyen süreçte muhalifler tarafından gerçekleştirilen ayaklanmalar, katliamlar, ağır işkenceler savaşa dair her türlü insan hakları ihlalinin işlendiği bir iç savaş yaşayan Suriye profili oluşmuştur. 2011'den itibaren 120 binden fazla insan katledilmiş, yaşanan bu iç savaş dönemi boyunca yüz binlerce insan işkenceye ve tecavüze maruz kalmıştır (Mazlumder, 2014: 10).

Suriye'de yaşanan iç savaş yüz binlerce insanın ölümü sebep olurken, milyonlarca insanın da göç etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. İç savaşın başlaması ile Beşar Esad'a destek veren ve muhalif olan kesimlerin karşı karşıya gelmesi çatışmaların önlemez hale gelmesine yol açmıştır. Ayrıca sonraki süreçlerde ülke içindeki otorite boşluğu, Suriye'yi çeşitli terör örgütlerinin merkezi haline getirmiştir. Suriye halkı ve Esad rejimi arasında yaşanan çatışmalar, kitlesel göçlere yol açarak küresel bir problem meydana getirmiştir. Yaşanan bu insani krizin tarafı olan aktörler, savaşın süresi uzadıkça nüfuzlarını kaybetmiş ve dış güçlerin desteğini almaya ihtiyaç duymuşlardır (İNSAMER, 2016: 3).

Yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalan insanlar gittikleri ülkede mülteci duruma düşmekte ve birçok sorunla karşı karşıya gelmektedirler. Mültecilerin göç ettikleri ülkede yaşadıkları; kültürel, ekonomik, politik ve beşeri problemler mültecilerin entegrasyon sorununu artırmıştır. Dolayısıyla küresel bir sorun haline gelen mülteci krizi; ekonomik, politik ve hukuki boyutları ile değerlendirilmeyi ve bu soruna ilişkin tüm ülkelerin çözüm üretilmesini gerekli kılmıştır. Konunun önemine bu açıdan bakıldığında, birçok ülkenin mülteci ya da sığınmacı kabul etmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Boyras, 2015: 45).

Bir göç olgusu olarak meydana gelen uluslararası koruma, göç alan ve göç veren ülkelerin ekonomik, politik, sosyal ve insani faktörlerin önemini korumaktadır. Bu duruma bağlı olarak, ülkeler açısından uluslararası koruma kararı temel uluslararası insan hakları belgelerinde yer almaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde, “Herkesin zulüme uğradığı takdirde, başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma imkanlarından faydalanma hakkına sahip olduğu” ifadesi yer almaktadır (Göç İdaresi, 2016: 69). Bu ifade, son yıllarda artan baskıcı siyasi rejimler ve insan hakları ihlalleri sonucu ülkelerinden kaçmak zorunda kalan mültecilere ya da sığınmacılara karşı, göç alan ülkelerin sorumluluğunun olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Uluslararası çerçevede yaşanan insani krizler için Birleşmiş Milletler'in şartları ve BM Genel Kurulu tarafından belirlenen ilgili kararlara göre; ivedi olarak yardıma ihtiyacı olanlara insani yardım hizmeti sağlama ve gerektirdiği takdirde ülkeler ile işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Devletler, uluslararası hukuk kuralları gereği, kitlesel olarak yapılan göç hareketlerinin meydana getirdiği etkilerin azaltılması için uluslararası işbirliğine bağlı olarak sorumlulukları paylaşmalıdır. Ancak gelinen mevcut durumda ülkelerin; mültecilerin korunması, yeniden yerleştirilmeleri ve diğer tüm insani yardım politikaları konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2014: 8).

1.3. Türk Hukukunda Statü Açısından Suriyeli Mülteciler

Ülkemizde yaşayan Suriyeli yabancıların statüleri ile ilgili terminolojide ortak bir tanım bulunmamaktadır. En sık kullanılan terimler, “Suriyeli sığınmacı” ya da “Suriyeli mülteci” şeklinde olmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve uluslararası hukuk terminolojisi açısından Türkiye’de yaşamakta olan Suriyeliler’e “mülteci statüsü” verilmemiştir. Ancak buna rağmen hukuki statü açısından mülteci, geçici koruma altına alınan ve sığınmacı kavramları aynı statüde olmaktadır (TBMM, 2018: 16). Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan tüm Suriyeli yabancılar “mülteci” ifadesinin kullanılması daha nitelikli bir tercih olmaktadır.

Bir devletin en önemli unsurlarından olan nüfusun çoğalması, azalması veya nüfus hareketlerinin kontrolü siyasi gelişmeleri etkileyerek; toplumsal, demografik ve ekonomik birtakım sonuçlar meydana getirmektedir. Bu sebeple göç; ülkelerin sosyoekonomik gelişmesine bağlı olarak, nüfus hareketlerinin önemli bir sonucu olarak ifade edilmektedir. Göç alan ülkelerdeki nüfus değişiklikleri, bağımlı nüfus oranı, çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı, aktif nüfusun niteliksel değişimi ve bu gerçekleşen değişimlerin işgücü piyasasına olan etkileri göç alan ve göç veren ülkelerdeki sosyal ve hukuki temelli politikaların geliştirilmesine yol açmaktadır (Nakhoul, 2014: 14-15). Uluslararası göçler, yol açtığı sosyal ve hukuki birtakım sebeplerden dolayı göç alan ülkeler için kontrol edilmesi ve ülke güvenliğinin sağlanması açısından önem arz eden bir sorun haline gelmektedir.

Türkiye mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin, ilk olarak 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Ancak bu sözleşmede yer alan “coğrafi sınırlama” maddesi ile Avrupa dışından göç edenlere “mülteci” statüsü tanınmamaktadır. 2011 yılının Nisan ayında Türkiye'ye giriş yapmaya başlayan Suriyeliler' e bu sözleşmede yer alan şart nedeni ile uluslararası hukukta karşılığı bulunmayan “misafir” statüsü verilmiş, daha sonra 2012 yılında yayımlanan bir genelge ile Suriyeliler' in “geçici koruma” altında oldukları beyan edilmiştir (Kaygısız, 2017: 5). Türkiye'deki Suriyeliler'in mevcut hukuki durumu, geçici koruma statüsünde olup, bireysel olarak uluslararası koruma talep edemeyecekleri şeklindedir. Bu yönetmeliğe göre “geçici koruma” imkanlarından faydalanabilecek olan kişiler (Adar, 2018: 18):

- i) Yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalanlar,
- ii) Ayrıldığı ülkeye geri dönüş yapamayan kişiler,
- iii) Uluslararası alanda koruma talebi kişisel olarak değerlendirilmeyen yabancılar,
- iv) Geçici koruma talebinden faydalanmak için kitlesel göç hareketlerine dahil olan kişilerdir.

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi sınırlama şartı ile Avrupa ülkeleri dışından gelenler “mülteci” statüsünde iken Türkiye tarafından yabancılar “şartlı mülteci” statüsü verilmiştir. 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurularak insan haklarının ön

planda olduğu, sivil insiyatifin korunduğu ve güvenlikçi tedbirlerin kısmen azaltıldığı yeni bir politika oluşturulmuştur. Bu kanunun çıkartılmasındaki temel faktörler: Türkiye’ye yapılan kitlesel göçler ve Türkiye’ni göç hareketleri süresince hedef ülke haline gelmesi olmuştur (Elite Dialogue, 2017: 10).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 62. Maddesine göre “şartlı mülteci” ve “mülteci”lerin korunması noktasında ise birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların birincisi; “şartlı mülteci statüsü” Avrupa ülkeleri dışında gerçekleşen olaylar nedeni ile tanımlanırken, “mülteci statüsü” Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sebebi ile tanımlanmaktadır. İkinci fark “şartlı mülteci statüsü”nde olan kişilere güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilme imkanı tanınmaktadır. Üçüncüsü “şartlı mülteci statüsü”nde olan kişilerin üçüncü bir ülkeye gidene kadar Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir (www.mevzuat.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.05.2018).

2011 yılından itibaren sayılan sürekli artış gösteren Suriyeliler’in geçici “misafir” olarak kalamayacağıın anlaşılması üzerine Türkiye tarafından, kalıcı mülteciler için altyapısal ve kurumsal gereklilikler geliştirilmeye başlanmıştır (ORSAM, 2016: 2). Dolayısıyla Suriye’den gelen yabancılara uzun vadeli kalacakları düşünüldüğünde mültecilere yönelik tüm hukuki düzenlemeler, hem Türkiye için hem de Suriyeli göçmenler için büyük önem arz etmektedir.

Bu kapsamda 2016 yılında Suriyeliler’e çalışma izni tanıyan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”e göre (Kaygısız, 2017:6):

- i)** Geçici koruma esaslarından faydalanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden 6 ay sonra çalışma izni almak için başvuruda bulunabilirler.
- ii)** Çalışma izni almak için başvuru yapan yabancılar, başvurularını e- Devlet üzerinden yapacaklardır.
- iii)** Hayvancılık ve tarım işlerinde mevsimlik olarak çalışacaklar geçici koruma kapsamının dışında tutulmaktadır.
- iv)** Geçici koruma sağlanan yabancılara, resmi olarak belirlenmiş asgari ücretin altında ödeme yapılmaz.
- v)** Sağlık meslek mensuplarının Sağlık Bakanlığı’ndan, eğitim meslek grubuna dahil olan yabancıların, çalışma izin başvurusu yapmak için Yükseköğretim

Kurulu Başkanlığı'dan ya da Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ön izin almaları gerekmektedir.

Türkiye'de yabancıların kayıtlı olarak çalışabilmesi için iki farklı çalışma izni mevcuttur. Birincisi süresiz çalışma izni, ikincisi de süreli çalışma iznidir. Suriyeli göçmenlere tanınan hak yalnızca süreli çalışma izni kapsamına dahildir. Ayrıca çalışma izni alabilenler, geçici koruma altında olmak şartı ile göç ettikleri ülkede buldukları sürece çalışma izni almaktadırlar. Başka bir ifade ile göçmenlere çalışma izinleri, geçici süre ile verilmektedir. Süreli olarak çalışma izinleri hem bağımlı hem de bağımsız çalışabilecek olan kişiler için uygulanmaktadır. Çalışma izni almak isteyen bağımlı çalışanların geçici koruma esaslarından yararlanmak için kayıt tarihinden itibaren 6 ay içerisinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvuruda bulunmaları gerekmektedir (Adar, 2018: 18).

Suriyeliler'in eğitim haklarına ilişkin olarak, Anayasa ve kanun hükümlerine göre 6- 14 yaş aralığındaki çocukların eğitim/öğretimi zorunlu tutulmaktadır. Ayrıca 2012 yılında Yükseköğretim Kurulu genel kurul toplantısında alınan karara göre; Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan Suriye vatandaşlarına özel imkan tanınmıştır. Bununla birlikte Suriye'de yükseköğretimde eğitim görmekte iken, ülkedeki savaş ve zulüm sebebi ile eğitimlerini bırakmak zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenciler yedi üniversitede özel öğrenci statüsünde eğitim alma imkanı sağlanmıştır. Kanun uyarınca özel öğrenci statüsüne sahip öğrenciler yalnızca 2012 ve 2013 yıllarına mahsus olmak üzere üniversitelere kayıt olabilmişlerdir (Güçer vd., 2013: 28).

Yabancıların ikamet iznine dair yapılan hukuki düzenlemeler; yabancılara Türkiye'de belirli bir yerde ve belirli bir süreliğine yaşama hakkı tanınmamaktadır. İkamet izni alabilmek için vize muafiyetinin üzerinden 3 ay geçmiş olması gerekmektedir. Türkiye'de yabancıların ikamet izni başvuruları, yurt içindeki valiliklere yapılmakta ve yabancıların vatandaşı olduğu ülkedeki ya da resmi olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklardan yapılması şarttır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre yabancıların başvurabileceği; kısa dönem ikamet izni, insan ticareti mağdurluğu ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni ve insani ikamet izni olmak üzere toplam 6 farklı ikamet kategorisi bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2016: 37).

Tablo 1: 2017 ve 2018 Yılında Türkiye’de Kısa Dönem İkamet İzni İle İkamet Eden Yabancıların Uyruklarına Göre Dağılımı

UYRUK	2017	2018
İRAK	60.405	96.842
SURİYE	49.983	74.939
TÜRKMENİSTAN	25.963	45.446
AZERBAYCAN	24.312	30.016
AFGANİSTAN	24.211	31.664
ÖZBEKİSTAN	24.211	24.319
İRAN	23.995	34.866
LİBYA	23.995	17.708

Kaynak: Türk Kızılayı, 2017: 21; www.goc.gov.tr

Tablo 1’de 2017 ve 2018 yıllarında yalnızca kısa dönemli ikamet izni alan yabancı uyruklu kişilerin sayısı verilmiştir. 2017 yılında en fazla ikamet izni alan uyruk 60.405 kişi ile Irak olurken, ikinci sırada 49.983 kişi ile Suriye gelmektedir. Azerbaycan, Afganistan ve Özbekistan uyruklu ikamet izni alan kişi sayısı hemen hemen aynı olmuştur. 2018 yılında Libya hariç diğer tüm uyruklarda ikamet izni alan kişi sayısı artış göstermiştir. 2017 yılında Suriyeli yabancıların 49.983’ü ikamet izni almışken 2018 yılında ikamet izni alan kişi sayısı büyük oranda artış göstererek 74.939 kişiye ulaşmıştır.

1.4. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısı

Suriye’deki siyasi kriz, ülkede yaşayan tüm insanlar üzerinde hem psikolojik hem de fiziki olarak derin etkiler meydana getirmiştir. Savaşın doğrudan bir sonucu olarak sayısız sivil hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Tüm zamanların en büyük yer değiştirme hareketi olarak ifade edilen Suriyeli Mülteci Krizi’nden etkilenen milyonlarca kişi, hayatta kalmak ve hayatlarını devam ettirebilmek için insani yardımlara bağımlı hale gelmiştir. Çocuk nüfusu ciddi oranda yüksek olan bu ülkede, yıllarca süren savaş ve yerinden olmanın getirdiği psikolojik etkiler özellikle çocukların ve tüm insanların gelecekteki yaşamlarının gidişatını değiştirebilecek niteliktedir (United Nations, 2019: 11).

Türkiye'ye Suriye'den ilk göç hareketi 2011 yılında başlamış ve iç savaşın bitmemesi sonucu ülkemize göç eden Suriyeli sayısı her yıl artarak devam etmiştir. Suriyeli mültecilere yönelik “açık kapı” politikası uygulayan Türkiye, dünyada en fazla sığınmacı nüfusuna sahip ülke konumundadır. Ülkemiz savaşa maruz kalan mültecilerin korunmasında büyük bir misyon üstlenmiştir (TBMM, 2018: 243).

Suriye'den Türkiye'ye göç hareketleri, gerçekleşme sebepleri olarak zorunlu göç tanımına girmektedir. Suriyeli vatandaşların savaş ortamından kaçmak için en başta insani gerekçeler olmak üzere kültür, inanç yakınlığı ve ülkeye coğrafi yakınlık gibi sebepler dolayısıyla Türkiye hedef ülke haline gelmiştir. Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen göç hareketleri, dünyada son dönemlerde yaşanan en büyük kitlesel göç hareketleri olarak değerlendirilmektedir. Her yıl giderek artan mülteci sayısının Türkiye için siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok etkisinin olduğu bilinmektedir (Duruel, 2017: 208).

Türkiye Suriye politikasında resmi olarak “açık kapı” politikası uyguluyor olsa da, sınırı yasal yollardan geçebilmenin şartı, Suriyeli mültecilerin pasaportlarını yanlarında getirmesidir. Uluslararası Af Örgütü ve Türk yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, Türkiye'deki barınma merkezlerinin, mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı gerekçesi ile sınır geçişlerinin, sadece pasaportu olan ya da acil tıbbi müdahaleye veya insani yardıma muhtaç olan mültecilere açık olduğu ifade edilmiştir. Türkiye tedbir olarak, özellikle Suriye'deki çatışmaların arttığı dönemlerde sınır kapılarını kapatmaktadır. Ancak Suriye'yi terk etmek zorunda kalan mülteciler için Türkiye'nin sınır geçişlerini kolaylaştırdığı ve sınır güvenliğini artırdığı dönemler de olmuştur (Uluslararası Af Örgütü, 2014: 20).

2014 yılında Türkiye'de yaklaşık olarak 1,7 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktaydı. Mevcut yılda Türkiye'de 6 konteynır kent ve 16 çadır kent olmak üzere 22 adet barınma merkezi mültecilere yaşam alanı sağlamaktaydı. 2014 yılında barınma merkezlerinde toplam 209.493 kişi yaşamını sürdürmeye çalışmıştır. Ancak bu kadar yoğun nüfusta olan mültecilerin ihtiyaçlarına karşılık veremeyen çadır kentler ve sınır kapılarındaki konteynırlardan sonra mülteciler, kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır (Boyras, 2015: 45). AFAD tarafından 2018 yılının Haziran ayında yayınlanan “Geçici Barınma Merkezleri” raporuna göre;

barınma merkezlerinde bulunan toplam Suriyeli mülteci sayısı 214.732 kişi olmuştur. Barınma merkezlerinde en fazla Suriyeli mülteci bulunduran iller sırası ile Şanlıurfa, Adana, Gaziantep, Kilis ve Kahramanmaraş olmuştur (AFAD: 2018: 1).

Barınma merkezlerinde yaşam mücadelesi veren mülteciler, kamp dışında yaşamaya başladıklarında, yerleşim yerlerinin en uygunsuz ve ucuz olduğu yerleri tercih etmektedirler. Yaşam kalitesinin düştüğü ve aynı evin içerisinde üç dört ailenin birlikte yaşadığı evlerin çoğalması ile aynı mahallelerde yaşayan mülteciler yoğunlaşmıştır. Bu durum, birçok kentleşme sorununu meydana getirmiştir (TBMM, 2018: 284).

Kamp alanlarındaki koşulların mülteciler açısından yeterli görülmemesi ve giriş çıkışların sıkı kontrollerden geçmesi üzerine çoğu mülteci kamp alanlarında yaşamak istememektedirler. Yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalan mültecilerin kamplarda yaşamak istememelerinin siyasi, güvenlik, kampa giriş çıkışların kontrollü olması ve kişisel mahremiyetlerinin sınır olması gibi nedenleri bulunmaktadır. Barınma merkezlerinin dışında yaşayanların büyük bir kısmı Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapmaktadırlar ancak yasal yollardan giriş yapmayan mülteciler kamplara geri gönderilmektedir. Dolayısıyla yetkili kurumlar, resmi olarak Suriyeli mültecilerin sayısını net olarak belirlemede güçlük çekmektedirler (Mazlumder, 2013: 9)³.

Düzensiz göç; hedef ülkelere ulaşmak için yasal olmayan yollardan ülkeye giriş yapan ya da yasal yollar ile ülkeye giriş yapmış ancak yasal olarak belirlenen çıkış süresi içerisinde çıkış yapmayan kişileri kapsamaktadır. Kaynak ülke için düzensiz göçmen kavramı, ülkesini yasal olmayan yollardan ve hukuki prosedürlere uymayarak terk eden kişileri ifade etmektedir. Dolayısıyla düzensiz göç; transit, hedef ve kaynak ülke açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir göç türü olmaktadır (Göç İdaresi, 2013: 55). Herhangi bir suç kaydının olması ya da maddi yetersizlik nedeni ile vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkeye yasal olmayan yollardan ulaşmaya çalışan,

³ Detaylı bilgi için https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17962/xfiles/suriyeli-misafirlerimiz_1_.pdf
Erişim Tarihi: 01.01.2019.

göç ettiği ülkede yasal statüsü olmayan ve ülkeye giriş yaparken hukuki şartları ihlâl ederek giriş yapan kişilere düzensiz göçmen denilmektedir (Türk Kızılayı, 2017: 3).

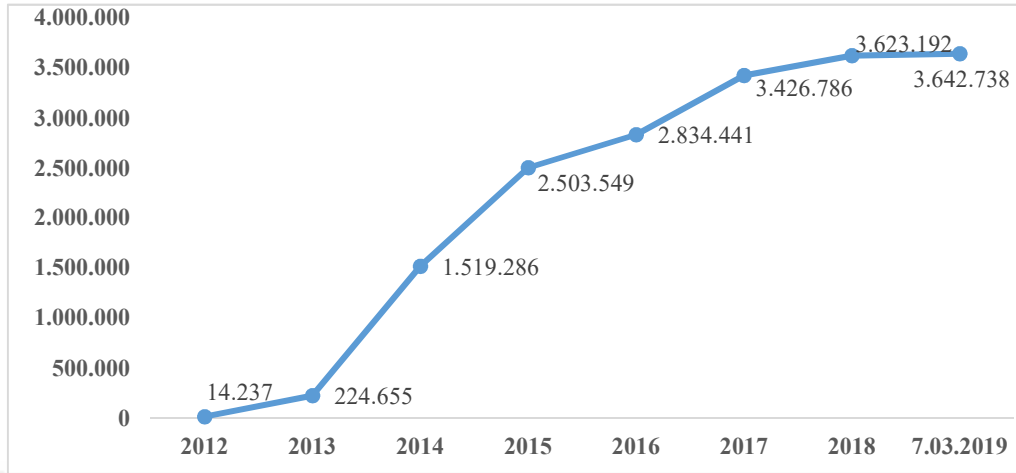
Tablo 2: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

Yıllar	Irak	Suriye	Afganistan	Filistin	İran	Gürcistan
2014	1.728	24.984	12.248	508	626	1.519
2015	7.247	73.422	35.921	615	1.978	2.857
2016	30.947	69.755	31.360	365	1.817	2.679
2017	18.488	50.217	45.259	832	2.707	2.954
2018	17.522	33.830	99.725	10.377	4.004	3.099
06.03.2019	1.039	3.067	12.237	1.508	787	372

Kaynak: www.goc.gov.tr

Tablo 2'deki veriler ışığında Türkiye'ye gerçekleştirilen düzensiz göçlerin neredeyse her yıl artış gösterdiği görülmektedir. 2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlaması ve artan baskıcı rejim ile birlikte Türkiye'ye yapılan düzensiz göçler bazı yıllar arasında en fazla 2015 yılında 73.422 kişi olarak gerçekleşmiştir. Tablo'da dikkat çeken diğer bir uyruk Afganistan olmuştur. 2014 yılında Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin sayısı 12.248 kişi iken 2017 yılında 33 bin kişi artarak yaklaşık 45 bin kişinin üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 2019 yılının ilk 6 ayında Suriyeli düzensiz göçmen sayısı 3.067 kişidir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göç hareketi, ülkemiz açısından en büyük göç hareketlerinden biri olarak görülmektedir. Bu göç hareketi, Türkiye'yi diğer ülkelere kıyasla en fazla sığınmacıyı kabul eden ülke konumuna getirmiştir. 2017 yılı Temmuz ayı itibarıyla Suriyeliler'in sayısı 3,2 milyona ulaşmıştır. Mevcut durumun ciddiyeti açısından göçmenlerin Türkiye'ye kitleler halinde gerçekleştirdikleri göçler, büyük öneme sahip olmuştur. Bu noktada Suriyeliler'in demografik özellikleri, Türkiye'nin işgücü piyasasını ve ülkenin birçok dinamiğini etkilemektedir (Adar, 2018: 15).

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamına Dahil Olan Suriyeliler

Kaynak: www.goc.gov.tr

Grafik 1’de Suriye’de iç savaşın başlaması ile Türkiye’ye gerçekleşen göç hareketlerinin 2012 yılından itibaren sürekli artış gösterdiği görülmektedir. 2012 yılında Türkiye’de geçici koruma esaslarına dahil olan 14.237 Suriyeli var iken bu rakam mevcut yıllar dahilinde sürekli artış göstermiştir. 2018 yılında 3.623.192 Suriyeli Türkiye’de yaşamakta iken 2019 yılının ilk 7 ayında bu rakam yaklaşık olarak 19 bin kişi artış göstererek 3.642.738 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 3: 2019 Yılında Suriyeli Nüfus Oranının En Yüksek Olduğu İlk 10 Şehir ve Toplam Nüfus İçindeki Oranları (%)

İller	Kayıt Edilen Suriyeli	İllerin Nüfusları	İl Nüfusu İle Karşılaştırma Yüzdesi
Kilis	116.589	142.541	81,79
Hatay	439.806	1.609.856	27,32
Şanlıurfa	451.836	2.035.809	22,19
Gaziantep	427.181	2.028.563	21,06
Mersin	205.570	1.814.468	11,33
Mardin	89.232	829.195	10,76
Adana	236.617	2.220.125	10,66
Osmaniye	48.911	534.415	9,15
Kahramanmaraş	88.352	1.144.851	7,72
Kayseri	78.353	1.389.680	5,64

Kaynak: www.goc.gov.tr

Tablo 3’e göre Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin illere göre dağılımı incelendiğinde, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bazı illerin hem sayı hem de il

nüfusuna oranı bakımından mülteciler tarafından yoğun olarak tercih edildiği görülmektedir. Tabloda en fazla dikkati çeken il, kendi nüfusunun haricinde %81,79 oranında mültecinin yaşadığı Kilis'tir. Sayısal olarak en fazla Suriyeli mültecinin olduğu il 439 bin 806 kişi ile Hatay olmuştur. Mültecilerin il nüfusuna göre yoğun olarak yaşadığı şehirler Hatay'dan sonra Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Mardin ve Adana olmuştur.

1.4.1. Suriyeli Mültecilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Suriyeli mültecilerin genç işgücü oranı, yaklaşık olarak mültecilerin üçte biri oranındadır. AFAD'ın 2014 Raporuna göre 15-29 yaş aralığında çalışabilir nüfusa dahil olan gençlerin 504 bini erkeklerden 403 bini kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli kadınların yarısının çalışma çağında oldukları ve işgücüne dahil olabilecek durumda oldukları belirtilmiştir. 2014 yılında kamp içinde yaşamakta olan kadınların % 4'ü 1 yaş ve 1 yaşından daha küçük bebeklerden oluşmaktadır. % 16'sı 2-6 yaş aralığında, %17'si 7- 12 yaş aralığında ve orta yaş grubu % 42'dir (AFAD, 2014: 21).

Tablo 4: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Yaş Aralığı	Yüzde
2013	0-2	15,9
	7-12	14,7
	13-18	14,9
	19-54	45
2014	0-12	34,7
	13-18	15
	19-54	45
	55-64	4
2015	0-4	12,4
	5-9	14,3
	15-24	23,2
	25-34	17,7
2016	0-4	11,3
	5-9	14,5
	15-24	23,2
	25-34	17,9
2017	0-2	13,7
	7-12	13
	13-18	13
	25-34	52,2

Kaynak: Göç İdaresi 2015- 2016; AFAD 2013, 2014 ve 2017.

Tablo 4'teki veriler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve AFAD tarafından hazırlanan göç raporlarından elde edilmiştir. Çalışmanın genel sorusu üzerine, Suriyeli mültecilerin yaş dağılımı değerlendirilirken genç nüfusa dahil olan yaş aralıkları dikkate alınmıştır. Buna göre; 2013 yılından itibaren mültecilerin genç nüfus oranının yüksek olduğu ve çalışabilir yaştaki nüfusun arttığı görülmektedir.

Ayrıca tablodaki verilere göre 0-12 yaş aralığındaki çocuk nüfusunun ciddi oranda yüksek olduğu ve buna bağlı olarak Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının eğitim çağındaki çocuklardan oluştuğu ifade edilebilmektedir.

Eğitim çağında olması gereken çocuk yaştaki nüfusun oranı Türkiye'de yaklaşık % 30 düzeyindedir. Çalışma çağındaki nüfusa karşılık gelen 15- 64 yaş aralığındaki mültecilerin oranı % 60 iken Türkiye' de bu oran % 68' tir. Veriler baz alındığında, Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasasında bugün ciddi bir rekabet gücü oluşturmaya da yaş gruplarının çocuk yaş aralıklarında yoğunlaşması sebebi ile gelecekte sorun oluşturabileceği dikkate alınmalıdır (Duruel, 2017: 209).

Birçok gelişmekte olan ülkenin nüfusu özellikle 2000'li yıllardan itibaren yaşlanırken, Suriye nüfusunun genel olarak genç bir yapıya sahip olduğunu ifade edebilmekteyiz. Suriye'nin nüfus piramitleri değerlendirildiğinde artan doğurganlık hızı ve düşük ölüm hızı Suriye'nin genç nüfusa sahip olmasına yol açmıştır (Yüceşahin ve Sirkeci, 2018: 104).

Tablo 5: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2013-2017)

Yıllar	Erkek	Kadın
2013	% 51.4	% 48.6
2014	% 51.4	% 48.6
2015	% 53.1	% 46.9
2016	% 53.3	% 46.6
2017	% 51.0	% 49.0

Kaynak: Göç İdaresi 2013-2016 ve AFAD 2017.

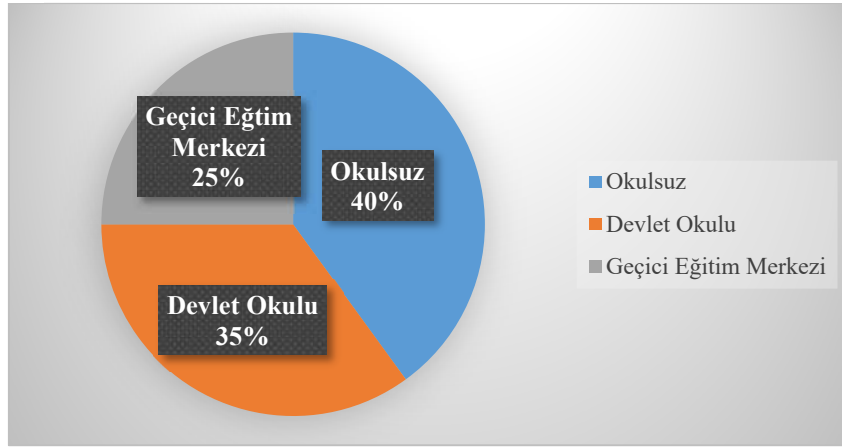
Tablo 5’te Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Mültecilerin 2013 yılından itibaren kadın erkek oranlarının birbirine yakın olduğu görülmekte ve ortalama olarak mültecilerin %51’inin erkek, %48’inin kadın olduğu görülmektedir.

Adar (2018), 18-69 yaş aralığında 5.760 mültecinin yer aldığı ve Suriyeliler’in meslek grubuna göre dağılımını araştırdığı çalışmasında; Suriyeli erkeklerin büyük bir kısmının (%44,3) işçi olarak çalıştığını belirtmiştir. Çalışmaya göre; Suriyeli erkeklerde %32 oranında işsizlik mevcut iken erkek nüfusunun çoğunluğunun istihdamın içerisinde yer aldığı söylenebilmektedir. İşçi olarak çalışan kadınların oranı %4,9 ve çalışma isteği olduğu halde işsiz olanların oranı % 3,5’tir. Bu durumda, Suriyeli mülteci erkekler Türk işgücü piyasasında düşük vasıflı işçiler olarak yer edinirken, mülteci kadınlar ise daha çok çalışmayan ve ev işlerini yapan kişi konumundadırlar(Adar, 2018: 21).

1.4.2. Suriyeli Mültecilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki en önemli problemlerinden biri de çocukların eğitim alma imkanlarına erişebilmedeki zorluklarıdır. Türkiye’deki Suriyeliler’in yarısından fazlasının 18 yaşının altındaki çocuk ve gençlerden oluştuğu göz önüne alındığında eğitim konusunun önemi daha çok artmaktadır. UNICEF, Türkiye’deki çocukların %73’ünün eğitime dahil olmadığını açıklamaktadır (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2014: 28). Son yılların en büyük insani krizini yaşayan Suriyeli mülteciler içerisinde en ağır bedelleri ödeyen kesimin çocuklar olduğu mevcut veriler ile gözlenmektedir. 2017 yılı itibariyle Türkiye’de 3,5 milyon Suriyeli olduğu bilinmekte ve bu rakamın yaklaşık 1.6 milyonu çocuk yaştaki nüfusa dahil olmaktadır. 2017 öğretim yılında 350 bin çocuğun eğitim hayatına başlayamadığı tespit edilmiştir (UNICEF, www.unicefturk.org, Erişim Tarihi: 05.06.2018).

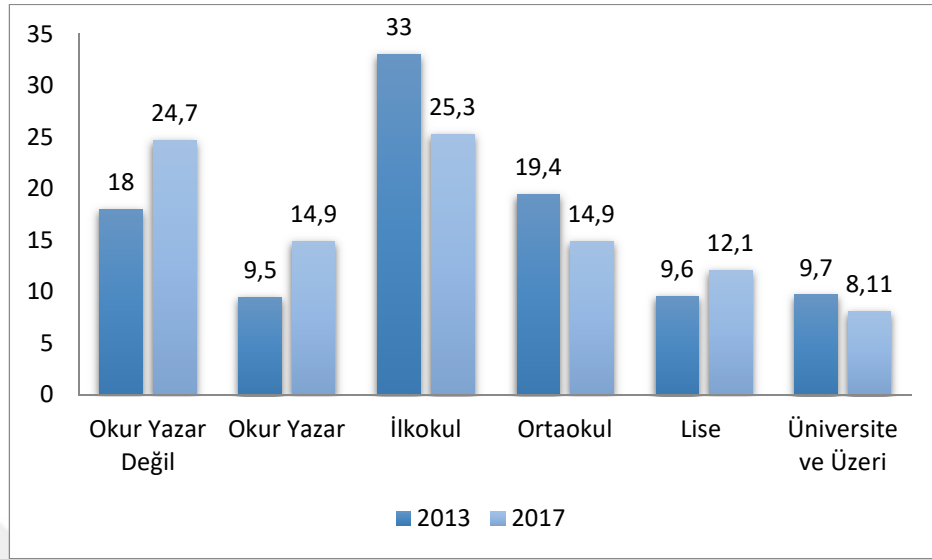
Grafik 2: Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi (2017)

Kaynak: Erdoğan, 2017: 9.

Grafik 2’de Suriyeli mülteci çocukların (5-17) Türkiye’de eğitim hayatına dahil olduğu 2017 yılına ait veriler gösterilmiştir. Geçici Eğitim Merkezlerinde % 25 oranında çocuk eğitim görmekte, Devlet okullarında bu oran %35 ve okula gitmeyen çocukların oranı %40 ise düzeyindedir. Dolayısıyla mülteci çocukların büyük bir kısmı okula gidememekte ve sosyal entegrasyon sürecini yetişkinlere göre daha zor yaşamaktadırlar.

Suriye’den göç eden mültecilerin çoğunluğu çocuk yaştaki nüfustan oluşmaktadır. Bu sebeple hem kamp içi alanlarda hem de kamp dışı alanlarda eğitim çağındaki çocuklara eğitim verilebilmesi için bazı şehirlerde ücretsiz eğitim hizmeti veren okullar açılmıştır. Kamp alanlarının içinde yer alan okullarda Suriyeli öğretmenler çocuklara eğitim imkanı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kamp alanı dışında yaşayan ve Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapan Suriyeli ailelerin çocukları herhangi bir devlet okulunda eğitim görebilme hakkına sahip olmaktadır (Yıldız ve Yıldız, 2017: 43).

Grafik 3: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Durumu (%)

Kaynak: AFAD, 2017: 50 ve AFAD, 2013: 27.

Grafik 3'te kamp dışında yaşayan Suriyeliler' in eğitime göre dağılımı verilmiş ancak her yıl yayınlanan raporlarda eğitim istatistikleri verilmediği için 2013 yılı ve 2017 yılındaki eğitim düzeyleri baz alınmıştır. 2017 yılında Türkiye'de okuryazar olmayan nüfusun oranı % 18,8 iken bu oran Suriyeli mültecilerde % 24,7'dir. 2013 yılından 2017 yılına gelindiğinde ilkökul, ortaokul ve üniversite üzeri eğitim düzeylerinde düşüş gerçekleşirken, 2013 yılında % 18 olan Suriyelilerin okuryazar olmayan nüfusu, 2017 yılında % 6,7 oranında artarak % 24,7 oranına yükselmiştir. Ayrıca 2013 yılında % 9,5 oranında okuryazar mevcut iken, 2017 yılında bu oran %14,9'a yükselmiştir. Sonuç olarak Türkiye'ye göç eden mültecilerin eğitim düzeyleri 2017 yılında 2013 yılına göre daha çok düşüş göstermiştir.

Suriyeli mültecilerin eğitim durumu genel olarak değerlendirilecek olursa, çocuk yaştaki nüfusun ve gençlerin eğitimlerine devam etmesi için devlet tarafından teşvik edilmesi ve okullulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, Türk işgücü piyasalarında gelecekte istihdam edecek olan mültecilerin, vasıfsız ve eğitimsiz nüfusa dahil olması kaçınılmaz gözükmektedir.

Ancak bu durum emek piyasası açısından değerlendirildiğinde mültecilerin iki noktada etkili olması öngörülebilmektedir. Birincisi; emek piyasalarında yerli işgücünün istihdam etmek istemediği işler, mülteciler tarafından karşılanabilecektir.

İkincisi; mülteciler ile birlikte benzer eğitim düzeyine ve vasfına sahip olan düşük vasıfla çalışabilecek yerli işçilerle rekabetin artması sonucu, ücretlerin düşmesine neden olabileceklerdir.

1.4.3. Suriyeli Mülteciler'in İstihdam Alanları ve Kalifiyelik Açısından Dağılımı

Türkiye'de yaşayan Suriyeliler genellikle düşük vasıflı işlerde çalışmakta ve daha çok mevsimlik işlerde istihdam edilmektedirler. Mülteciler yoğunlukla inşaat, hayvancılık, tarım, tekstil ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Mültecilerin genel olarak eğitim seviyelerinin düşük olması sebebi ile ya da eğitim görmüş olanların diploma belgelerle eğitim durumlarını kanıtlama da zorluk çekmeleri, onları iletişimin daha az kullanıldığı sektörlerde çalışmaya zorlamıştır (Kaygısız, 2017: 9).

Mültecilerin Türk işgücü piyasalarındaki mevcut durumu değerlendirildiğinde, genel olarak emek yoğun sektörlerde ve düşük vasıflı işlerde çalıştıkları görülmektedir. Bağımlı olarak ya da mevsimsellik faktörüne göre çalışan mülteciler olduğu gibi inşaat, imalat, tekstil, çiftçilik, çobanlık, ev hizmetleri ve seyyar satıcılık gibi işlerde çalışan mülteciler de bulunmaktadır. Türk işgücü piyasasının geleneksel yapısı itibariyle toplumsal cinsiyete dayalı roller istihdamın yapısını da etkilemektedir. Bu yapıya benzer şekilde, mülteciler açısından istihdam alanları geleneksel roller üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla kadın mülteciler yoğun olarak ev hizmetlerinde, yaşlı ya da çocuk bakımı işlerinde çalışmaktadırlar (Aygül, 2018: 73).

Suriyeli mültecilerin diğer sektörlerle oranla daha yoğun çalıştığı sektör, inşaat sektörü olmaktadır. Bu durumun sebebi Suriyeli inşaat işçilerinin inşaat alanlarında zor şartlar altında çalışmayı kabul etmek zorunda kalmalarıdır. Dolayısıyla ustalık ve vasıf gerektiren işlerde, Suriyeli mültecilerin gündelik yevmiyelerinin yerli işçilerden farklı olduğu gözlenmiştir. Örneğin; Şanlıurfa'da inşaat sektöründe çalışan mültecilerin günlüğü 40 TL iken yerli inşaat ustalarının günlük ücreti 50- 90 TL arasındadır. Yine bu bölgede Suriyeli mülteciler küçük esnaf olarak bakkal işletmecisi, kuyumculuk, berberlik ve seyyar satıcılık işleri ile uğraşmaktadırlar (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 802).

Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasalarında, çoğunlukla tekstil sektöründe istihdam ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu sektör kayıt dışı istihdamın en fazla gerçekleştiği sektör olması sebebi ile mültecilerin de ağırlıklı olarak tercih ettikleri sektör olmuştur. Sonuç olarak mültecilerin istihdam alanları tekstil başta olmak üzere tarım ve sanayi sektörü gibi yüksek vasıf gerektirmeyen sektörlerde yoğunlaşmaktadır (OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2018: 13).

İKİNCİ BÖLÜM: GENÇ İŞGÜCÜ, İŞSİZLİK OLGUSU VE DEMOGRAFİK BELİRLEYİCİLERİ

2.1. İşsizlik Kavramı ve İşsizliğin Temel Belirleyicileri

Kavramsal olarak işsizlik, ilk kez 19. yüzyılın sonlarında İngilizce konuşulan ülkelerde kullanılmıştır. Diğer taraftan 1890 yılında "Principles of Economics" (Ekonominin İlkeleri) adıyla Alfred Marshall tarafından yayımlanan kitapta işsizlik, istihdamın istikrarsızlığı olarak tanımlanmıştır. Sanayi devrimi ile ilk olarak İngiltere’de ve birçok ülkede farklı boyutlarda meydana gelen işsizlik olgusu, I. Dünya Savaşı’ndan önceki yıllarda iki temel sebebe dayandırılmaktadır. Birincisi; emek talebindeki dönemsel ve mevsimlik dalgalanmalar ikincisi ise; emek piyasasının işleyişindeki aksaklıklardır (Sürücü, 2014: 4).

1850’li yıllardan itibaren Birinci Dünya Savaşı’na kadar geçen süre boyunca dünya ekonomisi çeşitli krizler ve kısa süreli ekonomik dalgalanmalar haricinde büyümeye devam etmiştir. Bununla birlikte 1876 yılından itibaren buharlı makinelerin sanayi üretiminde yer alması ile başlayan Sanayi Devrimi, küreselleşme olgusunu artırırken işbölümünün de giderek yayılmasına yol açmıştır. Bu dönemde meydana gelen teknolojik ilerlemeler dünya savaşlarına farklı boyutlar getirmiş, 1914 ve 1945 yılları arasında ülkelerin sosyal, politik ve ekonomik dengelerini büyük oranda etkilemiştir (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004: 85).

Klasik İktisadi görüşün en önemli savunucularından olan David Ricardo, Sanayi devriminin meydana geldiği yıllarda “Ekonomi Politığın ve Vergilendirmenin İlkeleri” adlı eserinde artan makineleşmenin işçi sınıfını ne yönde etkilediğine dair bir takım görüşler belirtmiştir.

Bu görüşlerden ilki üretimde makineleşmenin artması sonucunda emek miktarının azalacağı ve bireylerin gelirlerine bağlı olarak tasarruflarını arttırması ile refah düzeylerinin yükseleceği yönündedir. İkincisi ise üretime dahil olan makine kullanımının işçilerin ücret düzeylerinde bir değişikliğe neden olmayacağını ifade etmektedir. Ancak Ricardo yayınladığı eserin devamında sanayi devriminin getirdiği üretim sistemlerinin, mülk sahiplerine ve kapitalistlere daha çok kâr sağlarken işçi sınıfının çıkarlarına büyük oranda zarar verdiğini belirtmektedir (Erdoğan ve Canbay,

2016: 32). Dolayısıyla Ricardo'ya göre sanayi devrimi; emek piyasalarında aksaklıklara yol açan bir makineleşme süreci olarak işçinin emeğe olan talebini azaltacak ve bu duruma bağlı olarak işsizliğin artmasına neden olabilecek bir süreç yaratacaktır.

“Efektif Talep İlkesi” ve “Genel Teori” gibi çalışmaları ile iktisat literatüründe önemli bir yere sahip olan J. M. Keynes' e göre emek piyasasında meydana gelen işsizlik tüketim mallarına olan talebi düşüreceği gibi bu malların fiyatlarının da düşmesine yol açacaktır. Dolayısıyla artan işsizlik fiyatlar ve ücretler üzerinde negatif yönde bir etki meydana getirirken borçluların, borçlarını ödeyemez hale geldiği bir borç krizi oluşturacaktır. Keynes, bu durumda ekonominin genel dengesinin sağlanması için para ve maliye politikası araçları ile efektif talebin istikrarlı hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Kurz, 2018: 161-163).

Karl Marks'a göre insanların ihtiyaçlarını gidermesi tarihsel süreçlerin en önemli dinamiğini oluşturmaktadır. Çünkü insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında hayatlarını devam ettirememektedirler. Bu sebeple “ilk tarihsel davranış”ın insan ihtiyaçlarını karşılayacak faktörün üretim olması gerekmektedir. Üretim faktörlerinin gelişmesini iş bölümü ile açıklayan Karl Marks, endüstriyel emeğin bir süre sonra ticari emekten ayrılacağını ve işçilerin emek ölçüsünün farklılaşacağını belirtmektedir. Dolayısıyla bireysel çıkar ile toplumsal çıkarın çatıştığı durumda, işçinin emeği özel mülkiyetinde etkisiyle köleleşecek ve sınıflar arası mücadele kaçınılmaz olacaktır (Savaş, 2007: 475). İşsizliğin kronik olduğunu ve üretimde bir düşüşe neden olmadan üretim fonksiyonlarından kaynaklandığını ifade eden Karl Marks, kapitalist üretim şartlarını eleştirerek toplumun sınıf mücadelesinin artacağını ve işsizliğin, toplumların sürekli mücadele edeceği bir problem olabileceğini belirtmiştir (Kazgan, 2014:325-331).

Bir metanın değerinin, emek miktarı tarafından belirlenmesi gerektiğini öne süren Karl Marx'a göre üretim araçlarının değişmesi emek ölçüsünü değiştirmektedir. Kapitalizm ile birlikte artan teknolojik değişim süreci üretimin yöntemlerini değiştirmekte ve emeğin mevcut verimliliğini artırmaktadır. Bu durumda Karl Marx, işçilerin emek miktarı ve ölçüsünün değişirken kapitalistlerin kâr oranının artacağını ya da sabit kalacağını ifade etmektedir (Kurz, 2018: 65-69).

Sanayi devrimi, üretim sistemlerinin değişmesine ve işçi sınıfı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir tarafta sermayeye sahip olan sermayedarlar, diğer tarafta emeği arz eden işçiler bulunmaktadır. Üretimde insanın yerini alan makineleşme dönemi ile birlikte ücretli çalışma kavramı ortaya çıkmış ve işçi-işveren arasındaki ilişki gelişmeye başlamıştır. Üretime dahil olan sermaye ve emek faktörlerinin bu üretimden aldıkları paylar, üretim sırasında meydana gelen katkılar oranında karşılanmaktadır. Sermaye sahipleri üretimden kar ederek, işçiler ise işveren ile anlaşmış olduğu işinin karşılığı olan ücret miktarını almaktadır (Ataman, 1999: 11).

İnsanlık tarihi boyunca işsizlik; ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ülkelere göre farklılık gösteren, tüm toplumların en önemli problemlerinin başında gelmiştir. İlk olarak, 1980 yıllarında çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler için daha önemli bir problem iken, artan neoliberal politikalar ve ticari serbestleşmenin yaşanması ile birlikte gelişmiş ülkelerin de en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu bağlamda işsizlik; artan insan ihtiyaçlarına paralel bir şekilde, toplumda meydana gelen çalışma arzusu ve isteği ile doğru orantılı olarak istihdam imkanlarının oluşturulamaması sonucunda ortaya çıkmıştır (Güney, 2009: 136).

2.1.1. İşsizlik Kavramı ve Kriterleri

İktisat literatüründe işsizlikle ilgili yapılan tanımlarda birçok farklılıklara ve benzerliklere rastlanmaktadır. Bu durumun sebebi işsizliğin ekonomik ve sosyal maliyetleri yönünden ülkeleri farklı düzeylerde etkilemesi ve aynı zamanda tüm toplumlar için sosyoekonomik bir sorun olmasıdır.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'ya göre işsizlik; mevcut dönem boyunca herhangi bir işte istihdam edememiş, iş aramak için belirli çabaları olan ancak ücretli bir iş bulamayan kişilerdir. Bununla birlikte, işgücü piyasasında çalışmak istemeyen, herhangi bir işte çalışmak istediği halde kültürel veya sosyal engeller nedeni ile aktif olarak iş aramayan çalışma çağındaki kişiler de işsizlik tanımında yer almaktadır (ILO,2013: 1).

European Community Statistical Office (Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi) tarafından yapılan işsizlik tanımına göre; 15-74 yaş aralığında bulunan, referans dönemi boyunca çalışmamış olan, son dört hafta boyunca aktif olarak istihdam

arayışında bulunan ve gelecek iki hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişiler işsiz olarak kabul edilmiştir (Eurostat, 2010).

United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)'na göre genel olarak işsizlik belirli gruplara göre sınıflandırılmalı ve işsizlik tanımını sağlayacak kriterler mevcut olmalıdır. Bu kriterler; mevcut dönem boyunca herhangi bir yerde istihdam etmeyen, ekonomik olmayan faaliyetlerde bulunan, ancak iş arama süreci devam eden ve iş bulamayan kişiler, işsiz kategorisinde yer almaktadırlar (UNDP, 2014: 17).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'e göre ise işsizlik kriterlerini sağlayan işsiz nüfus; ücretli, yevmiyeli ya da ücretsiz olarak herhangi bir işte çalışmamış yani istihdam halinde olmayan, 15 gün içinde işbaşı yapabilecek olan ve son 90 gün içinde iş arama yollarından en az birini kullanmış olan tüm çalışma çağındaki kişileri oluşturmaktadır. Ancak iş bulma ümidi olmayan, emekli, mevsimlik çalışanlar, öğrenciler ve çalışamaz halde olan kişiler, işgücüne dahil olmayan nüfusta yer aldıkları için işsiz sayılmamaktadırlar (TÜİK, 2011).

Ekonomi kurumlarının yaptığı bu işsizlik tanımlarına göre işsizliğin oluşabilmesi için birtakım benzer ve farklı kriterler bulunmaktadır. Bu unsurlar işsizliğin getirdiği süre boyunca oluşan genel durum, işsiz kişilerin bu süre içerisindeki eylemleri ve çalışmaya ihtiyaç duymaları gereksiniminden kaynaklanmaktadır.

En genel tanımı ile işsizlik; çalışma gücü ve isteği olduğu halde, cari ücret düzeyinde iş arayıp da bulamayanların toplamı olarak ifade edilmektedir. BM (Birleşmiş Milletler) ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi kuruluşların uluslararası ölçütleri baz alarak yaptığı tanıma göre genç işsizlik; günde 1 saatten fazla süredir herhangi bir işi olmayan aktif olarak iş arayanlar ve 15-24 yaş aralığında bulunan kişiler olarak tanımlanmıştır (Zaim, 1997:172).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'e göre işsiz kavramı; mevcut yıl içinde çalışır halde olmayan kişilerden, iş aramak amacı ile son 4 hafta içinde iş arama yollarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve 15 yaşından daha büyük yaştaki bireyleri ifade etmektedir. Bu bağlamda işsizlik; iş arayan ancak uygun iş bulamayan ve bu sırada çalışmayan kişinin mevcut durumu olarak

belirtilmektedir (Kırcı, 2017: 1372). İşsizlik ve istihdamın ölçülmesi konusunda ILO tarafından belirlenmiş olan kavram, tanım ve standartlar tamamıyla kabul edilmiş olmasına rağmen TÜİK ve EUROSTAT (Avrupa İstatistik Ofisi) belirli kriterlerde farklı tanımlamalar yapmaktadır. Tablo 6’da ILO, TÜİK ve EUROSTAT’ın işsizlik verilerinde baz alınan işsizlik kriterleri gösterilmiştir.

TÜİK’e göre istihdam oranı, istihdam edilen kişi sayısının kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla elde edilmektedir. Herhangi bir ücret karşılığı çalışmayan ve gönüllülük esaslı yardım faaliyetlerinde bulunan kişiler istihdama dahil edilmezken, sosyal yardım kurumlarında ve derneklerde ücret karşılığı çalışmakta olan kişiler istihdama dahil edilmektedir (TÜİK, 2007: 26).

Genel olarak işsizlik ekonomik, psikolojik ve sosyal alanda tüm insanları etkilemektedir ancak toplumun sosyal çerçevesi içerisinde bazı gruplar işsizlikten diğer insanlara göre daha fazla etkilenmektedir. Örneğin; gençlerin yanı sıra niteliksiz işçiler, kadınlar, engelliler ve yabancı işçiler işsizliğe karşı daha hassas gruplar içerisine dahil edilmektedir (Gündoğan, 1999: 66). Bu gruba dahil olan bireylerin işsizliğe karşı, diğer insanlara göre daha duyarlı olmalarının sebebi, mevcut durumdaki yaşamlarını zor idame ettiriyor olmalarıdır. Her bireyin sahip olduğu “çalışma hakkı” dezavantajlı grupta olanlar için çok daha önemli hale gelmektedir.

Tablo 6: Farklı Kurumlara Özgü İşsizlik Verileri Hesaplamalarında Baz Alınan İşsizlik Kriterleri

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)	EUROSTAT	TÜİK
Çalışma ajansına kayıtlı olan ve olmayan çalışmayanlar	Çalışma ajansına kayıtlı olan ve olmayan çalışmayanlar	Hane Halkı İşgücü Anketi
15-75 yaş arası kişiler istatistiğe dâhil	15-65 yaş arası kişiler istatistiğine dâhil	15 ve daha yukarı yaştakiler istatistiğe dâhil
Son dört hafta içerisinde iş edinmeye yönelik, belirli adımların atılmış olması beyanı	Son dört hafta içerisinde iş aramış olmak	Son on iki hafta içerisinde iş aramış olmak
Haftada bir saat çalışması ve haftada en az bir saat iş aramış olması	İşten ayrılma süresi 3 aydan az olmalı	Haftada bir saat çalışması ve haftada en az bir saat iş aramış olması
Kriter aranmamakta	Aktif iş arama kanallarından herhangi birine başvurmuş olanlar	Pasif iş arama kanallarından herhangi birine başvurmuş olanlar

Kaynak: Sürücü, 2014: 17.

İstihdamın geniş anlamdaki tanımı; insan ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan emek, doğal kaynaklar ve girişimci gibi üretim faktörlerinin en iyi ölçüde kullanılmasıdır. Dar anlamdaki tanımı ise her bir üretim faktörünün ayrı ayrı üretim süreçlerine dahil olduğu durumda en optimal şekilde kullanımı anlamına gelmektedir (Bekiroğlu, 2010: 5).

İstihdam, bireylerin sosyal kimliğini şekillendiren, ekonomik bağımsızlıklarını geliştiren, gelirlerini, sosyoekonomik ve politik vatandaşlıklarının düzenlenmesini sağlayan bir kavramdır. İnsan yaşamının en dinamik ve verimli olması gereken dönemini oluşturan gençlik dönemi; bebeklik, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinden birçok yönden farklılık gösteren bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle yaşamının en önemli döneminde işsizlik ile karşılaşan bireyler önemli boyutlara ulaşan sosyal ve

ekonomik sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Kelleci ve Türk, 2016: 12).

İktisadi faaliyet alanı olarak tanımlanan işgücüne katılma oranı, toplam işgücünün çalışma çağındaki nüfusa bölünmesi ile elde edilmektedir. İşgücüne katılma oranlarının yükselmesi ekonomik faaliyet alanlarının artması ve buna bağlı olarak istihdamın artması anlamına gelirken, işgücüne katılma oranlarının düşmesi çalışabilecek aktif nüfusun büyük çoğunluğunun ekonomik faaliyetlerinin dışında kalması anlamına gelmektedir (Aslan, 2014: 17).

İşsizliğin sınıflandırılması konusunda birçok yaklaşım ileri sürülmüştür. İşsizliğin süresine, coğrafi dağılımına, eğitim durumuna ve mesleklere göre değişkenlik göstermesi farklı sınıflandırmaların yapılmasına sebep olmuştur. Genel olarak işsizlik; gizli işsizlik, açık işsizlik, geçici işsizlik, mevsimsel işsizlik ve sürekli durgunluk işsizliği şeklinde sınıflandırılmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 47). Birçok faktöre bağlı olarak sınıflandırılan işsizlik kavramının tek bir sınıflandırma modeli bulunmamaktadır. Bu farklılıklara bağlı olarak, işsizliğin türleri çeşitlilik göstermektedir. Süre bakımından kısa-uzun süreli, derece bakımından tam-kısmi, talep bakımından gönüllü-gönülsüz olarak sınıflandırılan işsizlik; genel olarak “açık” ve “gizli” işsizlik olarak sınıflandırılmaktadır (Aslan, 2014: 6).

2.1.2. İşsizlik Türleri ve Belirleyicileri

Herhangi bir üretim alanında işgücünün bir kısmının üretimden çıkması halinde, toplam üretimde önemli bir azalmanın meydana gelmediği durumlarda oluşan “gizli işsizlik” çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde görülmektedir (Güney, 2009: 137). Bu durumda gizli işsizliğin görüldüğü ekonomilerde, çalışan işçilerin marjinal verimliliği sıfır ya da sıfıra çok yakındır.

Bir işletmeden ya da ekonomik sektörden ayrılan toplam işçilerin miktarını oluşturan gizli işsizlik, işsizlik türünün özel bir durumunu ortaya koymaktadır. Mevcut durumda istihdamın bulunmasına rağmen bu çalışma ve iş durumunun toplam üretimde bir katkı meydana getirmemesi bu özel durumu açıklamaktadır. Sonuç olarak gizli işsizlikte işgücü fazlalığından oluşan ekonomik verimsizlik söz konusu olmaktadır (Sürücü, 2014: 26- 27). Ayrıca gizli işsizliği belirleyen iki temel etken

bulunmaktadır. Birincisi tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payı ikincisi ise kamu sektörünün GSYİH içerisindeki payıdır (Bocutoğlu, 2011: 77).

Ülke ekonomisine bağlı olan ya da ulusal ekonominin dışında gelişen nedenlere bağlı olarak meydana gelen “yapısal işsizlik” işgücünün makine ile ikame edilebilmesi veya toplam talepteki değişimlere bağlı olarak çalışanların işlerini kaybetmelerinden kaynaklanan bir işsizlik türüdür. Ayrıca toplumların sosyal, kültürel ve iktisadi kaynaklarındaki değişimler de yapısal işsizliğe yol açabilmektedir (Kafkas, 2014: 13).

İşgücünün teknolojik ilerlemeye bağlı olarak, makineleşmeye başlaması ile insan işlevinin yerine geçen makineler, özellikle gelişmiş ülkelerde yetişmiş işgücü talebinin karşılanamaması sorununu meydana getirmiştir. Yapısal işsizliğin doğuşu; tarım sektöründen sanayi sektörüne, sanayi sektöründen de hizmet sektörüne geçiş aşamalarında belirgin olarak ortaya çıkmakla birlikte, günümüz ekonomilerinde de artan üretimin her zaman istihdam oluşturmadığını doğrulamaktadır (Güney, 2009: 138).

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklı üretim yapılarına bağlı olarak ortaya çıkan “mevsimsel işsizlik” genel olarak iklim değişiklikleri sonucu talep dalgalanmaları yönünde meydana gelmektedir. Mevsimsel işsizlik gelişmiş ülkelerde sanayi üretimine bağlı olarak mal talebindeki değişimlerden kaynaklanırken, az gelişmiş ve tarıma dayalı ekonomilerde malın arzına bağlı olarak üretimdeki mevsimsel değişimlerden kaynaklanmaktadır (Zaim, 1997: 179). Dolayısıyla inşaat, tarım ve turizm gibi üretim düzeyi mevsimsel dalgalanmalara bağlı olarak belirlenen sektörlerde, üretimin ya da hizmetin mevsimlere göre arttığı dönemlerden sonra, çalışan işçilerin büyük bir kısmı işlerini kaybetmektedirler (Bozdağlıoğlu, 2008: 48).

İradi işsizlik, çalışmak istediği halde kişinin bireysel beklentileri ve istekleri doğrultusunda çalışmadığı durumu ifade etmektedir. Bu beklentiler arasında; işsiz kişilerin daha iyi ücret beklentisi, yeterli vasıfa sahip olmama ve çalışma koşullarının yetersiz görülmesi yer almaktadır. Bireysel beklentilerin dışında kalan ve bireyin kendi kontrolünde olmayan nedenlerden kaynaklanan işsizlik türüne ise “gayri iradi işsizlik” denir (Akkaya, 2017: 6- 7).

Ekonominin tamamını etkileyen “konjonktürel işsizlik”, ekonomik durgunluk dönemlerinde talep yetersizliğinden meydana gelmektedir. Bu işsizlik türünün etkisi genelde kısa süreli olması ile birlikte ekonominin tüm sektörlerini etkileyen ve yapısal

işsizlikten daha kısa süreli bir işsizlik türüdür. Ekonomik durgunluk dönemlerinde meydana gelen konjonktürel işsizliğin azaltılması için çalışanların ücretlerinin düşürülmesi ya da işe son verme gibi tedbirlerin alınması, ülke ekonomisinde yol açtığı yıkıcı etkiyi ortadan kaldıramamaktadır (Yıldız, 2014: 11-12).

Friedman tarafından 1986 yılında tanımlanan “doğal işsizlik”; emek, arz ve talep arasında belirli bir dengenin olduğu ekonomilerde meydana gelmektedir. Bu duruma bağlı olarak doğal işsizliğin olduğu ülke ekonomilerinde; enflasyon oranının çok yüksek olma riski bulunmazken, doğal işsizlik oranı en düşük işsizlik oranına karşılık gelmektedir. Doğal işsizliği belirleyen faktörler genel olarak; asgari ücret uygulamaları, nüfusun demografik yapısı, işsizlik sigortaları ve farklı sektörlerdeki büyüme özellikleri gösterilmektedir (Sürücü, 2014: 30).

Genellikle çalışma istek ve yeterliliğine sahip olup da, mevcut ücret ve çalışma şartlarında iş aradığı halde iş bulamayan kişilerin durumunu ifade eden “açık işsizlik”, işsizlik tanımının da genel koşullarını içermektedir. İşsizlik istatistiklerinde yer alan veriler, açık işsizlik verilerini rakamlarıdır. Bununla birlikte mevsimlik işsizlik, konjonktürel işsizlik ve yapısal işsizlik açık işsizliğin çeşitlerindedir (Aslan, 2014: 7). Sonuç olarak işsizlik türlerinin ortaya çıkmasında; ekonominin genel yapısı, üretimi etkileyen zamansallık, teknolojiye meydana gelen gelişimler, arz ve talep dengesi gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilebilmektedir.

2.2. Genç İşsizliğin Teorik Çerçevesi

Gençliğin tanımı ülkeden ülkeye, kültüre, kurumlara ve politik değerlere göre farklılık göstermektedir. Genç yaş aralığı İngiltere’de 18-24, Almanya’da 16-19 iken, İtalya’nın kuzeyinde 14-29 güneyinde ise 14- 32 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, ülkelerin gerçekleştirdiği işgücü politikaları da gençlik yaş aralığına göre değişiklik göstermektedir (O’Higgins, 2001: 10- 11). UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)’nun tanımına göre gençlik; herhangi bir aile ferdi olmadan, yaşamını tek başına devam ettirmesi mümkün olmayan çocukluk döneminden bağımsız yaşama bilincine sahip olunan, yetişkinlik sürecini ifade etmektedir. Ayrıca gençlik kavramı, istihdam ve eğitim ile ilişkili olup, bireyin mecburi eğitimi tamamladığı yaş ile ilk kez iş bulduğu yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır (UNESCO, 2015).

Genç işsizliği, bireyler üzerinde meydana getirdiği sosyo-ekonomik etkilerin daha kalıcı olmasından dolayı, diğer iktisadi sorunlardan ayrı tutulan bir konu olmuştur. Bunun nedeni olarak, işsizliğin bireyler üzerinde yarattığı ekonomik etki olan gelir kaybı ile birlikte yaşanan umutsuzluk, güvensizlik, sefalet ve korku gibi sosyal etkilerin daimî olması gösterilmektedir. Bu sebeplerden ötürü, genç işsizliğinin ekonomik sonuçlarının yanında sosyal sonuçlarının da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir (Erdayı, 2009: 135).

Genç işsizliğinin ülke ekonomisi ve bireyler üzerinde oluşturduğu etkiler açısından önemi, konunun tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Genç işsizliğin artmasında özellikle 1990'lardan sonra üretim odaklı yatırımların azalması, hızlı nüfus artışı, teknolojinin gelişimine bağlı olarak istihdamsız büyüme, kırdan kente göçlerde artış ve yeni iş imkanlarının oluşturulamaması gibi nedenler sıralanmaktadır. Artan işsizlik oranları, bireylerin gelir kaybına yol açarken, hükümetlerin de sosyal yardım harcamalarını artırması yönünde baskı oluşturarak, gelir vergisinde azalmalara neden olmaktadır (İzgi, 2012: 296).

Genç işsizliği ekonomide birçok konu ile ilişkili olup diğer işsizlik türlerine göre daha hassas bir yapıya sahiptir. Örneğin; ekonomik kriz dönemlerinde gençler yetişkinlere göre işsizlikten daha çok etkilenmektedir. Bununla birlikte, ekonominin iyileşme dönemlerinde genç nüfusa sahip olan bireyler daha hızlı toparlanmaktadır. İşgücüne katılma oranı ve genç işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki bulunurken, artan yüksek işsizlik oranı işgücüne katılma oranını düşürmektedir. Genç işsizliğin ilişkili olduğu diğer bir konu olan eğitim, gençlerin işgücüne katılma oranlarını düşürmektedir. Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde eğitime katılan genç nüfusunun artması ile birlikte işgücünden çekilmeler yaşanmaktadır (Okur, 2014:8). Bu bağlamda işsizlikten, yetişkinlere göre sosyoekonomik açıdan daha fazla etkilenen genç nüfusun oluşturduğu genç işsizlik; nedenleri ve meydana getirdiği sonuçlarından dolayı ayrıca araştırılması gereken makroekonomik bir sorun haline gelmiştir.

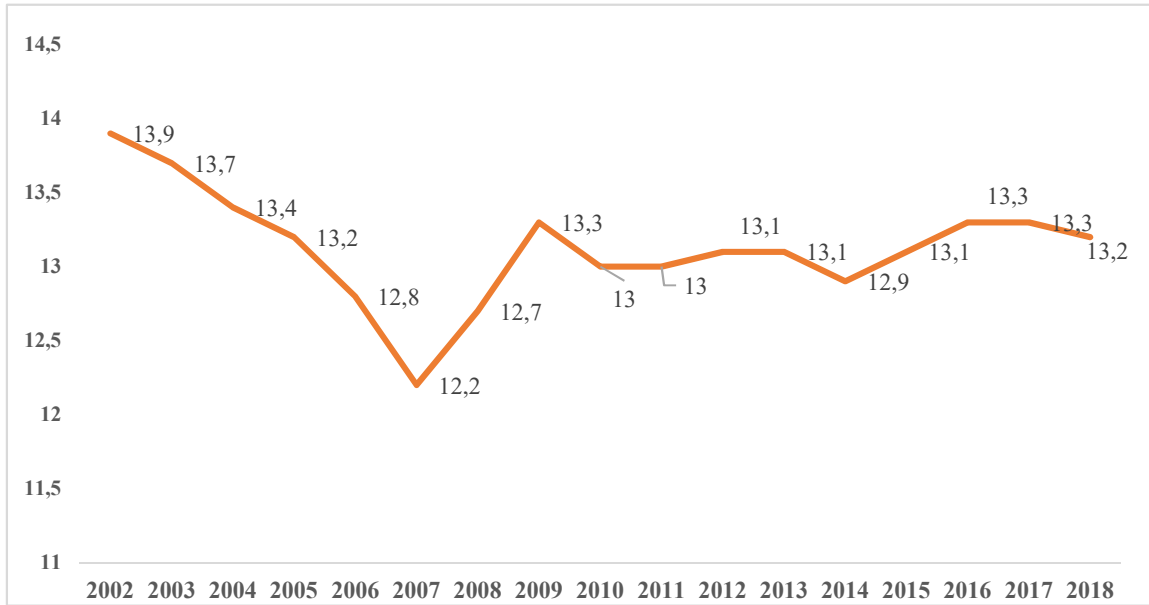
Ülke ekonomileri açısından genç nüfusa sahip olmanın getirdiği birtakım avantajlar bulunmaktadır. Yeniliğe dönük ve dinamik bir nüfusa sahip olmak ülke ekonomisinin kalkınmasında büyük bir etken olabilmektedir. Ancak bu avantajın

ekonomide kalkınma motivasyonu oluşturabilmesi için öncelikle gençlerin mevcut potansiyelinden yararlanılması ve gençlerin istihdamını sağlamak gerekmektedir (Günaydın ve Çetin, 2015: 18). Genç nüfusun avantajlarının yanı sıra, artan genç işsizliğine yol açan nedenler ile birlikte genç işsizliğin sosyoekonomik sonuçları, istihdam edilemeyen dinamik genç nüfus ülke için kritik öneme sahip olmaktadır.

Genç nüfusun üretici potansiyellerinden yararlanılmaması hayata karşı cesaretlerinin kırılması ile eğitim sistemindeki yetersizliklerin birleşmesi, gençlerin tüm yaşamları sürecince kendilerini gerçekleştirmelerini engelleyen bir kısır döngüye neden olmaktadır. Gençlerin tüm yaşamını etkileyen bu işsizlik durumu umutsuzluk, işe yaramazlık, yoksulluk gibi birtakım sosyal sorunlara yol açmaktadır. Tüm bu sebepler neticesinde genç işsizliği; ülkelerin geleceğini ve gençlerin kişisel yaşamlarını direkt olarak etkileyen çözülmesi zorunlu olan makroekonomik bir sorun olarak kabul edilmelidir (Erdayı, 2009: 136).

OECD ülkelerinin genelinde işsiz gençlerin yaklaşık % 18'i bir yıl ya da daha uzun süre işsiz kalmaktadır. Bugünkü konjonktürde gençlerin büyük bir kısmı eğitime devam etme isteğindedirler. Gençler ülke ekonomilerine dinamiklik ve verimlilik kazandırdığı gibi geleceğe dair beklentilerin oluşmasında belirleyici rol oynamaktadırlar. Bu noktada önem arz eden husus; gençlere yetenekleri, eğitimleri ve eğilimleri doğrultusunda insan onuruna yakışır iş alanlarının oluşturulmasıdır. Bu optimal koşulların sağlanamadığı ve gençlerin eksik istihdamda çalıştırıldıkları durumda; ülke, birey ve bireyin bakmakla yükümlü olduğu ailesi birtakım maliyetlere katlanmak zorunda kalacaktır (Murat ve Şahin, 2011: 97).

Grafik 4: 2002- 2018 Döneminde Dünya’da Genç İşsizliğin Gelişimi (%)

Kaynak: www.data.worldbank.org

Grafik 4’te dünya genelindeki genç işsizlik oranı verilmiştir. Genç işsizliği 2002 ve 2018 yılları arasında ortalama % 13 oranında seyretmiş ve en düşük genç işsizliği 2007 yılında % 12,2 olmuştur.

ILO’nun 2017 yılındaki Raporuna göre (ILO, Global Employment Trends for Youth 2017: 8):

- i) Dünya genelinde 1997 ile 2017 yılları arasında genç nüfus 139 milyon kişi artarken, genç işgücü 34,9 milyon kişi oranında daralmıştır.
- ii) Küresel genç işgücüne katılma oranı son 20 yılda % 55’ten % 45,7’ye düşmüştür.
- iii) Toplam genç işsizlik 2017 yılında 70,9 milyon kişi iken, Arap ülkelerinde toplam genç işsizlik oranı % 30’ dur.
- iv) Gelişmekte olan ülkelerde, genç işsizlik oranının 2017 yılında % 9,5 olması beklenirken, gelişmiş ülkelerde bu oranın % 13,8 oranına yükselmesi tahmin edilmektedir.

Genç işsizliği yalnızca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik bir sorunu olmaktan çıkmış aynı zamanda gelişmiş ülkeler içinde büyük problemler

meydana getirmiştir. Dünya geneline yayılan genç işsizliği küresel düzeyde genç işgücüne katılım oranlarını da düşürmüştür.

2.3. Genç İşsizliğinin Nedenleri

Uluslararası ticaretin serbestleşmesi, küresel rekabetin hız kazanması ve artan nüfus oranlarına bağlı olarak yeni ekonomi politikalarının uygulanması ile birlikte işgücü ve istihdam politikaları yapısal bir dönüşüm içerisine girmiştir. Özellikle neoliberal politikaların meydana geldiği 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan çok uluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla ucuz işgücüne ihtiyaç duymaları sonucu ile işsizlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülkede önemli bir sorun haline gelmiştir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 78-79).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin sebebi genellikle yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Dünya genelinde 1970'li yıllardan itibaren artan işsizlik sorunu, Petrol Krizi'nin gerçekleşmesinden sonra meydana gelen ham madde probleminin bir çıktısı olarak görülmektedir. Tüm dünya ülkelerinin makroekonomik sorunu haline gelen işsizliğin en temel nedenleri arasında; GSMH'nin düşük olması ya da ekonomik büyümenin negatif yönde gerçekleşmesi ve ekonomik durgunluklara bağlı olarak ortaya çıkan eksik istihdam sorunu yer almaktadır (Yanbaşı, 2014: 25).

İşsizliği ortaya çıkaran nedenler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılaşmaktadır. Özellikle işgücü arzının sabitlendiği Avrupa gibi gelişmiş bölgelerde işsizlik, işgücü piyasasının kurumsal niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda işgücü piyasasının katılığı ya da esnekliği işsizlik sorununun başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. İngiltere ve ABD'de işsizlik oranlarının düşük olmasının nedeni olarak ise işgücü piyasasının esnek olması gösterilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise işsizlik sorunu daha çok tarımsal üretime bağımlı ekonomilerden, sanayi ve hizmete dayalı ekonomiye geçiş sürecinde meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarak görülmektedir (TÜSİAD, 2004: 16).

Şekil 1: Genç İşsizliğin Nedenleri

Mikro Nedenler	Makro Nedenler
<ul style="list-style-type: none"> • Gençlerin Eğitim Durumu • İşgücü Piyasasının Etkisi ve Genç İşgücünün Tecrübesizliği 	<ul style="list-style-type: none"> •Ekonomik Kriz Dönemlerinde Durgunluk •İstihdam Oluşturacak İşgücü Piyasalarının Yetersizliği •Genç Nüfus Oranın Büyüklüğü •Teknolojik Gelişmeler

Kaynak: Tarafımızca derlenmiştir.

Genç işsizliğin nedenleri arasında mikro ve makro nedenler olmak üzere bir sınıflama yapılmaktadır. Bu ayrımın sebebi işgücü piyasalarını etkileyen sebeplerin ve genç nüfusu oluşturan bireylerin direkt olarak istihdam etme durumlarını etkileyen nedenlerin farklı olmasından kaynaklanabilmektedir. Genç işsizliğine sebep olan mikro nedenler, gençlerin eğitim durumu ve işgücü piyasasındaki yetersizliklerinden kaynaklanırken, makro nedenler işgücü piyasalarını doğrudan etkileyen ekonomik kriz, genç nüfus oranının büyüklüğü ve teknolojik ilerlemelerden kaynaklanmaktadır.

ILO'nun 2017 yılında yayınladığı Küresel İstihdam Raporu'na göre genç işsizliği 2015 yılında % 12,9 iken, 2016 yılında % 13,1 ve 2017 yılında %13,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilere ve hazırlanan genç işsizlik projeksiyonuna göre 2018 yılında dünya genelinde genç işsizliğinin 71,1 milyona ulaşması beklenmektedir (ILO, 2017: 15).

Küresel bir sorun olarak tüm ülkeleri etkileyen işsizliğin sonuçlarından en fazla etkilenen kesim gençler olmaktadır. Genç işsizliğinin, toplam işsizlik ve yetişkin işsizlik oranlarına göre rakamsal olarak büyüklüğü, genç işsizlik sorununun önemini ortaya koymaktadır. Genç işsizliğinin genel sebepleri arasında; genç nüfusun eğitime katılma oranının artması, yeni istihdam olanaklarının oluşturulamaması, iş tecrübesinin eksikliği ve gençlerin niteliklerinin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verememesi yer almaktadır (Erdayı, 2009: 134).

Tablo 7: ILO'ya Göre Toplam İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranı (2017)

Ülke/Bölge	Toplam İşsizlik (%)	Genç İşsizliği (%)
Dünya	5,6	13,1
Gelişmiş Ülkeler	5,3	13,4
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,3	9,5

Kaynak: World Employment Social Outlook, 2018: 64; Global Employment Trends For Youth, 2017: 15.

Tablo 7’de ILO’nun 2017 yılına dair genç işsizliği ve toplam işsizlik oranları verilmiştir. Dünya genelinde, gelişmekte olan ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde genç işsizlik oranları toplam işsizlik oranlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla genç işsizlik sorununun ciddiyetinin Tablo 7’den de anlaşılabilir. Dünya genelinde, genç işsizlik oranı toplam işsizlik oranının iki katı ve üzerinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak işsizlik riskine daha yakın olan gençlerin, diğer dezavantajlı kişilere ve toplam işsiz nüfus oranına göre işsizlikten en fazla etkilenen yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır.

Genç işsizliği, hem ulusal hem de küresel birçok nedene bağlı olarak meydana geldiği gibi ülkelerin ekonomilerini, sosyal refahını ve işgücü piyasasının niteliğini önemli derecede etkilemektedir. Bu bağlamda genç işsizliğinin küresel eğilimi şu şekilde karakterize edilmiştir (ILO, 2008: 2):

- i)** Genç işsizliği bölgesel olarak artmaktadır.
- ii)** Genç işgücüne katılım oranları düşmektedir.
- iii)** Genç işsizliği; yoksulluk, eksik istihdam, düşük gelir ve çalışma koşullarının yetersizliği gibi birçok sorun meydana getirmektedir.

Genç işsizliğini meydana getiren genel sebepler arasında yer alan emek piyasasının ihtiyaçlarının, eğitim sistemindeki yetersizlikler nedeniyle

karşılanamaması genç işsizlik oranlarını etkilemektedir. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) raporlarında, Türkiye'nin istihdam açığı sorunlarının, bireylerin beceri eksikliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Özellikle sektörler arası geçiş ile birlikte oluşan nitelikli işgücü ihtiyacı, Türkiye'nin eğitim yapısının, emek piyasalarının ihtiyaçlarını karşılayamamasından kaynaklanmaktadır (Günaydın ve Çetin, 2015: 22).

Genç istihdamın sağlanamamasının sonucu olarak genç işsizliğinin önemli bir sorun haline gelmesi, genellikle makroekonomik değişkenler ile tespit edilmektedir. Genç işsizliğinin belirleyicileri çok yönlü olmakla birlikte, eğitim sisteminin niteliği işsizlik oranlarını etkilemektedir. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bireylerin almış olduğu eğitimin düzeyi genç işsizlik oranlarını etkilemektedir. Dolayısıyla ülke ekonomilerinde, genç işsizlik sorunu ile mücadele politikaları, eğitim sistemini iyileştirecek ve istihdam oluşturacak güçlü yapılanmalara ihtiyaç duymaktadır (Taş ve Bilen, 2014: 56).

ILO'nun "Global Employment Trends For Youth" Raporuna göre 1997 ile 2017 yılları arasında;

- i) Genç nüfus oranı 139 milyon kişi artmıştır,
- ii) Genç işgücü 34,9 milyon kişi daralmıştır,
- iii) Küresel işgücü oranı %21,7'den %15,5 oranına düşmüştür,
- iv) Küresel genç işgücüne katılma oranı %55'ten %45,7'ye düşmüştür,
- v) 2017 yılında 70,9 milyon gencin işsiz kaldığı tahmin edilirken, küresel genç işsizlik oranı %13,1 olarak belirlenmiştir.

Genel olarak işsizliğin nedenleri (Sürücü, 2014: 35):

- i) Tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizler,
- ii) Sürekli gelişen teknolojik ilerlemenin meydana getirdiği istihdam eksikliği,
- iii) Eğitim politikalarının yetersizliği,
- iv) Hızlı kentleşme ve buna bağlı olarak göçlerin yaygınlaşması olarak gösterilmektedir (ILO, 2017: 8).

Genç işsizliğinin hem küresel hem de ulusal boyuttaki önemi değerlendirildiğinde işsizliğin nedenlerinin, ülkeden ülkeye/bölgeye göre farklılıklar gösterdiği ve çok unsurlu olduğu açıktır. İşgücü piyasasının çok katmanlı yapısı

gereği, genç işsizliğe yol açan nedenleri tek yönlü ele almak yerine mikro ve makro düzeyde ele alınması iktisadi yönden daha anlamlı olmaktadır.

2.3.1. Genç İşsizliğe Yol Açan Mikro Nedenler

Türkiye ekonomisi açısından önemli bir sorun oluşturan genç işsizliği, nedenleri itibariyle ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gereken bir konu olmuştur. Bu anlamda genç işsizliğine yol açan mikro nedenler; gençlerin eğitim durumu ve işgücü piyasasındaki tecrübesizlikleri gibi bireysel sebeplerden kaynaklanırken aynı zamanda gençlerin kontrol edemediği işgücü piyasalarındaki mevcut durumdan da kaynaklanmaktadır.

Genç işgücü, üretim gücünün önemli bir kısmını oluşturmakta ve ülkelerin ekonomik büyümelerinde kaynak teşkil etmektedir. İşgücü piyasasında yeterli ihtiyacı karşılayacak bu kaynakların varlığı, ülke ekonomileri açısından itici güç oluşturan bir katma değerdir. Genç işsizliği, genç işgücünün mevcut durumda çalışmıyor olması ve herhangi bir gelir elde etmemesi ile ölçülmektedir (Aslan, 2014: 63).

Genç işsizliğe yol açan mikro nedenler arasında çoğunlukla; gençlerin eğitim durumları ve işgücü piyasalarında ilk kez istihdam etmelerinden kaynaklı olarak işverenlerin, yetişkinlere oranla gençleri tercih etmemesi gösterilmektedir. Eğitimli işgücünü istihdam edebilecek politikaların eksikliği sebebiyle gençler kendi niteliklerine göre iş buluncaya kadar zamana ihtiyaç duyarlar ve istihdamın dışında kalmayı tercih etmektedirler. Ayrıca gençlerin işten ayrılma eğilimlerinin daha fazla olduğu düşünüldüğünde, işgücü piyasasında meydana gelen hareketlilik genç işsizliğini artırmaktadır. Genç işsizliğinin nedenlerinde işverenlerin, gençlerin işe alınma süreçlerinin daha maliyetli olmasından ötürü deneyimli yetişkinleri tercih etmesi bir başka mikro neden olarak gösterilmektedir (Murat ve Şahin, 2011: 55- 58).

2.3.1.1. Gençlerin Eğitim Durumu

Gençlerin, eğitim seviyelerinin yükselmesine bağlı olarak nitelikli işgücüne sahip yüksek ücretli iş aramaları ve iş ararken birçok konuda seçici davranmaları genç işsizliği artıran mikro sebepler arasında yer almaktadır. Türkiye’de ilköğretim mezunlarının, üniversite mezunu olan gençlere oranla daha az işsizlikle karşı karşıya kalmaları bu durumu açıklamaktadır. Gençlerin aldığı eğitimin işgücü piyasası

taleplerine uymaması durumunun bir sonucu olarak, eğitim seviyesi ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu varsayımı çıkarılmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 24). Eğitim ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu ifade eden O Higgins'e göre ise genç işsizliğinin artmasındaki neden, yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerin iş arama sürelerinin uzun olması, iş tercihlerinde seçici davranmaları ve beraberinde yaşanan işsizlik halidir. Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış bireylerin iş arama sürelerinin daha kısa olduğu bu görüşe göre yüksek eğitim düzeyine sahip gençlerin işsiz kalma ihtimalleri daha yüksektir (O'Higgins, 2001: 36).

Tüm dünya ülkelerinin yapısal bir sorunu haline gelen genç işsizliğin oluşmasında, eğitilmiş işsizler önemli bir paya sahip olmaktadır. Yüksek düzeyde eğitim almış bireyler, tüm hayatlarını etkileyecek meslek tercihlerini yaparken, kendilerine uygun nitelikteki iş imkanları için zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Gençler bu süreçte işgücü piyasasının dışında kalarak, bedensel ve zihinsel tembelliğe itilmektedirler. Bu duruma bağlı olarak, eğitim süreçlerinin gençler üzerindeki etkisi önem kazanmaktadır. Üniversite eğitiminin, bir meslek sahibi olma garantisini vermediği göz önünde bulundurulduğu takdirde gençlerin eğitim hayatları boyunca sürekli araştırmaya, gözlem yapmaya ve nitelikli vasıflar elde etme yönünde gayret göstermeleri gerekmektedir (Murat ve Şahin, 2011: 30-31).

Gençlerin eğitim sürelerinin uzaması ile birlikte genç işsizlerin bir kısmının üniversite mezunları oldukları gözlenmiştir. İş bulamamanın nedeni olarak, yeterli kriterlere sahip olmadıklarını düşünen üniversite mezunu gençler yüksek lisans programına yönelmekte bu duruma bağlı olarak gençler eğitimlerine ve kabiliyetlerine uygun olmayan düşük ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Sonuç olarak; uzun vadede kendi vasıflarına uygun iş bulamayacağını düşünen üniversite mezunu gençler, işsizliği ötelemektedirler (İzgi, 2012: 303).

Genç işsizliğinin nedenlerini "Yaşam Süreci Hipotezi" ile açıklayan Casson'a göre genç istihdamı; ücret düzeylerinin düşük, çalışma koşullarının güvencesiz olduğu ve uzun vadeli kariyer fırsatlarının az olduğu sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Bu durum gençlerin iş değiştirme eğilimlerini değiştirecektir ancak eğitim düzeyleri ve tecrübeleri düşük olan gençlerin yeni bir iş bulma şansları düşük olacaktır (Casson, 1979: 91). Bu hipoteze göre; genç işgücü genellikle ücret düzeyi düşük ve kısa vadeli

iş seçimlerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca gençlerin iş deneyimlerinin sınırlı olduğu piyasalarda, başka bir iş bulma ihtimalinin düşük olduğu ve gençlerin bu durumlarda iş değiştirme eğilimlerinin fazla olduğu ifade edilmektedir. Gençlerin iş değiştirme hareketinin fazla olması durumu da, maddi kaygılarının yüksek olmayışı ve işverenler tarafından yapılan eğitim harcamasının yetersizliği ile açıklanmaktadır (Aslan, 2014: 42).

Genç emeğin marjinal verimliliğinin üzerinde asgari ücret belirlenmesi ve emek talebinin aradığı vasıf nitelikleriyle emek arzının vasıf bileşimi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan durum, gençlerin istihdam edilememesindeki ana nedenler olarak belirlenmiştir. Ancak Türkiye'deki durumda asgari ücret düzeyinin işgücü talebi üzerinde etkili olması güç olduğundan temel neden, emek arzı ile vasıf bileşimi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak; genç işsizlerin eğitim durumlarına bakıldığında önemli bir kesimini, herhangi vasfı olmayan lise mezunlarının oluşturduğu gözlenmektedir. TÜİK'in yaptığı Hane Halkı İşgücü Anketlerine göre genç işsizliğin nedenleri; askerden yeni gelen gençlerin işsizlik riskinin daha fazla olması ve okuldan yeni mezun olan bireylerin iş bulmadaki belirsiz durumları olarak belirlenmiştir (Gündoğan, 2001: 118).

Ülkelerin genç işsizlikle mücadeleleri konusunda mesleki ve genel eğitim sistemi iki önemli faktörü oluşturmaktadır. Ülkenin geleceği açısından dinamik nüfusu oluşturan gençlerin eğitimi büyük önem taşımaktadır. Bu durumun nedeni; gençlerin yetişkinlere göre öğrenme kapasitelerinin daha yüksek olması ve gençlerin beşeri sermayelerine yapacakları yatırımın uzun vadeli olması gösterilmektedir. Genç işsizliği sorununun ortaya çıkmasından itibaren gençlerin mesleki yaşamlarındaki nitelik eksiklikleri eğitim sisteminin önemini artırmıştır (Erdayı, 2009: 144).

Dünyanın birçok ekonomisinde, genç işsizliği sorununun yapısal bir hale gelmesi kaliteli eğitim anlayışının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Gençlerin öğrenme deneyimlerini olumsuz yönde etkileyen eğitim yapısı; mesleki yaşamı, iş hayatındaki ücret düzeyini, çalışma koşullarını ve gelecekteki kariyer planlarını etkilemesi açısından tüm ülke ekonomileri açısından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca eğitim sistemi ülkeler için yalnızca işsizliği azaltmakla kalmayıp yoksulluğun

ve sosyal gelişimin sağlanması için bir araç olarak görülmelidir (United Nations, 2005: 14).

Kuznets'e göre eğitim seviyesinin artırılması, bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirmelerinde etkili olmakta ve eğitim politikalarının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Neoklasik görüş, işgücüne göre eğitim düzeyinin artmasının gelir farklılığının azalmasına katkıda bulunacağını ileri sürmektedir. Eğitim düzeyi, bir ülke ekonomisinde nitelikli ve yüksek gelirli mesleklere sahip olup olmamayı belirleyebilmektedir. Dolayısıyla eğitime yapılan her türlü yatırımın, kişisel gelir dağılımını etkilemesi düşük ve yüksek ücretli çalışma koşullarına sahip mesleklerin ortaya çıkması ile ilişkili olarak gerçekleşmektedir (Kayalı, 2014: 82).

2.3.1.2. İşgücü Piyasasının Etkisi ve Genç İşgücünün Tecrübesizliği

İşçi ile işveren arasındaki işe alım ve işten çıkma süreçleri, genç işsizliğin artmasında önemli bir yere sahiptir. İşverenlerin, gerekli gördükleri işçi çıkarma durumlarında genç işçileri tercih etmeleri bu duruma örnek olmaktadır. İşverenlerin işten çıkarma durumunda gençleri ilk sırada görmelerinin iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi; işverenlere göre gençlere oranla daha fazla tecrübeli olarak nitelendirilen yetişkinlerin, işten çıkarma durumlarında daha az maliyetli olmasıdır. İkinci ise; yine işveren açısından daha fazla dezavantajlı görülen gençlerin “son giren ilk çıkar” anlayışına göre işten çıkarılmalarıdır (Gündoğan, 2011: 69).

İşgücü piyasası davranışlarına göre okuldan yeni mezun olmuş gençlerin tecrübesiz ve yetersiz görülmesi işverenler açısından istihdam olanağı sağlamamaktadır. Dolayısıyla gençler kısa süreli, niteliksiz ve düşük ücretli işlere yönelmek zorunda kalmaktadırlar. İşverenler açısından gençlerin istihdam giderlerinin ve ücret beklentilerinin işletmeye getireceği maliyetlerin artması halinde gençlerin işten çıkarılma ihtimalleri yetişkinlere oranla görece daha yüksektir. Ayrıca genç işçilerin, iş değiştirme davranışlarının yüksek olduğu işverenler tarafından bilindiği durumlarda, işverenler gençlerin mesleki eğitimlerine ve daha iyi ücret koşullarını oluşturmamaktadırlar (Kayalı, 2014: 47- 48).

İşverenler gençleri işe alma sürecinde yalnızca onların iş hayatında tecrübesiz ve deneyimsiz olmalarından değil, aynı zamanda işe alma süreçlerinin de yetişkinlere

oranla daha maliyetli olması sebebi ile genç işçileri tercih etmemektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyük çoğunluğunu oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler, gençlerin daha önce meslekteki başarılarını gösteren iş deneyimlerinin bulunmaması ve gençlerin işletmeler için ek masraflar çıkaracağı gibi sebeplerden dolayı, genç işgücü işverenler için uygun bulunmamaktadır. Bununla birlikte, işletmelerin mesleki eğitime ayırabilecekleri payın düşük olmasında dolayı daha eğitilmiş ve tecrübeli olan yetişkinler işverenler için işe alım süreçlerinde ön planda yer almaktadırlar (Murat ve Şahin 2011: 33).

Genç işsizliğe yol açan mikro nedenler arasında yer alan ve işgücü piyasalarında oluşan bilgi asimetrisi, gençlerin iş arama konusunda yetişkinlere göre daha fazla zorluk yaşamalarına yol açmaktadır. İşgücü piyasalarında bilgi asimetrisinin mevcut olduğu ülkelerde, iş arayan ve istihdam oluşturacak kanallar arasında eksik bilgi akışı bulunmaktadır. Eğitim hayatını henüz tamamlamış gençlere göre yetişkinlerin sosyal ağ ilişkileri daha geniş olmakta ve iş bulma hususunda daha çabuk sonuç almaktadırlar. Bu durumda iş arayan gençlerin içinde olduğu sosyal çevre iş arama konusunda önemli bir kanal olmaktadır (Aslan, 2014: 46).

2.3.2. Genç İşsizliğe Yol Açan Makro Nedenler

Genç işsizliğe yol açan makro nedenler arasında; toplam talebin düşmesi, gençlerin istihdamını olumsuz etkileyen ücret dalgalanmaları ve işgücü piyasasında gençlerin oranı yer almaktadır. Toplam talebin düşmesi ile emek talebi de etkilenecek ve buna bağlı olarak işsizlikte artış meydana gelecektir (O'Higgins, 2001: 39- 40).

Ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınma aktif işgücünün tümüyle istihdam edilmesini gerektirmektedir. Genel olarak işsizlik, üretim faktörlerindeki en önemli kaynağın kullanılmamasını ifade etmektedir. Bir ülkedeki çalışmayan nüfusu oluşturan işsizler, milli gelire herhangi bir katkı yapmadığı halde milli gelirin bölüşümünden pay almaktadırlar. Bu bağlamda işsizler çalışan ve istihdam oluşturan nüfus üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Meydana gelen bu olumsuz etkiler; işsizliğin bireysel, toplumsal ve ekonomik sonuçlarını önemini vurgulamaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 59).

2.3.2.1. Ekonomik Kriz Dönemlerindeki Durgunluk

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde genç işsizlik, II. Dünya Savaşı sonlarında ve 1970’li yılların başında konjonktürel bir sorun olarak meydana gelmiştir. Ekonomik durgunluk sebebi ile artan işsizlikten en fazla etkilenen gençler, işgücü piyasasındaki tecrübe eksikliğinin ve mevcut durumun getirdiği yapısal sorunların giderilememesinden ötürü istihdam ettikleri işlerden ayrılma düşüncesinde olmuşlardır. “Okuldan Ayrılma Hipotezi”ne göre genç işsizliğinin artmasının nedeni ekonomik durgunluk dönemlerinde genç nüfusun emek talebi ile emek arzı arasında meydana gelen farklılıklardır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 26).

Ekonomik kriz ve durgunluk dönemlerinde artan toplam talep yetersizliğine bağlı olarak istihdamın daralması, ülkenin sahip olduğu cinsiyet, yaş ve nüfusun büyüklüğü gibi demografik faktörler, işgücü piyasası politikalarının yetersizliği ve eğitim sisteminin yetersizliği gibi nedenler genç işsizliğe yol açan makro nedenler arasında gösterilmektedir. Ayrıca ücret politikaları ve asgari ücret uygulaması da genç işsizliğe yol açan nedenler arasında yer almaktadır. Ancak literatürde asgari ücret ile genç istihdamı arasındaki ilişkinin olumlu ve olumsuz etkilerine dair birçok görüş bulunmaktadır. Gelişmekte olan bazı ülkelerde yapılan çalışmalar; asgari ücret ile genç istihdam arasında negatif ilişki olduğu yönünde iken, İngiltere’de yapılan ampirik çalışmalar, iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Murat ve Şahin, 2011: 44- 54).

İktisat literatüründe Neoklasik Yaklaşımın hakim olduğu Geleneksel Yaklaşım, genç işsizliğinin nedenlerini istihdam oluşturabilecek yeni iş yerlerinin açılmıyor olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Neoklasik Yaklaşım, emek arz ve talebini belirleyen faktörlerin birbirlerinden farklı olmasının emek ve çıktı arasındaki ilişkiyi belirlediğini, böylece gelirin marjinal faydasının düştüğünü ortaya koymaktadır. Genç işsizliğin nedenini açıklarken, Geleneksel Yaklaşım ile aynı sorunu temellendiren Keynes ve sonrası dönemi ifade eden Yeni Yaklaşım’da istihdamdaki istikrarsızlıkların yeni iş yerlerinin açılmasını zorlaştırdığı ve bu durumun işsizliği artırdığı belirtilmektedir (İzgi, 2012: 298).

Klasik iktisat teorisine göre, işsizlik ile ilgili temel varsayımların kaynağı J. B. Say’ın “her arz kendi talebini yaratır” ilkesine göre temellendirilmiştir. Bu teoriye göre mevcut işsizlik talep yetersizliğinden kaynaklanmayacak ve bu duruma bağlı olarak gayri iradi işsizlik söz konusu olmayacaktır. Sonuç olarak ekonomide uzun dönemde

işsizlik varsa bu durumun, bireylerin kendi iradelerine bağlı olarak ortaya çıkan iradi işsizliğin karşılığı olduğu varsayılmaktadır. Klasik iktisat düşünürlerine göre bir ülkede gayri iradi işsizlerin olmasının sebebi mevcut ekonomik konjonktür değil ekonomik düzenin sağlanmasına engel olan devlet müdahalesidir (Kayalı, 2014: 6-7).

Ancak literatürde Say Yasası'nın pratikte geçerlilik bulamadığına dair görüşler de ortaya çıkmıştır. Her arzın kendi talebini yaratmadığını ve bu görüşün işgücü piyasalarında geçerli olmadığını savunan J. M. Keynes'e göre; piyasa ekonomisi tam istihdam durumunda olmadığında eksik istihdam ortaya çıkmaktadır ve bu durumda işsizlik yalnızca gayri iradi şekilde oluşmaktadır (Küçükkalay, 2014: 569-570).

Klasik iktisat literatüründe önemli bir yere sahip olan Alfred Marshall, işsizliğin ekonomik kriz ve daralma dönemlerinde ortaya çıkmadığını ve ekonomide aşırı üretimin mümkün olmayacağı fikrini kabul etmiştir. Dolayısıyla J. B. Say'ın "her arz kendi talebini yaratır" ilkesini kısmen kabul eden Marshall, tam istihdamın ancak parasal ücretlerin düşürülmesi ile sağlanacağını ifade etmiştir (Savaş, 2007: 614).

Ekonomik kriz dönemlerinde çalışma ve istihdam koşulları değişmektedir. Genel olarak meydana gelen değişimler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Ataman, 1999: 58):

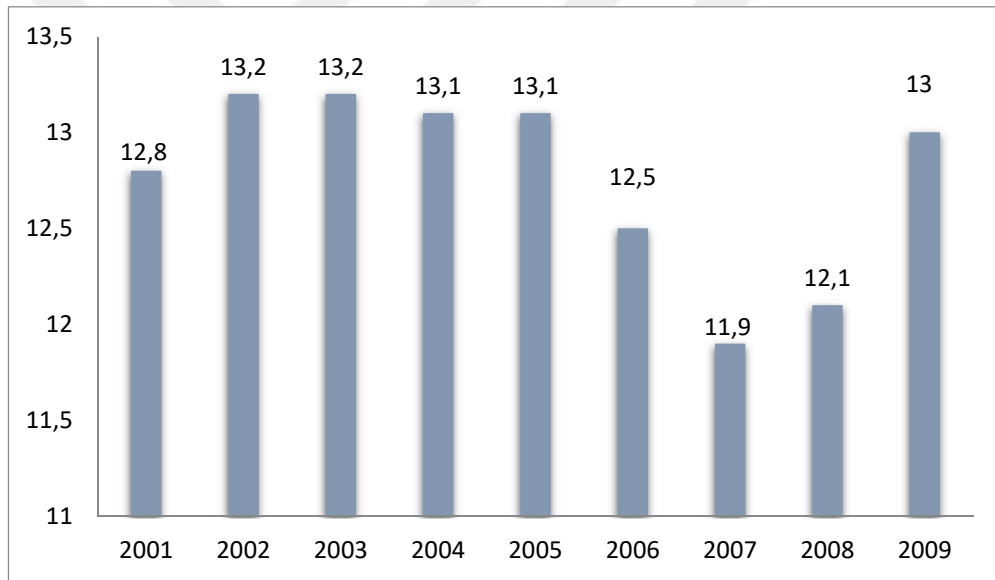
- i) Ücret farklılıklarının artması sonucu yoksulluk riskinin artması,
- ii) Kamu sektörü istihdamında azalma,
- iii) Yüksek işsizlik ve genç işsizliği sorunu,
- iv) Sanayi sektöründeki ara işlerin artması ve yarım günlük çalışma şeklinin yaygınlaşmasıdır.

İşgücü arzının ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde etkilendiğinin kanıtlanabilir örnekleri arasında yer alan 2001 ekonomik krizi, ekonomik konjonktürü iki yoldan etkilemiştir. Birinci yol, ekonomik daralma sonucu işgücü piyasasında iş bulma ümidinin kaybedilmesi ile emek talebinin daralmasıdır. Bu durumda işgücü miktarı piyasadan çekildiği için işsizlik artışı yavaşlamış olmaktadır. İkincisi ise işsizliğin arttığı durumda reel ücretlerin düşmesi sonucu hane halkının gelirinin düşmesidir. Bu durumda ekonomik durgunluk dönemlerinde işsizlik miktar olarak artmasa dahi işsizlik riski ve gelir kaybı tüm hane halklarını etkisi altına almaktadır. Nitekim Türkiye'de 2001 yılında % 12,7 olan genel işsizlik oranı ekonomik kriz sonrası 2002 yılında %15 olarak gerçekleşmiştir (TÜSİAD, 2004: 18).

Ülkelerin büyüme hızını negatif yönde etkileyen ekonomik kriz ile birlikte enflasyonun artması, genel ekonomik dengeyi bozduğu gibi mevcut durumdaki istihdam alanlarının daralmasına neden olmaktadır. İstihdamın daralması sonucu işverenler, krizin etkilerini azaltmak amacı ile işçilerin büyük çoğunluğu işten çıkartmaktadırlar. Ekonomik krizler yalnızca meydana geldiği ülke ekonomisini değil ilişkili olduğu başka ülkeleri de etkilemektedir. Örneğin; ABD’de 2008 yılında meydana gelen küresel krizden sonra, Türkiye’deki işsizlik oranı 2009 yılında %15,5’e çıkarak Cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeyine ulaşmıştır (Sürücü, 2014: 49).

Ekonomik kriz dönemlerinde toplam talep yetersizliğine bağlı olarak artan genç işsizliği, oransal olarak Grafik 5’ te gösterilmiştir.

Grafik 5: 2001-2009 Döneminde Küresel Genç İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: ILO, 2010: 18.

Küresel ekonomide birçok ülkenin makroekonomik verilerini etkileyen 2001 Krizi’nin meydana geldiği yılda genç işsizliği % 12,8 iken 2002 yılında % 13,2 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılının sonlarına doğru gerçekleşen ve ilk olarak ABD’de meydana gelen, sonrasında tüm dünyaya yayılan 2008 krizi genel ekonomik dengeyi bozduğu gibi genç işsizlik oranlarını da etkilemiştir. 2001 Krizi’nin genç işsizlik üzerindeki etkilerinin azalmaya başladığı ve küresel genç işsizlik oranının %11,9 olduğu 2007 yılından sonraki yılda meydana gelen kriz, genç işsizlik oranının 2009 yılında %1,1 artırarak %13’e yükselmesine neden olan olmuştur.

2000- 2001 yılları arasında meydana gelen ekonomik kriz döneminde; işgücü piyasasında emek talebinde oluşan azalmalar sonucunda genç işgücünün işsiz kalma riski artmakta ve gençler eğitim sürelerini uzatmaktadır. Bu durumda iş aramadığı halde işsiz sınıfına dahil olmayan gençler sosyal ve psikolojik açıdan daha az zarar görmektedirler. Eğitim sürelerinin uzatılması ile 15-24 yaş arası gençlerin, 2000 yılı itibarıyla artan teknolojik gelişmelere uyum sağlama çabaları da artmıştır (Işık, 2016: 140).

Ekonomik kriz dönemlerinde, ilk defa iş arayan ve okuldan yeni ayrılan niteliksiz genç işsizlerin fazla olması genç işsizliği oranlarının yüksek olmasına neden olmaktadır. Ekonominin gerilediği ve tüm sektörlerin olumsuz etkilendiği durgunluk dönemlerinde, boş olan iş pozisyonları ve genç işsizlik oranları artış göstermektedir. İşgücü piyasalarında oluşan bu durum, iş arayan gençlerin sayısını artırırken, iş bulma ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple durgunluk dönemlerinde, gençler eğitime devam edip çalışma hayatına girmeyi ertelemektedirler. Ekonomik kriz döneminin uzun sürmesi halinde, çalışmayı tercih edecek gençlerin eğitim süreci, genç işgücü arzının azalmasına neden olabilmektedir. Durgunluğun başlaması ile eğitim hayatına son veren gençler arasında işsizlik oranı artarken, genç işsizliğinin toplam işsizlik içindeki payı yükselecektir. (Kayalı, 2014: 34- 35).

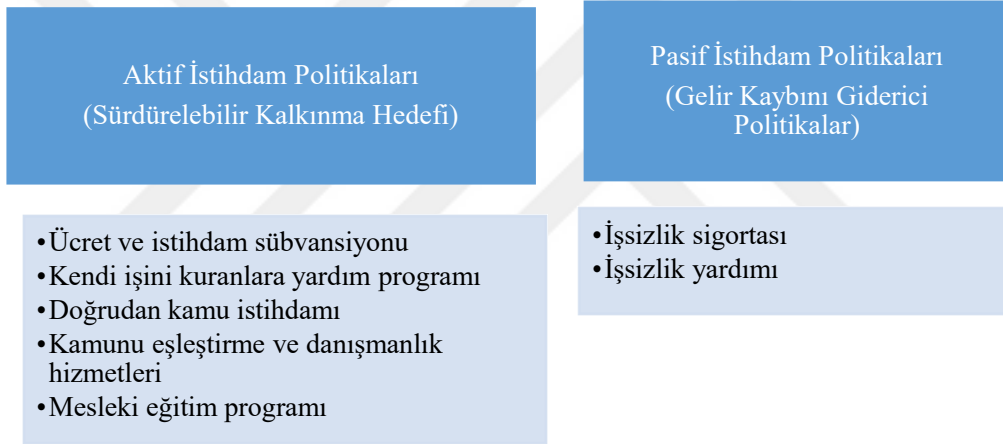
2.3.2.2. İstihdam Oluşturacak İşgücü Politikalarının Yetersizliği

Genç işsizliğin nedenlerini iktisadi yaklaşımlara göre açıklayan Caroleo ve Pastore (2007), ülkelerin işgücü politikalarının genç işsizliğini etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda politika yapıcılarının, gençlere iş deneyimleri kazandıracak ve işgücü piyasalarının daha esnek çalışma koşullarına ulaşacak politikalar uygulaması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca işverenlerin gençleri işe alma ve işten çıkarma maliyetlerinin düşürülmesi ve gençlerin tecrübe eksikliğinin azaltılmasının bir çözümü olarak piyasadaki geçici işlerin artırılması gösterilmektedir. Sonuç olarak geçici iş sözleşmeleri, işverenlerin işe alım ve işten çıkartma maliyetlerini düşürdüğü gibi genç işgücünün deneyim kazanmasına yol açmaktadır (Caroleo ve Pastore, 2007: 39- 40).

1997 yılında Amsterdam’da düzenlenen bir toplantıda COE (Avrupa Konseyi), uluslararası nitelik kazanan istihdam sorununa dair aşağıdaki gibi hedefler belirlemiştir (Ataman, 1999: 35):

- i) İstihdam politikaları makroekonomik politikalar kapsamında oluşturulmalıdır,
- i) Özellikle genç işsizliği sorununun çözümü için yapısal önlemler alınmalıdır,
- ii) Ücret düzeylerinin belirlenmesi için yapılan iş sözleşmeleri işi teşvik edecek niteliklere sahip olmalıdır.

Şekil 2: İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Politikalar

Kaynak: Tarafımızca derlenmiştir.

Ülkelerin işsizliği azaltmak için kullandıkları iki temel politika bulunmaktadır. Bunlar: aktif istihdam politikaları ve pasif istihdam politikalarıdır. Şekil 2’deki istihdam politikalarına göre işsizliği azaltmak için uygulanan aktif istihdam politikaları doğrudan istihdam oluşturmaya yönelik iken pasif istihdam politikaları işsizliğin yol açtığı mevcut durumun devlet tarafından güvence altına alınmasına yönelik yardımları oluşturmaktadır. 20. yüzyılın başlarından itibaren uygulanmaya başlanan pasif istihdam politikaları; işsizlik yardımı, kıdem tazminatı ve işsizlik sigortası kapsamındadır. Pasif istihdam politikaları, işsizlik sonucu oluşan gelir kaybını önlemeye yönelik uygulanan bir politika olmuştur. İşsizlik sorununun

çözümünde yetersiz kalan pasif istihdam politikaları sonucu uygulanan aktif istihdam politikaları, genel ekonominin sürdürülebilir ve sosyal ekonomik kalkınmanın sağlanması amacı ile oluşturulmuştur. İşsizliği azaltma ve işsizliğe karşı önlem alma durumlarında aktif istihdam politikalarının en iyi koruma politikası olduğu genel kabul olarak görmektedir (Bayraktar ve İncekara, 2013: 27- 28).

Avrupa Konseyi ve üye ülkeler tarafından 2005 yılında yayınlanan rapora göre; genç işsizliği kapsamında birtakım stratejiler geliştirerek, genç işsizliği ile mücadele yöntemleri belirlenmiştir. Bunlar (European Commission, 2005: 37):

- i) Beşeri sermayeyi artıracak mekanizmaların oluşturulması,
- ii) İşgücü piyasalarının ihtiyaçlarının belirlenmesi,
- iii) Gençlerin istihdamının artmasında gerekli olan mesleki eğitimlerin verilmesi,
- iv) Çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik kaliteyi artırarak ücret düzeylerinin korunması,
- v) Çalışanların ve işverenlerin çalışma yaşamlarındaki uyumluluğun artırılmasıdır.

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde ve ABD’de uygulanmakta olan aktif istihdam politikaları OECD tarafından; emek piyasasını teşvik etmeye ve çalışanların iş deneyimindeki niteliklerini geliştirmeye yönelik alınan etkin önlemler olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bir sosyal politika aracı olarak görülen aktif istihdam politikaları; kariyer planlaması eğitimlerinin verildiği, iş arama stratejilerinin artırıldığı, çalışanların gelecekteki nitelikli iş yaşamlarını desteklemek için meslek sınıflandırmasının yapıldığı ve istihdamı koruyarak işsizliği azaltmayı hedefleyen bir program olmuştur. Bu noktada aktif istihdam politikaları, işsizlere sadece finansal anlamda destek olmak yerine onların çalışma hayatına geri dönüşlerini kolaylaştırması yönünden pasif istihdam politikalarından daha etkin rol oynamaktadır (Sanal, 2013: 2).

Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ve OECD ülkeleri işsizlikle mücadele konusunda aktif işgücü politikalarını sürdürmektedir. İşverenlerin gençleri işe alma maliyetlerinin yüksek olması sebebi ile genç nüfusun istihdamsız kalma durumunu

azaltmak için uygulanan aktif işgücü politikaları, gençlerin iş deneyimini ikame edebilecek unsurlar oluşturmaktadır. Bu durumda gençlere yönelik aktif istihdam politikaları dört başlıkta ele alınmaktadır. Bunlar (Taş ve Bilen, 2014: 63):

- i) Doğrudan istihdam oluşturacak programlar,
- ii) Sübvansiyon edilmiş istihdam,
- iii) Genel ve mesleki eğitim,
- iv) Gençlere yönelik girişimciliği teşvik edecek programlardır.

AB istihdam ve işsizlikle mücadele politikasındaki ana faktör; pasif istihdam politikalarının yanı sıra, istihdamı arttıran ve ekonomik büyümeyi sağlayacak aktif politikalara öncelik verilmesi konusudur. Gelişmekte olan ülkelerde, işsizlik artışının kontrol edilemeyen boyutlarda olması aktif istihdam politikalarının uygulanmasını engellemektedir. Bu politikanın uygulanıp istidamın artırılması yerine uygulanan politikalar daha çok işsizliğin meydana getirdiği sorunların hafifletilmesi yönünde olmaktadır (Sürücü, 2014: 38).

Çoğu Avrupa ülkesi ve ABD’de uygulanan işgücü politikaları karşılaştırıldığında, istihdam oluşturacak işgücü politikalarının genç işsizliği üzerinde, önemli etkilerinin olduğu görülmektedir. Esnek işgücü piyasası politikalarının uygulandığı ülkeler arasında yer alan ABD’de genç işsizlik oranları, Avrupa ülkelerine göre daha düşük gerçekleşmektedir. ABD’deki genç işsizlik oranlarının diğer ülkelere oranla daha düşük seyretmesinin gerekçesi olarak; ücret esnekliği, katı iş güvencesi düzenlemelerinin olmaması ve sosyal koruma imkanlarının işsizleri koruyacak nitelikte olması gösterilmektedir (Murat ve Şahin, 2011: 25).

Eğitim programları ve kendi işini kurmada girişimcilik programları gibi aktif istihdam politikaları istihdam oluşturmaya yönelik araçlar olup, doğrudan istihdamı artırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir. Pasif istihdam politikaları ise işsiz kalmış kişilerin işsiz kaldıkları süre boyunca ekonomik durumlarını korumak adına güvence oluşturmaktadır. Bu bağlamda istihdam oluşturacak işgücü politika araçları ekonomik temelli gözükse de toplumsal yapının bütünlüğünün korunması açısından büyük öneme sahip olmaktadır.

2.3.2.3. Genç Nüfus Oranının Büyüklüğü

Klasik İktisat Okulu'nun öncülerinden olan J. S. Mill, emek arzının belirleyicisinin nüfus olduğunu belirtmiştir. Mill'e göre; nüfus artışı işgücü piyasasındaki emek arzını yükseltecek ve bu durumun sonucunda ücret düzeyleri düşecektir. Ayrıca işçi ücretlerinin düşmesi piyasada oluşan fiyatların da düşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan piyasa fiyatlarının düşmesi mallara olan talebi artıracığından talep artışı yeni istihdam alanları oluşturarak istihdam hacmini genişletecektir (Türkbal, 2005: 386).

Nüfus artışının kontrol edilmesi gerektiğini savunan Malthus'a göre; yoksulluğun temel nedeni yüksek nüfus artışıdır. Malthus'un model varsayımına göre her toplumun doğurganlığını belirleyen doğum oranları mevcuttur ancak bu oran maddi yaşam standartları iyileştikçe yükselmektedir (Gövdere ve Türkoğlu, 2016: 428). Sonuç olarak nüfus oranının artması istihdam, ücret düzeyleri ve işsizliği etkileyebileceği gibi yoksulluğun artmasında bir faktör olarak görülebilmektedir.

Yoksulluğun nedenini artan nüfus ile ilişkilendiren Malthus'un nüfus teorisine göre; nüfus artışının kontrol edilmediği durumda insanların geçimlerini sürdürmek için ihtiyaç duyacağı besin maddelerinin miktarı artacak ve giderek artan işsizlik ile birlikte yiyecek fiyatları da devamlı oranda yükselecektir. Oluşabilecek bu durumun ancak nüfus artışının besin maddelerinin arzından daha fazla arttığı zamanlarda ve nüfus artışının kontrol altına alınması ile dengede tutulabileceği teorisinin temelini oluşturmaktadır (Savaş, 2017: 339-345).

Genç işsizliğinin makro nedenleri arasında gösterilen genç nüfusun büyüklüğü, genç nüfusun hızlı artmasına bağlı olarak meydana gelmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra doğum oranlarındaki hızlı artış, genç işgücü talebinin karşılanamaması sorununu ortaya çıkarmıştır. 1980'li yılların başlarında Kanada, İsrail ve ABD'de yapılan araştırmalara göre; bu ülkelerde genç işgücünün piyasaya girmeleri, ücret düzeylerini etkilemiştir. Artan genç nüfus ile piyasadaki ücretler görece düşerken, işsizlik artış göstermiştir. Bu bağlamda yaş, cinsiyet ve etnik köken gibi demografik faktörler genç işsizliğini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Kayalı, 2014: 38- 39). Ancak demografik faktörler genç işsizliğini etkileyen önemli

derecedeki makro değişkenler arasında gösterilmemekle beraber, ABD’de yaşıyan siyahi gençlerin, düşük gelirlere ve daha fazla işsizlik oranlarına sahip olmaları durumu, genç işsizliğini etkileyen demografik özellikleri desteklemektedir. Bununla birlikte genç nüfus artışına paralel olmayacak şekilde genç işsizliğinde artış meydana gelmiştir (Hess vd., 1994: 6).

2.3.2.4. Teknolojik Gelişme Sürecinin Etkisi

Üretimde makineleşme ile başlayan Sanayi Devrimi’nin, ekonomik büyüme ve işsizlik ya da istihdam oluşturma üzerindeki etkisi iktisatçılar tarafından önemle incelenen bir konu olmuştur. Tüm dünya ekonomilerini etkileyen endüstrileşme dönemi ve 1970’lerden itibaren meydana gelen ekonomik temelli krizler işsizliği sürekli oranda artırmıştır. Bu ilerlemeler doğrultusunda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde teknolojik gelişmelerin istihdam yaratma gücü iktisadi açıdan önem taşımaktadır. Klasik İktisatın önemli düşünürlerinden olan David Ricardo “Politik Ekonominin İlkeleri” adlı kitabında “Makinalar Üzerine” bölümünde makineleşmenin istihdam üzerindeki rolünü açıklamıştır (Taymaz, 1997: 1-2).

Ricardo makineleşmenin uzun dönemde sermaye sahibi ve işçilerin yararına olduğunu düşünürken üretim süreçlerinin uzamasının ortaya çıkaracağı etkileri değerlendirdikten sonra bu görüşünü değiştirmiştir. Dolayısıyla reel ücretlerde meydana gelecek artışlar, sermaye sahiplerinin üretim sürecinde daha çok faydasına olacakken emekçi sınıfın bireysel kazancını olumsuz etkileyecektir. Diğer taraftan Ricardo üretimde makineleşmenin emek miktarını azaltarak üretimdeki verimliliğin artacağını kabul etmiştir (Savaş, 2007: 327-328).

Teknolojik gelişme sürecinin, emek miktarını düşürdüğünü savunan Karl Marx’a göre üretim sürecinin makineleşmesi işsizliğin bir sonucu olarak “yedek sanayi ordusu” meydana gelmektedir. Bu yedek sanayi ordusu, emeğe olan talebi azaltır ve çalışma saatlerinin işçinin günlük ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli olan süreden daha uzun bir süre almasına yol açar. Dolayısıyla üretim sürecinin değişmesi ile birlikte artık değer ve kapitalizmin kârlılık oranı artmış olmaktadır (Kurz, 2018: 68).

Teknolojinin istihdamı hangi yönde etkilediğini Neoklasik iktisatçılar ücretler yolu ile açıklamışlardır. Bu görüşe göre üretimde kullanılan yeni teknolojiler işsizliğe neden olmayacak çünkü ücretlerdeki düşüşler şirketlerin kâr oranını artıracak ve bu şirketler üretimlerini artırdığı gibi emek talebini de artıracaklardır. Dolayısıyla işgücü piyasalarında ücretlerin dengelenmesi sonucu üretimin endüstrileşmesi işsizliği ortadan kaldıracaktır (Taymaz, 1997: 11).

İktisat literatüründe epey uzun süredir tartışılan teknolojik gelişmelerin işsizliği etkileyip etkilemediği konusu, ilk olarak endüstrileşmesini tamamlamış ülkelerde önemli hale gelmiştir. Teknolojinin yayılma süreci içerisine girdiği 1980'li yıllar itibarıyla, işsizlik artma eğilimine girmiş ve istihdam oluşturma yapısal bir sorun haline gelmiştir. Ancak teknolojik gelişmelerin işsizliğe yol açmasının yanı sıra, uygulanan ileri teknoloji; üretimin standardını, verimliliğini ve kalitesini artıracığından dolayı iktisadi mallara olan talebin artması ile birlikte yeni istihdam alanlarının oluşturulacağı öngörülmektedir (Kayalı, 2014: 41).

Yeni teknolojilerin istihdam oluşturabilecek etkilerinin olduğunu ifade eden iyimser görüşe göre bilgi teknolojilerinin kullanımı ile istihdam artacak ve işçilerin çalışma koşullarının kalitesi gelişecektir. Bu görüşün desteklenmesi açısından işsizliğin düşük olduğu ve yüksek teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı Japonya örnek gösterilmektedir. Teknolojinin genişlemesi işsizliğe neden olsa da teknolojinin kullanım alanlarının artması; ülke ekonomisinin kalkınmasında, yeni ürünlerin pazara yayılması ile sanayinin istihdam oluşturmada ve toplam refah artışında olumlu etkiler meydana getirmektedir (Orhan ve Savuk, 2014: 16).

Teknolojik gelişmelerin hızlanmasının emek kullanımını azalttığı yönünde teorik açıklamalar da yer almaktadır. Bu görüşe göre; emek-sermaye arasındaki ikame oranları, teknolojinin meydana getirdiği sorunun bir parçasıdır. Teknolojik gelişmelerin, üretim sürecinin içerisine hızla dahil olması ile birlikte üretimde otomasyon dönemi başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan düşük düzeyde emek kullanımı, istihdam alanının daralarak teknolojik işsizliğin artmasına neden olmuştur (Ataman, 1998: 59).

Sonuç olarak teknolojik gelişmelerin işsizlik üzerindeki etkilerinin değerlendirildiği iki görüş mevcuttur. İlk görüş; teknolojinin işsizliği artırsa dahi üretimin kalitesinin artacağı ve ekonomik kalkınmayı sağlayacağı gibi olumlu sonuçlar meydana getireceği yönünde iken diğer görüş; üretimde makineleşmenin sağlandığı teknolojik gelişmelerin işsizliği artıracacağı yönünde olmaktadır.

2.4. Genç İşsizlik ve Sosyal Sonuçları

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Ancak bu unsurların önemli bir kısmı ekonomik temelli olsa da bunun yanı sıra eğitim, kültürel ve sosyolojik şartlar da gelişmişlik düzeyinin ölçülmesi için bir kriter olabilmektedir. Bu bağlamda bireylerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki rolü büyük öneme sahip olmaktadır.

Modern toplumların en önemli sosyoekonomik sorunlarından olan işsizlik problemi, bireylerin sosyal ve ekonomik aktivitelerin dışında kalarak, standart hayatlarını dahi sürdüremeyecek duruma gelmeleri halinde, gelecek kaygısı yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durumun bireysel ve sosyal alandaki olumsuz sonuçlarının yanı sıra bireylerin beşeri sermayesini artıramadığı ve buna bağlı olarak sosyalleşme süreçlerini sağlıklı bir şekilde yaşayamadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır (Gündoğan, 2001: 70). İşgücü piyasalarında istihdam edilemeyen nüfusun, büyük bir kısmını oluşturan gençlere gereken mesleki eğitimin verilmemesi halinde; bireysel ve toplumsal açıdan meydana gelen olumsuzluklar insan sermayesinin israfı anlamına gelirken, toplumun genel dengesini bozabilmektedir. İşsizlik süreci bireyi ve bireyin içinde bulunduğu tüm sosyokültürel hayatı maddi manevi etkilemektedir (Kayalı, 2014: 51- 52).

İşsizliğin en temel problemlerinden olarak görülen birey toplum ilişkisinin zayıflaması ve bireyin toplum ile kuracağı her türlü dayanışmadan mahrum kalması, işsizlik sorununu sosyolojik açıdan çok daha önemli hale getirmektedir. Dolayısıyla genç işsizlik sorununun yalnızca ekonomik etkileri olmadığı gibi bireyin kendisini yeterli görmesi ve kendini gerçekleştirme düzeyi toplumsal bir saygınlık kazanma durumunu meydana getirmektedir. Tekrar işe başlama fırsatı elde edilmediği sürece bu kayıplar niteliksel ve niceliksel olarak artmaya devam etmektedir (Taş ve Bilen,

2014: 61- 62). Artan işsizlik ve uzun süre işsiz kalma hali bireyin toplumla sosyal ilişkilerinin zayıflamasına yol açarken birey üzerinde; toplumsal baskı, değer görmeme, sevgisizlik ve özsaygı eksikliği gibi problemlerin yaşanmasına yol açmaktadır.

Ayrıca kaybedilen iş yaşamı ya da uzun süreli işsizlik hali, yaşam kalitesinin düşmesinin yanı sıra bireylerin kendi iç dünyalarında birtakım ruhsal bozukluklara yol açarken, fiziksel rahatsızlar da meydana gelmektedir. İşsizliğin kişilere yüklediği ekonomik ve sosyal maliyetlerin başında, mesleki yeterliliklerin azalarak gelir elde etmeme durumu gelmektedir. Bu duruma bağlı olarak, bireylerin iş bulma süreçleri içerisinde; sosyal dışlanmaya maruz kalmaları, aile fertlerine maddi anlamda yeterli olamamaları gibi sebepler sonucunda yoksulluk durumu da meydana gelebilmektedir (Güney, 2009: 152-153).

Gençlerin uzun süre işsiz kalmaları durumunda:

- i) Bireylerin kendilerine bir aile kurup, sorumluluk almalarını erteleyecek,
- ii) Bireyin kariyerinin başında yaşadığı uzun süreli işsizlik hali, gelecekteki mesleki performansında verimsizliklere yol açabilecek,
- iii) Genç işsizliğinin artarak devam etmesi halinde, bireyler topluma karşı duyarsızlaşmaya ve demokratik süreçlere yabancılaşmaya başlayacaktır (Seçer, 2006: 83-84).

Genç işsizlik toplumsal ve bireysel açıdan birçok etki meydana getirmektedir. Bireylerin uzun süre işsiz kalmaları; depresyon, hırsızlık, yüksek derecede stres ve öfke kontrolünü kaybetme gibi rahatsızlıklar ortaya çıkarmaktadır. Bireylerde oluşan hiçbir işe yaramama duygusunun sonucu olarak aile içi şiddet ve anti-sosyal davranışlar, kişinin içinde bulunduğu tüm toplumsal ilişkileri etkilemektedir. Tüm bu problemlerin bir yansıması olarak, genç işsizliğinin başka bir psikolojik sonucu ise bireylerin intihara meyilli olmasıdır. Birey yaşadığı hayattan o denli mutsuzdur ki yaşadığı tüm problemlerden kaçarak ölümü tercih etmektedir (Taş ve Bilen, 2014: 62). İktisat yazınında işsizliğin, bireylerin mutluluk ve refah düzeylerini etkilediğine dair birtakım görüşler ve deneysel çalışmalar bulunmaktadır. Mutluluğun subjektif bir değer olması ve birçok faktöre bağlı olması bireysel düzenin korunması açısından

önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkelerin mutluluk endeksleri ve bireylerin mutluluk skalasını ölçmek için yapılan ampirik çalışmalar işsizliğin bireyler üzerindeki etkisinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Her birey için farklı ölçütleri olan mutluluk kavramı, öznel olması sebebi ile literatürde teorik olarak çok fazla çalışılmamıştır. Ancak bireyler üzerindeki mutluluk ve memnuniyet konusunda yapılan ampirik çalışmalar, ferdi özelliklerin ve ekonomik değişkenlerin mutluluk düzeyine olan etkilerinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Frey ve Stutzer (2002)'in "What Can Economists Learn from Happiness Research?" isimli mutluluk üzerine yapılan çalışmada, işsizliğin diğer faktörler kontrol edildiğinde dahi mutluluk üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu kanıtlanmıştır (Ohtake, 2012: 60).

Tella vd. (2003) "The Macroeconomics of Happiness" isimli çalışmasında, makroekonomik değişkenlerin genel olarak bireylerin mutluluğu üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Bu etkiyi ölçmek için regresyon analizi kullanılmış ve 12 Avrupa ülkesine ek olarak Amerika Birleşik Devleti üzerine yapılan çalışmada bireylere "yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz?" ya da genel olarak "ne ölçüde mutlusunuz?" gibi sorular yöneltilerek deneysel stratejiler belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda bireylerin işlerini kaybettikleri durumda mutsuzluk hislerinin arttığı ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler'in 153 ülke için uyguladığı "Mutluluk Endeksi"ne göre bireylerin; GSMH, sosyal yardımlar, özgürlük, güven, refah ve ortalama yaşam süresi gibi faktörlerin puanlamasına göre mutluluk ölçüleri sıralanmaktadır. Bu rapora göre ülkelerin mutluluk endeksleri belirlenmekte ve çoğu ülkede mutluluk puanlamasının, bireyin yukarıda ifade edilen faktörlerin ne kadarına sahip olduğu ile ölçülebileceği ifade edilmektedir.

Tablo 8: En Fazla Mülteci Göçü Alan İlk 10 Ülkenin Mutluluk Endeksi- İşsizlik Oranı (2017)

Ülkeler	Mutluluk Endeks Değeri	Mutluluk Endeksi Sıralaması	İşsizlik Oranı (%)
Türkiye	5,48	72	11,26
Pakistan	5,47	73	6
Uganda	4,16	132	9,44
Lübnan	5,2	86	8,6
İran	4,71	103	12,52
Almanya	6,97	15	3,8
Bangladeş	4,5	112	4,37
Sudan	4,14	134	19,6
Etiyopya	4,35	124	5,2
Ürdün	5,16	88	18,3

Kaynak: UNHCR, 2017: 17; Knoema World Data, 2017 verileri doğrultusunda düzenlenmiştir.

UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)'nin Global Trends 2017 yılı raporuna göre en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ilk 10 ülke sıralaması Tablo 8'de ifade edilmektedir. Ülkelere göre mutluluk endeksi sıralamasına göre 153 ülke arasından 10 ülke seçilmesinin nedeni; çalışmanın temel hipotezini oluşturan mültecilerin etki alanının değerlendirilmesi ve işsizliğin mutluluk ile ilişkisini açıklamaktır. 2017 yılında 3,5 milyon mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye mutluluk endeksi sıralamasında 72. sırada iken işsizlik oranı % 11,26'dır. En fazla mülteci göçü alan ikinci ülke olan Pakistan, mutluluk endeksi sıralamasında 73. sırada iken işsizlik oranı % 6'dır. İşsizlik oranı, diğer mülteci göçü alan ülkelere göre yüksek olmasına rağmen Ürdün mutluluk endeksi sıralamasında 88. sırada yer almıştır. Ancak işsizliğin diğer ülkelere göre daha düşük (%5,2) olduğu Etiyopya'da mutluluk endeksi sıralamasında (124.) daha gerilerde olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak işsizlik durumunun mutluluk üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar neticesinde, bireylerin işsiz kalmasının doğrudan mutluluk üzerindeki etkisinin tek ve yüksek düzeyde olduğunu ifade etmek oldukça güçtür. Bu durumda, yapılan ampirik çalışmalar ya da mutluluk endekslerinin ölçümlerinde mutluluğun birçok faktöre bağlı olduğu ve ülkelere göre farklı ölçütlerin var olduğu göz ardı edilmemelidir.

2.5. Genç İşsizlik ve Psikolojik Sonuçları

Öncelikle bireylerin bir işe başlama ve çalışma hayatına katılması; statü, prestij, saygınlık, takdir görme ve aidiyet duygusu gibi birtakım toplumsal katkılar sağlamaktadır. Özellikle gelecek kaygısı duyan gençlerde, henüz bir işe başlamamış olmanın getirdiği gelir kaybının yanında, birtakım psikolojik sorunlar meydana gelmektedir. Hayat standartlarını istenilen düzeye getiremeyen gençlerin uzun süre işsiz kalmaları halinde, gerginlik, korku, endişe, özgüvenin kaybedilmesi ve depresyon gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bireyler, gelecek kaygısı ve toplumun bakış açısına göre bir işe yaramama duygusu ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Aslan, 2015: 75).

İşsizlik ve bunun sonucu olarak mevcut gelirin kaybedilmesi; bireylerin iç dünyalarında psikolojik bozulmalara sebep olmakta, işsizlik süresinin uzaması ile birlikte yoksullaşma oranı artmakta ve fiziksel sağlık da etkilenmektedir. İşsizlikten en fazla etkilenen kesim, toplumsal sınıfın en alt katmanında yer alan, görece eğitimsiz ve mesleki olarak vasıfsız gruplar olmaktadır. Genç yaşta işsiz kalan bu kesimi oluşturan dezavantajlı gruplar, maddi yeterlilikleri olmadığı için sosyal güvencelerini de kaybetmektedirler. Dolayısıyla maddi kazançtan ve sosyal güvenceden yoksun kalan genç işsizler, ya yaşadıkları yerden göç etme kararı almakta ya da uzun süreli işsizler ve sosyal yönden uyumsuz problemlili bireyler olarak yaşadıkları yerde kalmaktadırlar (Özer ve Topal, 2017: 52).

Tablo 9'da bireylerin herhangi bir işte istihdam ediliyorken sosyal, bireysel ve çevresel değerleri ve işsizlik döneminde bu değerlerin değişimi gösterilmektedir.

Tablo 9: İşsizlik Öncesi ve Sonrası Dönemde Birey Üzerinde Görülen Temel Değişimler

İşsizlik Öncesi	İşsizlik Dönemi
Bir gelire sahip olma	Mevcut bir gelirin olmayışı
İş kimliği ve statü	Statü kaybı
Ortak bir amacın parçası olma	Belirsizlik ve tekil amaç (iş bulma)
Fiziksel ve psikolojik sağlık	Fiziksel ve psikolojik sağlığın bozulması
Ekonomik yeterliliğe sahip olmak	Ekonomik yeterliliğe sahip olamamak nedeniyle sosyal aktivitelerden kaçış
Düzenli ve planlı yaşam	Düzensiz ve plansız yaşam
Belirli bir seviyede tutulan hayat kalitesi	Hayat kalitesinin düşmesi

Kaynak: Yılmaz vd., 2004: 169.

Bir eylem olarak gerçekleştirilen çalışma hali; kişilerin cesaretlerini, çevresine olan saygısını, kendi değerlerinin farkındalığını, geleceğe yönelik umutlarını ve yaşam sevincini korumaktadır. Bireylerin bir iş sahibi olması, birçok kazanımlar ortaya çıkardığı gibi işsizliğin meydana getirdiği ekonomik sorunların yanı sıra, önemli toplumsal ve bireysel sorunlar da oluşturmaktadır. Ekonomik yeterliliğe sahip olmamanın getirdiği belirsizlik ile birlikte uzun vadede kişilerin sosyal yaşamındaki günlük hayat rutinleri azalmakta ve işsiz gençlerin kendilerine güveni ciddi oranda zarar görmektedir. İşsizliğin yalnızca ekonomik bir problem olmadığı düşünüldüğünde, bireyin topluma karıştığı ve ortak bir amacın parçası olabileceği tüm anlarda, kaybedilen iş yaşamının getirdiği psikolojik durum, kişinin bireysel değerlerine zarar vermektedir.

İşsizliğin psiko-sosyal sonuçları üzerine mevcut araştırma sonuçlarına göre genel olarak işsiz kalan gençlerin, karşılaştığı psikolojik sorunlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Murat ve Şahin, 2011: 41):

- i) Umutsuzluk ve çaresizlik hissine bağlı olarak sosyal hayatta pasifleşme,
- ii) Özsaygının zarar görmesi,
- iii) Stres düzeylerinin yükselmesi,
- iv) Artan yalnızlık duygusu ile içe kapanma hali,
- v) İntihar eğimlerinin yüksek olması,
- vi) Psikolojik rahatsızlıklara bağlı olarak, genel sağlık durumlarında bozulma görülmesidir.

Genel olarak işsizlik sorunu, intihar riskini meydana getirdiğinden önemli bir sosyal değişkendir. İntihar ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok araştırmanın sonucu işsizliğin intihar riskini artırdığı yönünde olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinde ve İngiltere'nin çoğu kesiminde genel intiharlar ve gençlik intiharları ile işsizlik arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Lester ve Yang (1991), işsizliğin bir sonucu olarak görülen intiharların, her ülkedeki işsizlik oranı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu açıklamakla birlikte, işsizlik oranları arttıkça erkeklerin intihar etme oranlarının, kadınlara göre daha fazla yükseliş gösterdiğini belirtmektedir (Özer ve Topal, 2017: 53).

Uzun süre işsiz kalan bireylerin, iş arama sürecinde yaşadıkları psikolojik bozukluklar sonucu suça yönelme ihtimallerinin arttığı ifade edilmektedir. Çünkü işsizlik durumu ile birlikte bireylerin içinde bulunduğu toplumsal ve hukuki kurallara olan bağımlılığı azalmaktadır. Ayrıca işsiz kalan bireylerin, kendi hayatında bir işe yaramıyor olma duygusu ve kendini değersiz hissetmesi ile birlikte, topluma karşı bir kayıtsızlık durumu oluşmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 27). Birey ve toplum arasında oluşan bu kayıtsızlık durumu, bireyin sosyal alandan daha çok uzaklaşmasına ve çaresizliğinin artmasına yol açarken, topluma karşı sorumluluğun yitirilmesine neden olabilmektedir.

Özellikle genç işsizlerde gözlenen psikolojik davranış bozukluklarından olan intihar eğilimi, işsizlik dönemlerinde daha çok artmaktadır. Edinburg'da yapılan bir

çalışmada, uzun süre işsiz kalan gençlerin intihar eğilimleri izlenmiş ve çalışmanın sonucunda işsizlik ile intihar eğilimleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Oxford’da yapılan bir başka çalışmaya göre; kendini yaralama ve zehirlenme gibi olumsuz davranışların alkol ve sakinleştirici ilaç kullanımına bağlı olarak, genç erkek işsizlerde çok yüksek oranda meydana geldiği gözlenmiştir (Yılmaz, 2004: 167-168). Bireylerin kendilerini gerçekleştirme isteğinin yanı sıra gelir elde ederek bir statü kazanma isteklerinin yok olması ruh sağlığı üzerinde derin etkilere yol açmaktadır. Oluşan bu olumsuz etkiler; bireylerin suç işleme, kendine zarar verme ve topluma olan aidiyet duygusunun yok olması ile birlikte genç işsizliğin ekonomi otoriteleri tarafından çok yönlü bir şekilde araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Ward ve Camichael (2001) tarafından İngiltere’nin Galler bölgesinde yapılan çalışmaya göre; yetişkin ve genç işsizlik oranları ile soygun, dolandırıcılık ve yan kesicilik gibi suç çeşitleri arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Cerro ve Meloni’nin Arjantin’in işsizlik oranlarının, suç işleme eğilimi üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, işsizliğin suç işleme üzerinde pozitif yönde bir etki yarattığı ortaya konmuştur. 1971-1997 yılları arasında, Winter- Ebmer ve Rahael tarafından ABD eyaletlerindeki işsizlik ve suç oranlarının incelendiği başka bir çalışmada, işsizliğin maddi değer oluşturan mallar üzerinde etkisinin olduğu tespit edilirken, işsizlik ve şiddet suçları arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Kayalı, 2014: 53).

Bireyin toplumsal ve bireysel rolünü önemli derecede değiştiren işsizlik sorunu aile kurumunu birçok yönden etkilemektedir. Özellikle geleneksel toplum yapısına göre “aile reisi” rolü erkekler üzerinde baskılar oluşturmakta ve işsizlik sürecinin uzaması aile bağlarının kopmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca erkeklerin evlenme kararı almasında önemli bir faktör olarak görülen işsizlik hali, bireyler üzerinde stres ve kaygı gibi psikolojik sorunlar meydana getirebilmektedir. Evli erkeklerin işsiz kaldığı, kendilerine karşı özsaygılarını ve çalışma becerilerini yitirdiği dönemlerde ailenin istikrarı zayıflamaktadır. Aile içinde yaşanan bu durumların, boşanma riskini artırdığı yönündeki çalışmalar, işsizliğin psiko-sosyal sonuçlarının önemini vurgulamaktadır (Özer ve Topal, 2017: 55).

2.6. Genç İşsizlik ve Ekonomik Sonuçları

İşgücünün kullanılmaması anlamına gelen işsizliğin, meydana getirdiği psikolojik ve sosyal sonuçlarının yanı sıra ekonomik sonuçlarının da bireye ve topluma bir takım maliyetleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, işsizliğin artması ekonomik bakımdan dengesizlikler oluşturduğu gibi kişisel gelirin düşmesi/yok olması ve gelir dağılımının bozulmasına yol açmaktadır (Yılmaz, 2014: 166).

İşgücü piyasasının önemli göstergelerinden olan işsizlik ve istihdam verileri ekonominin makro düzeyde iyi işleyip işlemediği konusunda bilgi veren kriterlerdendir. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin kronik sorunu haline gelen işsizlik, nedenleri ve sonuçları açısından farklılık göstermekle birlikte, etki alanı yönünden önemini artırmaktadır. İşsizlikten en fazla etkilenen dezavantajlı grupları oluşturan; uzun süre işsiz kalmış kişiler, kadınlar, gençler ve uzun vadede iş bulma umudunu kaybeden kişiler sosyal ve ekonomik açıdan kayıp bir neslin parçası olma riskini taşımaktadır (Işık, 2016: 132).

Bir ülke ekonomisinde işsizliğin yüksek olması emek gücünün bir bölümünün kullanılmayarak, daha az üretimin gerçekleştiriliyor olması anlamına gelmektedir. Genel olarak işsizlik sorunu, ekonomik düzenin mevcut kaynaklarının kullanılmamasına yol açarken, ülke refahını olumsuz yönde etkilemektedir. İşsizlik ve büyüme arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu açıklayan Okun Yasası'na göre; GSMH'daki her %2,25 büyüme oranı işsizliği %1 düşürmektedir. Dolayısıyla, bir ülke ekonomisinin büyümesinin önündeki en önemli engellerden biri işsizlik oranındaki artıştır. (Güney, 2009: 152).

Ayres'in genç işsizliğinin sosyoekonomik etkilerinin araştırıldığı "The High Cost Of Youth Unemployment" adlı çalışmasında, genç işsizliğinin ekonomik sonuçlarının kalıcı olduğunu ve genç istihdamın sağlanamamasının ekonomik büyümeyi yavaşlatacağını belirtmiştir. Dolayısıyla genç işsizliğinin, hem bireysel hem de toplumsal etkilerinin uzun vadede tüm ülkenin ekonomik durumunu etkileyen bir faktör olduğu ifade edilmiştir (Ayres, 2013).

Genç işsizliği kişilerin bireysel hayatını etkilediği gibi genel olarak toplumun üretim ve verimlilik kapasitesini de etkilemektedir. Eksik istihdam, tasarrufların

azalması, sağlık harcamalarında artış, sosyal güvenlik gelirlerinde kayıplar ve ülkenin rekabet gücünün zayıflaması gibi sorunlar meydana gelmektedir. Bu etkiler genç işsizliğinin makroekonomik sonuçları olarak değerlendirilmekteyken, genç işsizliğinin artarak devam etmesi ve birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkan gelir yoksulluğu ise genç işsizliğinin mikro ekonomik sonucu olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2015: 74).

Ülke nüfusunun en dinamik kesimini oluşturan genç nüfusun istihdam edilememesi, işsizlik sigortasının çok fazla kullanıldığı dönemlerde ülke ekonomisine ek maliyet getirmektedir. Bireylerin işsiz kalması ve uzun vadede iş bulamaması sonucu kayıt dışı çalışma şekilleri yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda genç işsizliğinin fazla olduğu ülkelerde uzun çalışma saatleri, düşük ücretli ve iş güvencesinden mahrum olarak çalışan gençler kayıt dışı çalışmaya gönüllü olmaktadır. Genç işsizlik sorunun ortaya çıkardığı bir başka ekonomik sonuç ise elde edilen vergi gelirinin ciddi oranda düşmesidir (Murat ve Şahin, 2011: 36- 37).

Genç nüfusu oluşturan 15-24 yaş grubunun işsiz kalma ihtimalleri diğer yaş gruplarının işsiz kalma ihtimallerine göre daha yüksektir. Bu durumun nedeni olarak gençlerin eğitim hayatlarını uzun süre devam ettirerek yeterli iş deneyimine sahip olmamaları gösterilmektedir. Dolayısıyla uzun vadede gençlerin işsiz kalmaları üretimde verimliliğin düşmesine sebep olurken, ülke ekonomisinin büyümesini ve daralmasını açıklayan en önemli makroekonomik verilerden olan GSYİH'da da düşümlere yol açmaktadır (Putun vd., 2017: 88).

Mevcut durumdaki işgücünün istihdam edilememesi ya da istihdam edildiği durumda, işgücünün nihai kapasite ve nitelik düzeyinin altında kalması halinde; bir ülkenin üretimine bağlı büyümesinde yani milli gelirinde atıl kalan aynı zamanda kullanılmayan bir kaynak anlamına gelen işsizlik, ekonomik kayıplar meydana getirmektedir. Bireylerin işsiz kalmaları bakmakla yükümlü oldukları aile üyelerinin tek geliri olan ücretten mahrum kalmalarına sebep olmaktadır. Bu durum bireyden toplumun geneline yayılan makroekonomik bir sorun ortaya çıkartırken tüketim, tasarruf ve milli geliri de düşürmektedir (Işık, 2016: 133-134).

Üretimde yüksek teknolojinin kullanılmasına bağlı olarak, emek arzının da nitelikli ve eğitilmiş olması gerekmektedir. Bir ülkenin iktisadi kalkınmasında ve sosyal refahının sağlanmasında itici güç olan beşeri sermaye faktörünün artması için eğitim emek ilişkisinin kurulması gereklidir. Bu durumda beşeri sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, istihdam oluşturabilecek yatırımların yetersiz kalması ve işsizliği olumsuz etkilemektedir (Ay, 2012: 330).

Çoğu ülkenin en temel makroekonomik problemlerinden olan işsizlik, sonuçları bakımından hem bireysel hem de toplumsal olarak bir ülke için oldukça maliyetlidir. İşsizlikten yetişkinlere göre daha fazla etkilenen, genç nüfusu oluşturan ve 15-24 yaş aralığında bulunan bireylerin işsiz kalması ortaya çıkardığı sonuçlar açısından büyük önem taşımaktadır. Genç işsizliğinin tüm sonuçlarının değerlendirildiği durumda; psikolojik, sosyal ve ekonomik sonuçlarının aslında bir biri ile bağlantılı olduğunu ifade edebiliriz. Bireyin uzun süre işsiz kalması hem bireysel açıdan hem de sorumlu olduğu ailesi açısından maddi ve manevi yetersizliğe sebep olurken, kişinin bu durumu toplumla ilişkisini olumsuz etkileyebilmektedir. İşsizlik, bireyleri toplumsal hayattan uzaklaştırırken onları suça itebilmekte ve intihar etmelerine yol açabilmektedir.

Ayrıca genç işsizliği işgücü piyasalarını önemli ölçüde etkilemekte ve ekonomik düzenin mevcut kaynaklarla kullanılamamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla genç işsizliğinin ortaya çıkardığı ekonomik sonuçlar sosyal ve psikolojik sonuçları da beraberinde getirirken makro açıdan ülke ekonomisinin iktisadi kalkınmasını ve istihdamını olumsuz etkileyebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SURİYELİ MÜLTECİLER-GENÇ İŞSİZLİK İLİŞKİSİ VE UYGULANAN İSTİHDAM POLİTİKALARI

3.1. Türkiye'deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Gelişimi

Türkiye'de ekonomik kalkınma hedeflerinin planlandığı 1963 yılı itibarıyla enflasyon kontrol altına alınarak, birtakım sanayileşme politikaları oluşturulmuştur. Ancak uygulanan istihdam artırıcı sanayileşme politikaları işsizliğe çözüm getiremediği gibi iç ve dış göç hareketlerini hızlandırarak istihdam sorunlarını meydana getirmiştir. Ekonomide yeni politikaların hayata geçirildiği 1980'li yıllardan sonra uygulanan yüksek faiz politikası ile yatırımlar azalmaya başlamış ve bu durumun sonucu olarak hedeflenen istihdam rakamlarına ulaşamamıştır (Bozdağlıoğlu, 2008: 61). Meydana gelen tüm bu ekonomik gelişmeler ışığında, hem işsizlik hem de enflasyon sorununun bir arada görüldüğü bu dönemde Türkiye ekonomisinin stagfasyonist dönem içerisinde olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşu itibari ile başlayan sanayileşme ve iktisadi kalkınma süreçleri, istihdam ve üretim yapısında büyük değişimlere neden olmuştur. Küreselleşmenin ve sosyoekonomik dönüşümün içerisinde yer alan Türkiye ekonomisi, 1980 sonrasında yaşanan genel ekonomik değişimlerden olumsuz etkilenmiştir. Artan kentleşme oranı, yoğun iç göç, göçün getirdiği kayıt dışı istihdamın artması ve kadın işsizliğinin artması gibi sorunlar meydana gelmiştir (Güney, 2009: 140). Türkiye'de genel olarak işsizlik, 1990'lı yılların başından itibaren ihracata yönelik sanayileşme politikası kapsamında önemli bir sorun haline gelmiştir. Hızlı nüfus artış oranı ve emek arzının emek talebini karşılayamamasının etkisi ile işsizlik sorunu kronikleşmiştir (Aslan, 2014: 13).

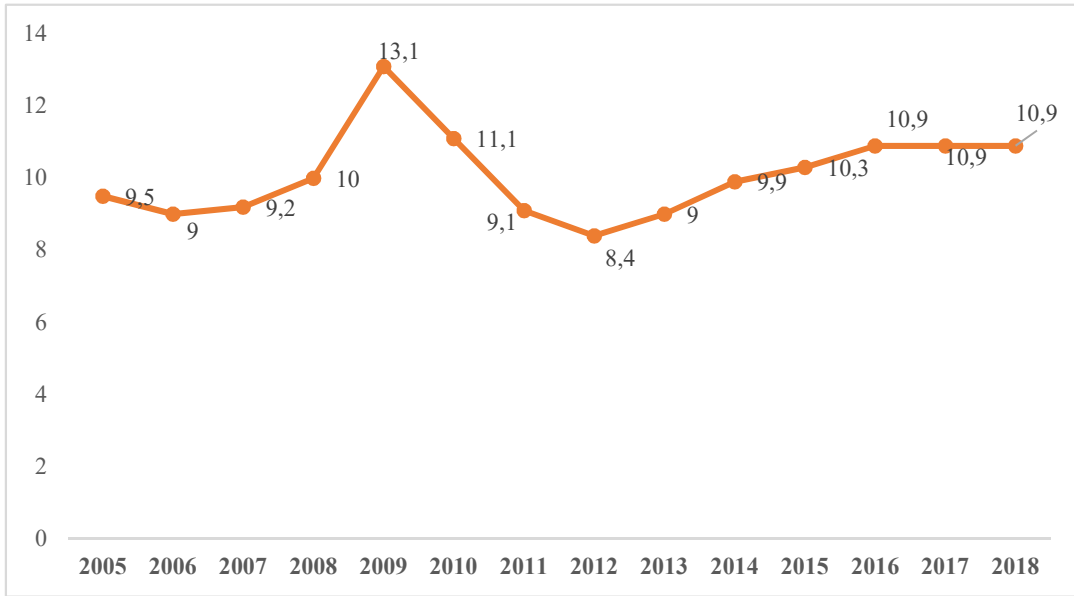
1980 sonrasında uygulanan ihracata dayalı sanayileşme modeli reel ücretlerin düşmesine neden olurken işsizlik sorununu artırmıştır. Bununla birlikte artan kısıtlayıcı makroekonomik politikalar, küçük nitelikteki işletmelerin büyümesini ve girişimciliğin teşvikini önemli ölçüde baskılamıştır. 2000 sonrası dönemde ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ)'in istihdam oluşturma potansiyelinden faydalanmaya çalışılmış, kamu harcamaları artırılarak mali canlandırma politikası

uygulanmaya başlanmış ve gerçekleşen küresel ekonomik kriz sonucunda vergi indirimleri yapılmıştır (Ay, 2012: 334-335).

Türkiye'nin işsizlik sorunu, artan hızlı nüfusa istihdam oluşturamayan yapısal bir sorun olarak meydana gelmiştir. İşsizlik genel olarak; yoksulluk, düşük gelir, milli gelire etkisi olmayan yapay istihdam faktörleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye'de işsizlik, tarımsal üretimin ağırlığının fazla olması ve sanayi toplumunda hedeflenen düzeye ulaşamaması ile birlikte işgücü arz ve talep artışları arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. İşsizlik bu yönü ile faktör dengesizliğinden meydana gelmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 57). Türkiye'nin diğer ülkelere göre sanayileşme sürecini dengeli gerçekleştirememesi, işgücündeki vasıfsızlık kent nüfuslarının hızla artması ve buna bağlı olarak meydana gelen istihdam eksikliği gibi nedenlerden ötürü işsizlik sorunu mücadele edilmesi güç bir makroekonomik sorun haline gelmiştir. Yaşanan ekonomik krizler ile birlikte “büyüme- yatırım- istihdam” modelinin oluşmaması ve Türkiye nüfusunun hızla artması sonucu işgücü arz ve talebinin dengelenememesi gibi durumlar işsizlik sorununu artırmıştır (Sürücü, 2014: 47). 1995-2001 yılları arasında ekonomik büyüme %2,5 seviyesinde, genel işsizlik oranı %7,11 seviyesinde iken, genç işsizlik oranı %14,55 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde ekonomik büyüme ve istihdam arasındaki ilişkinin zayıfladığı görülmektedir (Sayın, 2011: 37).

Türkiye, 1960'lardan itibaren her dönemde yüksek işsizlik oranları ile mücadele etmek zorunda olan bir ülke olmuştur. Özellikle 1980'li yıllardan sonra hızlanan teknolojik gelişmeler ve tüm ülkeleri etkileyen küreselleşme sebebiyle artan işsizlik, 2001 Krizi ile daha fazla derinleşmiş ve kriz sonrası dönemde istihdamdaki toparlanma sınırlı ve yavaş olmuştur. Eğitim sisteminin istihdam oluşturmayan yapısı, hızlı nüfus artışı, siyasi ve ekonomik belirsizlik gibi sebepler işsizlik sorununu, Türkiye ekonomisinin önemli makroekonomik problemlerinden biri haline getirmiştir (Ay, 2012: 322).

Grafik 6: 2005- 2018 Döneminde Türkiye’de İşsizlik Oranları (%)

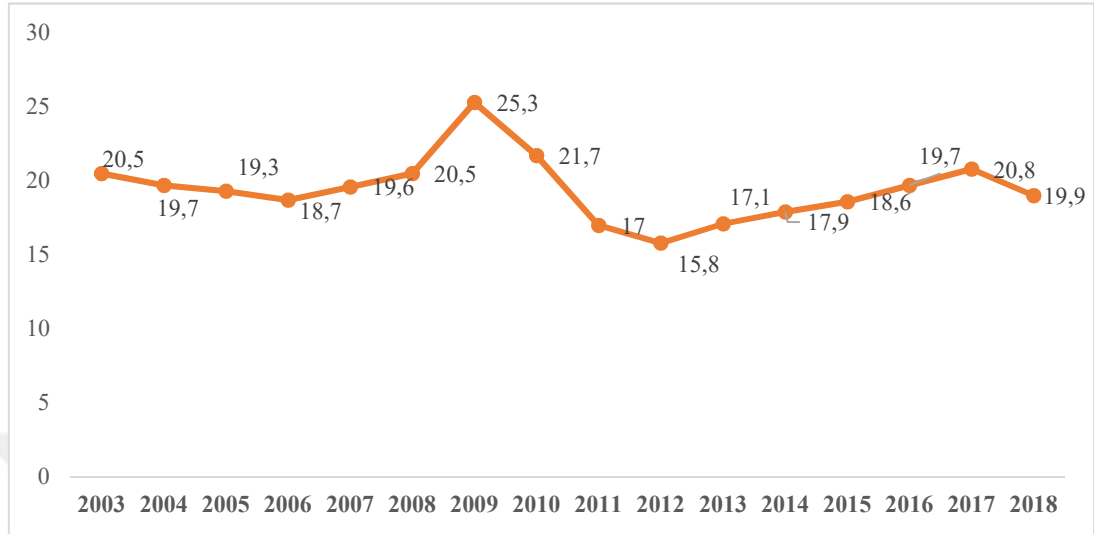

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri, Nüfusun İşgücü Durumu

Grafik 6’daki verilere göre Türkiye’nin genel işsizlik oranı yıllar içinde dalgalı bir trend izlemiştir. İşsizliğin en yüksek olduğu yıl Küresel Kriz’ in etkilerinin arttığı 2009 yılı olmuştur. Mevcut yılda % 13,1 olan işsizlik oranı 2013 yılına kadar sürekli düşüş eğilimi göstermiş ve 2013 yılından sonra tekrar yükselme trendine girmiştir. Son üç yıldır da işsizlik oranı %10,9 olarak aynı düzeyde kalmıştır.

2001 Krizi’nin ardından Türkiye ekonomisi 2003 yılında %6 oranında büyürken, tarım dışında büyüme 90 bin kişi istihdam oluşturmuştur. Sanayide ise 100 bin istihdam kaybının meydana gelmesi yaşanan ekonomik kriz sonrası gerçekleşen yüksek büyümenin istihdam oluşturmayan büyüme modeli olduğunu ispatlamaktadır. Bu duruma bağlı olarak, istihdam oluşturmayan büyüme, işsizliğin yükselmesine neden olduğu için Türkiye işgücü piyasasının istihdam artışını sınırlayan yapısal sorunların tespit edilerek çözüme ulaştıracak ekonomi politikalarının uygulanması gerekmektedir (TÜSİAD, 2004: 196).

Grafik 7: 2003-2018 Döneminde Türkiye Ekonomisinde Genç İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı 2003- 2010, 2011- 2018.

Grafik 7'deki verilere göre genç işsizliğin özellikle yaşanan ekonomik kriz dönemlerinden sonra çok daha fazla artış gösterdiği görülmektedir. 2008 küresel krizden sonra 2009 yılında genç işsizliği bir önceki yıla göre %4,8 oranında artarak %25,3'e çıkmıştır. 2008 Küresel Kriz'in gerçekleşmesi ile artan genç işsizlik oranı 2011 yılından sonra düşme eğilimini girmiştir. 2011 yılında %17 olan genç işsizlik oranı, 2012 yılında %1,2 oranında düşerek %15,8 olmuştur. 2013 yılında tekrar artmaya başlayan genç işsizlik oranı 2017 yılında % 20, 8 olarak gerçekleşmiştir. Genç işsizliği 2018 yılında bir önceki yıla göre %1,1 oranında düşüş göstererek %19,9 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 6 ve 7 birlikte değerlendirildiğinde, 2007- 2017 yılları arasında genç işsizlik oranının genel işsizlik oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. 2007 yılında işsizlik %9,2 iken genç işsizliği %19,6; 2017 yılında işsizlik %10,9 iken genç işsizlik oranı yaklaşık iki katı artarak %20,8'e yükselmiştir.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'deki genç nüfusun sosyoekonomik sorunlarının başında genç işsizliği yer almaktadır. Genç işsizliği ile birlikte meydana gelen diğer sosyoekonomik sorunların oluşması toplumun üretimdeki verimliliğini düşürmekte ve genel ekonomik dengeyi bozmaktadır. Türkiye'deki genç işsizliğinin başlıca nedeni, eğitim sisteminin mevcut işgücü talebini karşılayamaması diğer bir

ifade ile eğitim-istihdam dengesizliği olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusun yoğunluğuna karşın genel kapsamda işsizlik, özel olarak da genç işsizliği sorunu hala çözüme kavuşamayan problemler arasında yer almaktadır (Işık, 2016: 137). Türkiye'de genel olarak işsizlik; genç nüfus oranının yüksekliği, hızlı nüfus artışı ve iç göçler ile birlikte meydana gelen eğitim sorunları gibi demografik sebeplerden ötürü artış göstermektedir. Bu sebeplerle genç işsizliğinin ve genel işsizliğin Türkiye'de hala yapısal bir sorun olarak devam etmesi, özel sektörde istihdam oluşturacak yeni iş alanlarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 50).

Dünya Bankası'nın 2008 yılında yayımladığı "Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması" raporunda; uzun vadeli genç işgücünün istihdamını artırma hedefleri iki faktöre bağlanmaktadır. Birincisi; gençlere yönelik mesleki yeterliliğe sahip eğitimlerin verilmesi olurken ikinci faktör; işgücü piyasasının iyileştirilmesi için eğitim sisteminin yapısal sorunlarına çözüm aramaktır. Bu durumda Türkiye'nin eğitim sistemi sorunsalında eğitim- istihdam ilişkisinin sağlanması gerekmekte uzun vadeli çözümler üretilmelidir (Işık, 2016: 142).

Genel olarak Türkiye'de genç işsizliğinin nedenleri arasında (Bayraktar ve İncekara, 2013: 22):

- i) İstihdam oluşturacak işgücü politikalarının yetersizliği,
- ii) Eğitimin genel yapısı,
- iii) Demografik yapı,
- iv) Kırsal kesimden kentlere doğru gerçekleştirilen göç hareketleri,
- v) İşgücü piyasalarındaki eksiklikler yer almaktadır.

Ülkelerin dönemsel ya da yapısal sorunlarından kaynaklanan işsizlik olgusu, Türkiye Ekonomisi'nin en temel makroekonomik problemlerinin arasında yer almaktadır. Özellikle genç işsizlik sorununun aslında istihdam oluşturma yetersizliğinden kaynakladığını ve bu yetersizliğin temelini oluşturacak birçok nedenin bulunduğu ifade edilebilmektedir. Bu nedenler genel olarak açıklandığında; istihdam oluşturacak işgücü politikalarının eksikliği, Türkiye'nin genel demografik

yapısı, “büyüme- yatırım- istihdam” modelinin henüz dengede olmayışı ve Türk eğitim sisteminin istihdam oluşturmaya yetersiz yapısı yer almaktadır.

3.2. Türkiye’de İşgücü Piyasasının Genel Yapısı

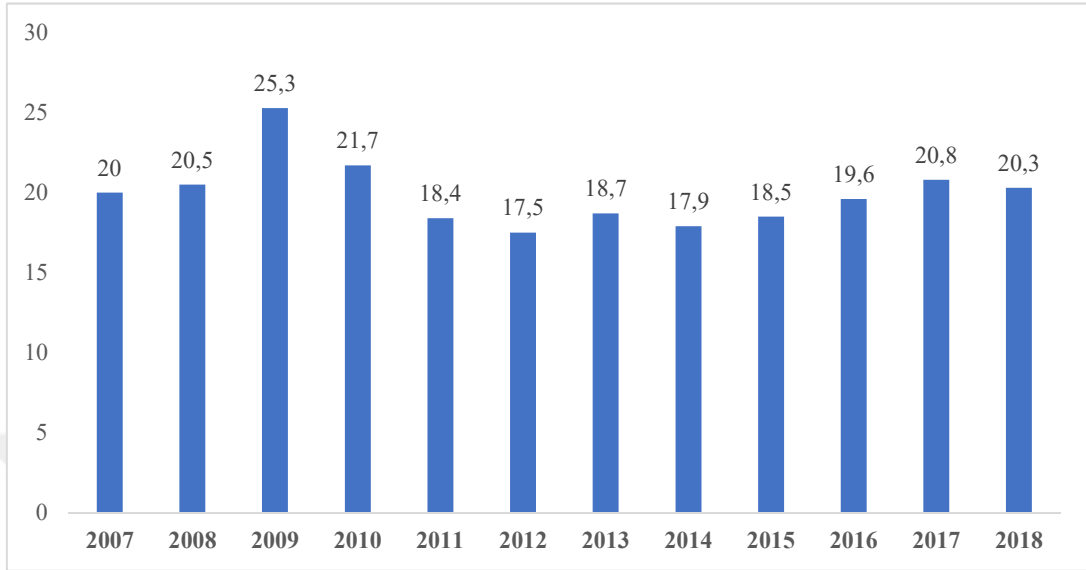
Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu yıllardan 1950’lere kadar tarım toplumu olması nedeni ile düşük işsizlik oranına sahipken, daha sonraki yıllarda sanayi ekonomisine geçiş sürecinin başlaması ile birlikte işsizlik oranları yükselmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası; kırdan kente göç, vasıfsız ve eğitimsiz işgücü, yetersiz ekonomik büyüme ve çalışma koşullarının güvensiz olması işgücü piyasasının temel sorunlarını oluşturmuştur (Durmaz, 2017: 260).

Türk işgücü piyasası diğer ülkelerin işgücü piyasalarından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılığın en önemli sebepleri arasında kırsal kesimdeki tarım sektörünün yüksek istihdama sahip olması, buna bağlı olarak düşük verimlilik ve işgücünün ortalama eğitim seviyesinin düşük olması yer almaktadır. Ülkemizin işgücü piyasasında yer alan bu nedenlerinin yanı sıra istihdam oluşturmaya yönelik yatırımların yetersiz kalması yapısal sorunları meydana getirmektedir (TÜSİAD, 2004: 29).

Türkiye’nin işgücü piyasasının genel sorunları aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Şentürk, 2015: 133):

- i) Tarım sektörünün genel istihdam oranındaki payının yüksekliği,
- ii) İşgücüne ve istihdama katılım oranlarının düşük olması,
- iii) Özellikle kadınların istihdam oranlarının düşük olması,
- iv) Genç işsizlik oranının yüksek olması,
- v) Kayıt dışı ekonominin tüm sektörlerde yaygınlaşması,
- vi) İstihdamın küçük boylu işletmelere yayılması,
- vii) İstihdam oluşturacak yatırımların yapılmasını engelleyen, düşük girişimcilik kültürüdür.

Grafik 8: 2007-2018 Döneminde Türkiye Ekonomisinde Toplam İşgücüne Katılım Oranları (%)

Kaynak: TİSK İşgücü Piyasa Bülteni, 2014: 2; TÜİK İşgücü İstatistikleri Haber Bültenleri 2014- 2018.

Grafik 8’ de 2007 ile 2018 yılları arasında Türkiye’deki toplam işgücüne katılım oranları verilmiştir. İşgücüne katılım oranının en yüksek olduğu yıl %25,3 oranı ile 2009 yılında meydana gelmiştir. 2009 yılından 2018 yılına kadar genel olarak işgücüne katılım oranında düşüş meydana gelmiş ancak son üç yıldır yükselme eğilimi göstererek %20 civarında gerçekleşmiştir.

2016 yılında TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı İşgücü Araştırması’nın sonuçlarına göre; genel olarak işsizlik bir önceki yıla göre önemli derecede yükselmiştir. 2016 yılında işsizlik oranı 0,9 puan artışla % 10,7’ye yükselmiştir. Son bir yıl içerisinde istihdam 294 bin kişi artarken, işsiz sayısındaki net artış 354 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte genç istihdamı azalmış ve son bir yılda 88 bin genç mevcut işini kaybetmiştir. Araştırma sonuçlarına göre istihdam içerisinde yer alan her 3 gencin 2’sinin erkektir. Genç erkeklerde bir önceki yıla göre çalışma talebi azalmış buna rağmen genç nüfus içerisindeki kadınların çalışma talebi artmıştır (TİSK, 2016: 1-2).

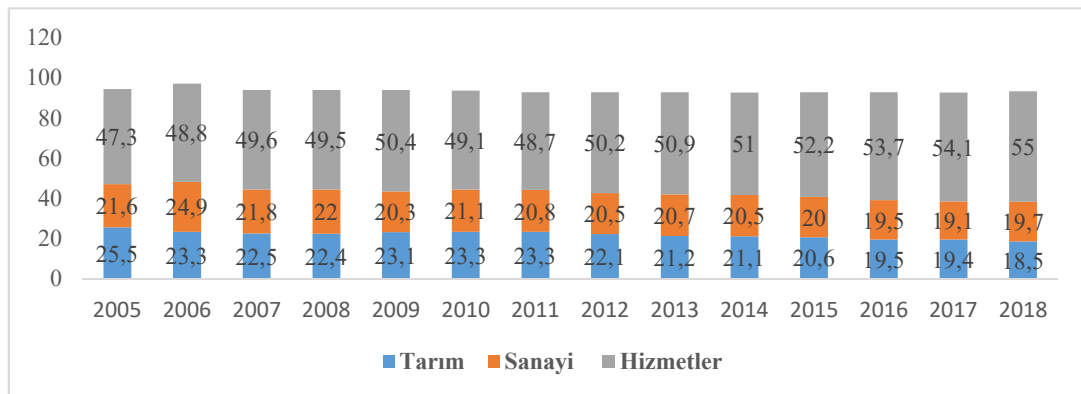
Türkiye’de işgücü piyasası; kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olduğu, genç işsizlik oranının yüksek, tarım sektöründe kayıt dışılığın yüksek olduğu

ve istihdam oranının OECD ülkelerine göre ortalamasının altında olduğu bir piyasa yapısına sahiptir. Bu bağlamda uygulanan istihdam ve işsizlik politikaları, genel olarak işsizliği bazı dönemlerde düşürmüş olsa da özellikle kadın istihdamını artırma yönünde etkili olamamıştır (Şentürk, 2015: 140- 141).

Türkiye'deki işgücü piyasalarının genel yapısına bakıldığında, tarımsal istihdamın büyüklüğü, emek arz-talep dengesinin sağlanamaması, işgücünün büyük bir kısmının vasıfsız ve genç oluşu ve toplam istihdam içerisinde ücret düzeyinin düşük olması gibi temel sorunlar bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren üretim ve istihdam yapısındaki gelişmeler, küreselleşmenin de etkisi ile birtakım yapısal problemlere yol açmıştır. Toplam istihdamın sektörlere göre dağılımı değerlendirildiğinde; 1920'li yıllarda tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı %80'lerden 2001 yılında %35'e düşerken sanayi sektörünün istihdam içerisindeki payı ise %4'ten %18'e çıkmıştır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 82).

Bir ülkenin istihdam yapısı değerlendirilecek olduğunda öncelikli olarak istihdamın sektörel dağılımının incelenmesi gerekmektedir. İstihdamın sektörel dağılımı, o ülkenin ekonomisinin genel yapısını ve gelişmişlik düzeyini belirleyen önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Şentürk, 2015: 128).

Grafik 9: 2005- 2018 Dönemlerinde Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı 2005- 2018.

Grafik 9'daki verilerine göre Türk işgücü piyasalarında istihdamın sektörel dağılımı değerlendirildiğinde; 2012 yılı itibarıyla sürekli artış gösteren tek sektörün ve en fazla istihdam sağlayan sektörün hizmet sektörü olduğu görülmektedir. 2005

yılından itibaren düşme eğiliminde olan sektörler tarım ve sanayi sektörüdür. 2012 yılından itibaren en az istihdam sağlayan sektör 2017 yılında %19,1 oranı ile sanayi sektörü olmuştur. Tarım sektörünün istihdam oranında da yıllar itibarıyla sürekli düşüş meydana gelmiştir. 2018 yılında sanayi ve hizmet sektörünün istihdam oranlarında artış meydana gelirken tarım sektöründe istihdam oranı bir önceki yıla göre %0,9 oranında azalış göstererek %18,5 olarak gerçekleşmiştir.

Gençlerin sektörel istihdam oranları değerlendirildiğinde, % 34'ünün toplam istihdam içerisinde yer aldığı görülmektedir. 2017 yılı TÜİK verilerine göre gençlerin %17,6'sı tarım sektöründe, % 31,3'ü sanayi sektöründe ve % 51,1'i hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Diğer taraftan gençlerin en fazla istihdam edildiği sektör turizm sektörü olmuştur. Ancak özellikle son yıllarda artan siyasi gerilimler ve Türk lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi ekonominin genel dengesinin bozulmasına yol açarak genç işgücünün istihdamını olumsuz etkilemiştir (Çoban, 2018: 197).

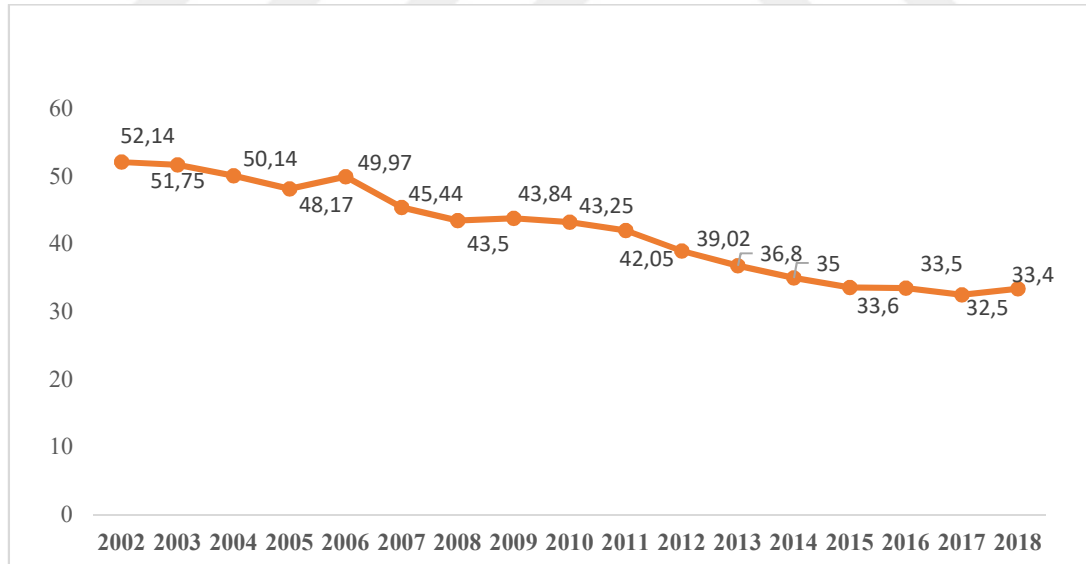
Türkiye'de tarım sektörü yıllar içinde işgücü verimliliğinin düştüğü ve refah artışından yeterli orandan yararlanılamayan bir sektör haline gelmiştir. Sanayi sektöründe ise emeğin kullanım şekli değişmiş ve emek arzı düşmüştür. Üretimde kullanılan teknolojinin artması ile birlikte büyüme-istihdam ilişkisi zayıflamış ve istihdam sorunları meydana gelmiştir. Diğer bir sektör olan hizmetler sektöründe, istihdam oranlardaki artış tarım sektöründe oluşan atıl istihdamı azaltmadığı için toplam işsizlik oranında önemli bir düşüş gerçekleşmemektedir. Bu durumda istihdam oluşturmamayan büyüme devamlılık kazanırsa genç işsizlik oranlarının uzun dönemde artmaya devam edeceği öngörülmektedir (Kayalı, 2014: 91).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işgücü piyasasının genel yapısı genç işsizliğini etkileyen önemli etkenlerden olmuştur. Türkiye'de genç işsizliğinin yüksek ve genç istihdam oranının düşük olmasının birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler arasında; ülkenin demografik yapısı, istihdam oluşturmaya yönelik eğitim politikalarının eksikliği ve genel olarak işgücü politikalarının yetersizliği yer almaktadır. Bu sebeplerin yanı sıra Türkiye'nin işgücü piyasalarında meydana gelen sektörel değişimler gençlerin işsizlik riskiyle karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır (Taş ve Bilen, 2014: 59).

Ükelere göre birçok sebebe bağı olarak ortaya çıkan kayıt dışı ekonominin doğal bir sonucu olan kayıt dışı istihdam, istihdam faaliyetlerinin kamu kurum ve kuruluşlarına resmi olarak bildirilmemesidir. Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranları değerlendirildiğinde mevcut istihdamın büyük bir kısmının kayıt dışı olduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında; yüksek işsizlik oranları, tarımın istihdam içerisindeki payı, göç hareketleri, vergi ve SSK prim oranlarındaki artış yer almaktadır (Sayın, 2011: 40- 41).

Kayıt dışı istihdam; esnek bir piyasa yapısı oluştururken haksız rekabet, prim ve vergi kayıplarını meydana getiren aynı zamanda ekonominin seyrini etkileyen önemli bir problemdir. Kayıt dışı istihdam oranı, yıllar içinde azalarak devam etse dahi kayıt dışılığın sektörlerdeki yoğunluğu fazladır. Kayıt dışı istihdam oluşturma, işverenler açısından daha kârlı, çalışanlar açısından ise işsizlik riskini azaltıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu durumda kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek ve gerekli stratejileri belirlemek büyük önem arz etmektedir (TÜSİAD, 2004: 20- 21).

Grafik 10: 2002-2018 Döneminde Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı; SGK Kayıt Dışı İstihdam Oranı, www.sgk.gov.tr. Erişim Tarihi: 10.04.2018.

Grafik 10’da yer alan verilere göre Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranlarının 2002 yılından sonra genel olarak düşüş gösterdiği görülmektedir. 2002 yılında kayıt dışı istihdam oranı %52,14 iken, 2012 yılında toplam istihdamın %39’u kayıt dışı

istihdama dahil olmuş; 2017 yılında bu oran %6,5 puan düşüş göstererek %32,5 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında bir önceki yıla göre %0,9 oranında artış gösteren kayıt dışı istihdam oranı %33,4 seviyesindedir.

Türkiye'nin işgücü piyasasının en temel yapısal sorunlarından olan kayıt dışılık sorunu, özellikle tarım sektöründe ve kadın nüfusunda daha yaygın olarak görülmektedir. Diğer taraftan tüm sektörlerin çoğunda eğitim seviyesinin düşük olduğu işgücünde kayıt dışı istihdam oranı yüksektir. Türkiye'de son yedi yılda kayıt dışı istihdam oranında düşüş meydana gelirken, kadınların kayıt dışı istihdam oranının erkeklere göre daha fazla olduğu ifade edilebilmektedir. Bu durumun en temel nedeni olarak da tarım sektörünün kayıt dışılık oranının, diğer sektörlerle göre fazla olması ve kadınların kayıtlı olarak istihdam edilmemesi gösterilmektedir (Şentürk, 2015: 137).

Genç işsizliğin yapısal bir sorun haline geldiği ülkemizde, genç işsizlik oranları yıllar itibarıyla sürekli artış göstermiştir. Yüksek işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalan gençler, çalışma şartları uygun olmayan işlerde çalışmak durumunda kalmaktadır. 2016 yılı istihdam verilerine göre genç istihdamın %44,5'i yani 1 milyon 798 bin genç, kayıt dışı çalışmakta ve 1 milyon 798 bin kişinin yalnızca %32'si ücretli veya yevmiyeli çalışmaktadır (DİSK/ GENEL İŞ, 2017: 7).

Türk işgücü piyasasında kayıt dışı istihdamın birçok farklı sebepleri bulunmaktadır. İstihdam üzerindeki vergi artışının ve nüfus artış oranının yüksek olmasına rağmen kayıt istihdam oranı önemli derecede azalmamaktadır. Türkiye ekonomisinin işgücünü etkileyen bu kayıt dışılık sorunu, çalışanları informel sektörde istihdam etmeye zorlarken çalışma koşulları; düşük ücret, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna resmi olarak kayıt olmama ve düşük verimlilikte çalışma gibi sonuçlar doğurmaktadır (TÜSİAD, 2004: 37).

Tablo 10: 2012-2017 Döneminde Kayıt Dışı İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	88,14	87,84	85,84	85,47	83,85	83,6	83,2	82,2	81,1	82	83,33
Sanayi	35,51	31,61	33,43	32,68	31,5	27,9	25,2	20,3	19,1	20,2	20,3
Hizmet	30,63	28,77	28,4	27,11	25,71	22,7	20,9	21,1	20,1	20,3	20,95

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı; SGK Kayıt dışı İstihdam Oranı, www.sgk.gov.tr. Erişim Tarihi: 10.04.2018.

Kayıt dışı istihdamın önemli değişkenlerinden olan kayıt dışı istihdamın sektörel dağılımı Tablo 10’da gösterilmiştir. Yıllar itibarıyla en fazla kayıt dışı istihdam oranı tarım sektöründe meydana gelmiştir. 2007 yılında tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranı %88,14 iken 2012 yılında %83,6 olan tarım sektöründeki kayıt dışı istihdam oranı 2017 yılında diğer yıllara oranla düşüş göstermiş ve %83,33 olarak gerçekleşmiştir. Yıllara göre sanayi ve hizmet sektöründe kayıt dışı istihdam oranı tarım sektörüne göre daha düşük eğilim göstermiştir. 2017 yılında kayıt dışı istihdam oranı %20,3 ile sanayi sektöründe ve %20,95 ile hizmet sektöründe gerçekleşmiştir.

Türkiye’de kayıt dışı ekonomiye bağlı olarak ortaya çıkan kayıt dışı istihdam; kırsal nüfusun büyük çoğunluğunun düşük vasıflı olması nedeni ile kent istihdamında kayıt dışılığın artması ve yüksek vergi ödemelerine bağlı olarak ortaya çıkan ücret dışı giderler gibi faktörlere bağlı olarak yaygın hale gelmiştir. Sonuç olarak kayıt dışı ekonomi ve istihdamın varlığı; sendikal örgütlenmenin mevcut durumunu ve sosyal sigorta kuruluşlarının finansmanını olumsuz yönde etkilemektedir (Kayalı, 2014: 92).

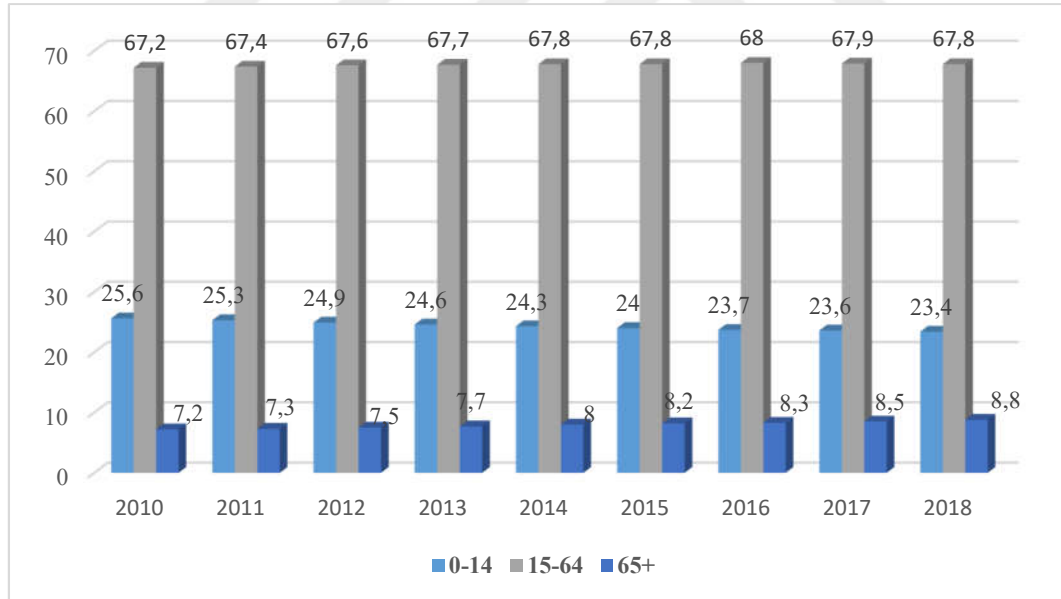
3.2.1. Türkiye’deki Genç İşgücünün ve İşsizliğin Nüfusa Göre Dağılımı

Türkiye’de işgücü piyasalarının değerlendirilmesi konusundaki en önemli değişken nüfustur. Emek arzını etkileyen faktörler nüfusbilim dinamikleri doğrultusunda belirlenmektedir. İşgücü piyasasında, işgücü arzını etkileyen demografik sonuçların başında, doğurganlık hızı gelmektedir. İşgücünün büyüklüğünü

belirleyen etmenlerden olan doğurganlık hızı; toplam işgücü arzını ve gelecek nesillerin doğurganlık kararlarını belirlemektedir. Dolayısıyla piyasadaki toplam işgücü arzı, nüfusun büyüklüğü ve işgücüne katılma oranları gibi değişkenler tarafından belirlenmektedir (Şentürk, 2015: 115).

Demografik nedenlerden kaynaklanan genç işsizliği sorunu köyden kente göç hareketlerini Türkiye için çok daha önemli hale getirmiştir. Bu durumun sebebi ise köylerden kentlere yapılan göç hareketlerinde; sektörler arasındaki geçişin işgücü açısından nitelikli bir değişim oluşturamaması ve kentlerdeki nüfus yapısının değişmesi ile eğitilmiş işgücü oranının azalması olarak gösterilmektedir. Birçok sebebe bağlı olarak yapılan köyden kentlere göç, Türkiye’de işgücüne katılım oranlarında düşmeye sebep olmuştur. Özellikle kadınların büyük bir kısmının kentlere göç ettikten sonra işgücünün dışında kalması bu durumu açıklamaktadır (Yanbaşı, 2014: 52).

Grafik 11: 2010-2018 Döneminde Türkiye’de Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)

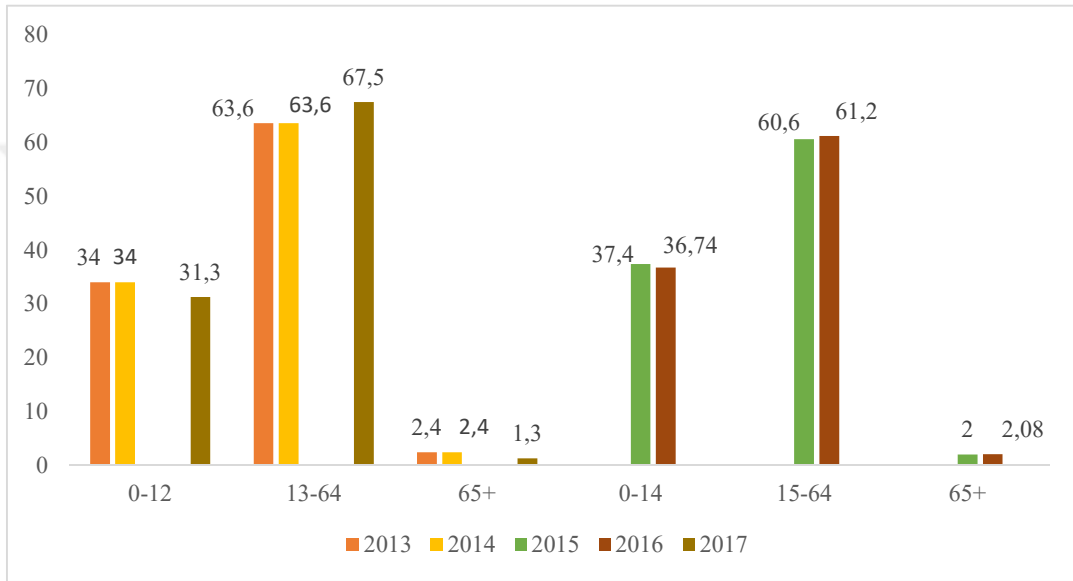

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1935-2000; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2017.

Grafik 11’deki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı verilerine göre; 0- 14 yaş grubu aralığındaki çocuk nüfus oranı 2010 yılı sonrasında sürekli düşüş eğilimi göstermiştir. 2010 yılında % 25,6 olan çocuk nüfus oranı 2017 yılına gelindiğinde %2 oranında düşerek % 23,6 olarak gerçekleşmiştir. Çalışabilir nüfusu ifade eden 15- 64

yaş aralığındaki nüfus oranı 2017 yılında %67,9'dur. Bu durum Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına ilişkin, genç nüfusun azalacağına ve yaşlı nüfus oranının hızlı olmasa da sürekli oranda artacağına dair öngörülerini desteklemektedir. 2018 yılında bir önceki yıla göre yaş gruplarında oransal olarak büyük farklılıklar meydana gelmemekle birlikte yaşlı nüfus oranı %8,5'ten %8,8'e yükselmiştir.

Grafik 12: 2013-2017 Döneminde Suriyeli Mülteci Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015: 87; 2016: 76 AFAD, 2013: 25, AFAD, 2014: 57 ve AFAD, 2017: 43.

Grafik 12'deki veriler Göç İdaresi raporlarından ve AFAD'ın Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki demografik görünümünü araştırmak için hazırladığı raporlardan elde edilmiştir. 2013 yılından önce yaş gruplarındaki dağılımı gösteren veriler bulunamadığından dolayı 2013 yılı başlangıç olarak değerlendirilmiştir. Grafikteki verilere göre Suriyeli mültecilerin dahil edilen yıllar arasındaki çocuk nüfus oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2013 ve 2014 yıllarında mültecilerin nüfusunun %34'ü 0-12, %63,6'sı 13-64 ve % 2,4'ü 65 yaş ve üzeri yaş grubu aralığındadır. 2015 yılında mülteci nüfusunun %60,6'sı çalışabilir nüfusu ifade eden ve içerisinde genç nüfusun da yer aldığı 15-64 yaş aralığındadır.

Grafik 11 ve 12 karşılaştırıldığında Suriyeli mültecilerin çocuk nüfus oranının Türkiye'nin çocuk nüfus oranından fazla olduğu ve genç nüfus oranının çok yüksek

olmasa da görece yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca mülteci nüfusunun yaş yapısı göz önüne alındığında yaşlı nüfus oranının Türkiye'ye göre daha az olması dikkat çekmektedir. Bu anlamda Suriyeli mültecilerin ve Türkiye'nin yaş grupları arasındaki eğilimlerinin benzerlikleri olduğu gibi farklılıkları da olduğu açık bir şekilde ifade edilebilmelidir.

Nüfus projeksiyonları, ülkelerin geleceğe yönelik ekonomi politikası üretme sürecinde büyük önem taşımaktadır. Mevcut nüfus eğilimlerinin belirlenmesi ve bu eğilimlerin ülkenin genel nüfus yapısı hakkında öngörü niteliği oluşturan nüfus projeksiyonları, bir tahmin olmaktan ziyade, benzer süreçleri daha önce deneyimlemiş ülkelerin nüfus eğilimlerinin analiz edilerek nüfusun nasıl ilerleyeceğini gösteren bir uygulamadır (TÜİK, Erişim Tarihi: 17.05.2018 www.tuik.gov.tr).

Türkiye nüfusunun gelecek yıllar içerisinde ne yönde değişeceği, genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı ve nüfusun yaşlanmaya devam edip etmeyeceği gibi sorular TÜİK tarafından hazırlanan nüfus projeksiyonları ile cevap bulmaktadır. Bu sebeple Tablo 11 ve 12'de nüfusun yaş gruplarına ve cinsiyete göre gelecekteki tahminleri gösterilmiştir.

Tablo 11: Yaş Gruplarına Göre Nüfus Projeksiyonu

Yıllar	Toplam Nüfus	0-14	15-64	65+	0-14 (%)	15-64 (%)	65+ (%)
2018	81 867 223	19 203 792	55 500 077	7 163 54	23,5	67,8	8,7
2023	86 907 367	19 681 984	58 438 033	8 867 951	22,6	67,2	10,2
2040	100 331 233	19 333 893	64 623 369	16 373 971	19,3	64,4	16,3
2060	107 095 998	18 126 086	64 727 126	24 242 787	16,9	60,4	22,6
2080	107 100 904	16 813 783	62 873 761	27 413 359	15,7	58,7	25,6

Kaynak: TÜİK Nüfus Projeksiyonları 2018-2080.

Tablo 11'deki verilere göre Türkiye'nin toplam nüfusunun 2018-2080 yılları arasında artış göstereceği tahmin edilmektedir. 2018 yılında 81 milyon 867 bin 223 kişi olan toplam nüfusun, 2023 yılında 86 milyon 907 bin 367 kişiye; 2040 yılında 100 milyon 331 bin 233 kişiye; 2060 yılında 107 milyon 95 bin 998 kişiye ve 2080 yılında 100 milyon 100 bin 904 kişiye ulaşması beklenmektedir. Çocuk yaş aralığını oluşturan 0-14 yaş grubunun nüfusunda oransal olarak önemli bir düşüş gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2018 yılında %23,5 olan 0-14 yaş aralığındaki nüfus oranının 2080 yılına gelindiğinde %15,7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı değerlendirildiğinde; nüfus projeksiyonun dahil olduğu yıllar bazında yaşlı nüfusun sürekli arttığı görülmektedir. Rakamsal olarak ifade edilecek olursa 2018 yılında 7 milyon 163 bin 54 kişi olan yaşlı nüfusunun 2080 yılında 20 milyon 250 bin kişi artarak 27 milyon 413 bin 359 kişiye ulaşacağı öngörülmektedir.

Yapılan nüfus projeksiyonuna göre genç nüfusun yıllar içerisinde azalış göstereceği tahmin edilmektedir. Bu bilgi doğrultusunda 2018 yılında 12 milyon 926 bin 652 kişi olan genç nüfusun, 2023 yılında 12 milyon 823 bin 288 kişi; 2040 yılına gelindiğinde artış göstererek 13 milyon 404 bin 251 kişi olacağı; 2060 yılında ise 12 milyon 603 bin 733 kişi olacağı beklenmektedir. 2080 yılında genç nüfusun tahmin edilen yıllar içerisinde, en fazla düşüş oranı ile 11 milyon 925 bin 953 kişi olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir (TÜİK, Erişim Tarihi: 01.03.2019 <http://www.tuik.gov.tr>).

Türkiye'nin mevcut nüfus yapısı ve gelecek yıllarda öngörülen nüfus verileri birlikte değerlendirildiğinde Suriyeli mültecilerin demografik yapısının dönüşümü ülkemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durumda, çalışmanın genel sorununun tartışılması yönünden "Demografik Dönüşüm Teorisi"nin açıklanması ve Suriyeli mültecilerinin demografik eğilimlerinin nasıl bir değişim göstereceğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

"Demografik Dönüşüm Teorisi" ilk olarak İngiliz demografik literatüründe, 1929 yılında Warren Thompson tarafından formüle edilmiştir. Modelin ortaya çıkma amacı doğum ve ölüm oranlarının değişmesi ile nüfusların sınıflandırılması şeklindedir. Modelin belirlenmesinde farklı nüfus artış hızına sahip üç ayrı ülke grubu seçilmiştir. Bunlardan ilki düşük ölüm oranlarına sahip olmasına rağmen hızla azalan

doğum oranları ile Batı Avrupa ülkeleridir. İkinci grupta, hem doğum hem de ölüm oranlarının düştüğü, ancak ölüm oranlarının doğum oranlarından daha erken ve daha hızlı düştüğü ülkelerden olan Doğu ve Güney Avrupa ülkeleri dahil edilmiştir. Üçüncü grupta ise doğum ve ölüm oranlarının kontrol altına alınmadığı Japonya, Hindistan ve Rusya gibi ülkeler bulunmaktadır (Kirk, 1996: 361-362).

Demografik dönüşüm süresince ölüm oranları, ilk önce azalmaya başlar birkaç yıl sonra doğurganlığın azalması ile nüfus artış oranlarında ve yaş dağılımında değişiklikler meydana getirir. Bu önemli süreç Amerika'nın bazı bölgelerinde ve birçok Avrupa ülkesinde çok uzun zaman önce başlamış ve halen dünyanın çoğu yerinde devam etmektedir. Ölüm oranlarındaki düşüşün devam edeceği varsayımı kapsamında hiçbir ülke demografik dönüşümünü tamamlayamayacaktır. Bu durumda birçok ülkede nüfus yaşlanmaya başlayacak ve doğurganlık oranlarının azalması ile birlikte çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı düşecektir (Lee ve Reher, 2011: 1-2).

Tüm ülkeler farklı demografik yapılara sahip olmaları sebebi ile demografik dönüşüm süreçlerini de farklı şekillerde yaşamaktadırlar. Bu farklılıklar dikkate alındığı durumda genel olarak demografik dönüşüm süreci üç aşamada gerçekleşmektedir. Bu dönüşümün birinci aşamasında, doğum ve ölüm hızları yüksek iken nüfus artış hızı en düşük seviyededir. Sanayi devriminden sonraki dönemi ifade eden ikinci aşamada, ölüm hızları düşerken doğum hızları da gecikmeli olarak düşmekte ve nüfus artış hızı yükselmektedir. Son aşamada ise birinci aşamada olduğu gibi doğum ve ölüm hızları düşük seviyelere inerken nüfus artış hızı asgari düzeyde kalmaktadır (Koç vd., 2010: 5).

Tablo 12: Cinsiyetin Dağılımına Göre Nüfus Projeksiyonu (2012- 2075)

Yıllar	Toplam	Kadın	Erkek
2012	30,1	30,6	29,5
2023	34	34,6	33,3
2050	42,9	44,5	41,8
2075	47,4	48,7	46

Kaynak: TÜİK Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075.

Tablo 12’deki verilerine göre; ortalanca nüfusun demografik eğilimleri değerlendirildiğinde, 2023 yılında Türkiye nüfusunun yarısının 34 yaşın üzerinde olacağı görülmektedir. 2050 yılında Türkiye nüfusunun ortalanca yaşı %42,9 iken 2075 yılına gelindiğinde %5,5 oranında artış göstererek %47,4 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir. Demografik eğilimlerin erkek ve kadınlardaki durumu değerlendirildiğinde, kadınların ortalanca yaş ilerlemesinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. 2050 yılında erkeklerde %41,8 olan ortalanca yaş 2075 yılına gelindiğinde % 46 oranına ulaşacakken, kadınlarda bu oran % 44’den % 48,7 oranına ulaşacaktır. 2013 yılı itibarıyla yapılan nüfus projeksiyonları değerlendirildiğinde; Türkiye’nin genç nüfus oranının diğer Avrupa ülkelerine göre fazla olduğu ancak yıllar içinde genç nüfus oranının azalarak devam edeceği öngörülmektedir.

Demografik geçiş süresince, nüfus artış hızı yavaşlarken, çalışabilir yaştaki nüfusun yani potansiyel işgücünün artmaya devam etmesi “demografik fırsat penceresi” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de potansiyel işgücünün 2030 yılına kadar artmaya devam edeceği ve yıllık nüfus artış hızının 2050 yılına gelindiğinde %0’a kadar inebileceği öngörülmektedir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi, Türkiye’yi genç nüfusa sahip ülke olmaktan çıkaracaktır. Türkiye’nin 2040 yılına gelindiğinde demografik fırsat penceresinin kapanacağı ve demografik geçiş sürecinin büyük bir kısmını tamamlamış olacağı da öngörüler arasında yer almaktadır (Kayalı, 2014: 70).

Demografik fırsat penceresi kapsamında, Türkiye'nin gelecekte yaşlı bir nüfus yapısına sahip olacağını ve genç nüfus oranının azalacağını ifade etmek mümkündür. Bu noktada nüfusunun önemli bir kısmını çocuk ve genç nüfusun oluşturduğu Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin nüfus planlamasında yer alması gerektiği göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Ancak mültecilerin genç nüfus oranından faydalanmanın getireceği her türlü sosyal, ekonomik ve politik maliyetlerin bu aşamada büyük önem arz ettiği unutulmamalıdır (Yüceşahin ve Sirkeci, 2018: 114).

Sonuç olarak demografik dönüşüm aşamaları ve nüfus projeksiyonları birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin gelecekteki nüfus yaş yapısının değişerek yaşlı nüfus oranının artacağını ve çalışma çağındaki nüfus oranının azalabileceğini "Demografik Dönüşüm Teori" sine dayanarak ifade edebilmekteyiz.

3.2.2. Türkiye'deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Cinsiyete ve Yaşa Göre Dağılımı

2008 Küresel Kriz'inin meydana gelmesinden sonra krizin etkilerinin daha ağır bir şekilde yaşandığı 2009 yılında 15- 24 yaş aralığını oluşturan genç nüfusta hem kadın hem erkek işsizlik oranı %25 seviyelerine yükselmiştir. 2002-2007 yılları arasında tarım dışı işsizlik oranında düşme eğilim gözlenmesine rağmen 2007 yılından itibaren, her iki cinsiyete göre bu oranın yükseldiği gözlenmiştir. Türkiye'nin genç işsizliği sorununun içerisinde en yüksek işsizlik türü olan tarım dışı kadın işsizliği, 2008 Küresel Krizi'nden sonraki yılda %32,9 olmuş, 2014 yılına gelindiğinde ise düşme eğilimi göstererek %31,7 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu durum, işgücü açısından en olumsuz gelişmelerin genç nüfusa dahil olan kadınlar aleyhine yaşandığını ortaya koymaktadır (Kayalı, 2014: 77).

Tablo 13: 2012-2017 Döneminde Yaş Grubu ve Cinsiyet Ayrımına Göre İstihdam Oranları (%)

Yıllar	15-24 Yaş		25-34 Yaş		35-54 Yaş		55+ Yaş	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2012	42,5	20,7	84,8	34,5	81,5	33,2	34,6	12,2
2013	43,1	21,5	85,1	35,4	82	34,4	34,3	12,3
2014	45	22	84,2	36,5	81,9	33,3	33,5	11,3
2015	45,2	23,2	84,7	37	82,1	35	34	11,6
2016	44,8	23,2	84	37,8	82,7	36	35,6	11,6
2017	45,4	23	84,3	39,1	83,5	37,8	36,7	12

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2018: 14.

Tablo 13'e göre Türkiye genelinde 2014 yılı hariç istihdam oranı sürekli artış göstermiştir. Ancak cinsiyete göre istihdam oranlarına bakıldığında kadınların istihdam oranları erkeklerden çok daha düşüktür. Genç nüfusun içerisinde dahil olan 15- 24 yaş grubunda 2012 yılında istihdama katılma oranı erkeklerde %42,5 iken 2016 yılında %2,3 artarak %44,3 olarak gerçekleşmiştir. Kadın istihdamı yıllara göre artış gösterse de erkek istihdamının tüm yıllarda hemen hemen yarısına denk gelmektedir. Kadın istihdamın en fazla olduğu yaş aralığı 25-34'tür. 2017 yılında genç nüfusa dahil olan erkeklerin % 45,4'ü istihdama dahi olurken, kadınların % 23 istihdam içerisinde yer almıştır.

Türk işgücü piyasası cinsiyet ve yaş ayrımına göre değerlendirildiğinde, genel olarak erkek istihdam oranlarının kadın istihdam oranlarından çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak da kadın işsizlik oranları, erkek işsizlik oranlarından yüksektir. Kırsaldan kente göçlerin artması ile kadın işsizlik oranı kentlerde daha yüksek görülmektedir. Dolayısıyla her iki durumda da kadınlar için istihdam dışı kalma riski bulunmaktadır (Kayalı, 2014: 75).

Türk işgücü piyasasında istihdam oranlarının yaş ve cinsiyete göre dağılımı değerlendirildiği birinci bölümde Tablo 5'in yorumlanması ardından Suriyeli mültecilerin istihdama etkisi ve mevcut durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak mültecilerin istihdam verilerinin, resmi kurumlardan elde edilmesinin oldukça güç olması sebebi ile mevcut raporlar ve çalışmalar üzerinden mültecilerin istihdamdaki durumunun tartışılması daha muhtemeldir. Mültecilerin, büyük bir kısmının genç nüfusa sahip olduğu ve yaşlı nüfus oranının Türkiye'den daha az olduğu göz önünde bulundurulursa işgücü piyasalarına ne yönde etki edeceği büyük önem arz etmektedir.

İNGEV (İnsani Gelişme Vakfı) ve Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından 2017 yılında hazırlanmış olan "Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü" raporunda Türkiye'de yaşamakta olan mültecilerin büyük bir kısmının kayıt dışı istihdam ettiğini ve %31'inin iş piyasasına dahil olduğu belirtilmiştir. Suriyeli mültecilerin %50'sinin işsiz olduğu ve iş aramakta olduğu ifade edilirken, bu gruba dahil olanların %8'inin yaşlılık, engellilik veya uzun süreli bir hastalık nedeni ile %5'inin öğrenci olması nedeni ile ve %1'inin emekli olmasından ötürü çalışmadığı belirtilmiştir. Ayrıca mültecilerin %17'si Türk bir işverenin yanında istihdam edilirken, %5'i Suriyeli bir işverenin yanında istihdam edilmiştir.

Suriyeli mültecilerin cinsiyet ayrımına göre istihdam durumu değerlendirildiğinde kadınların istihdamda olmamalarının iki temel sebebi bulunmaktadır. İlki; Suriyeli erkeklerin ataerkil toplum yapısının gereği olarak kadının çalışması konusunda esnek olmaması; ikincisi ise Türk işgücü piyasasının istihdamını önemli derecede etkileyen eğitim seviyesidir. Türkiye'de çalışma izni alan Suriyeli mülteci kadınların oranı %4'tür. Bu durumda Suriyeli mülteci kadınlarının Türk işgücü piyasasına kayıtlı olarak çalışmalarının oldukça düşük seviyede olduğunu söyleyebilmekteyiz (Adar, 2018: 26-27).

Tablo 14: Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Mesleki Durumları (2014)

Meslek Durumu	Rakam	Oran (%)
Mesleği Yok	3.887	86,9
Öğretmen	164	3,7
Terzi	36	0,8
Kuaför	27	0,6
Hemşire	12	0,3
Çiftlik İşçisi / Yardımcı	32	0,7
Diğer	318	7,1

Kaynak: AFAD, 2014: 28.

Suriyeli mültecilerin hemen hemen yarısını oluşturan kadın nüfusunun Türkiye’deki mesleki durumlarının oranlarının verildiği Tablo 14’e göre kadın nüfusunun %86,9’unun herhangi bir mesleği yoktur. Meslek oranının en yüksek olduğu grup 164 kişi ve %3,7 oranıyla öğretmenliktir. Öğretmenliğin ardından terzi, kuaförlük, çiftçilik ve hemşirelik meslekleri gelmektedir. Kadınların meslek edinme konusunda vasıfsız olmaları onları temizlik işlerine ya da yemek işleri gibi uzun süreli olmayan güvencesiz işler yapmaya zorlamaktadır.

3.2.3. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Türk işgücü piyasasındaki genç işsizliği sorunu, eğitim yönünden değerlendirildiğinde; emek arzı ile emek talebi arasında bir uyumsuzluk olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durumun sonucu olarak piyasada işgücü açığı meydana gelirken, genç işsizler mesleki ya da eğitim durumlarına uygun nitelikte iş aramak durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla gençler işsiz kalma riskini yaşamaktansa eğitim sürelerini uzatmayı tercih etmektedirler. Mevcut eğitim sisteminin, istihdam oluşturmaya uygun olmaması durumunda işverenler açısından, nitelikli işgücü eksikliğinin meydana gelmesi istihdam- eğitim ilişkisinin önemini vurgulamaktadır (İzgi, 2012: 302-303). Türkiye’nin genç işgücü ve işsizliğini etkileyen ana faktörlerden olan gençlerin eğitim durumu, işsiz kalma riskini artırdığı gibi gençlerin meslek edinimini zorlaştırmaktadır.

İşgücü piyasasında emek arz ve talep dengesizliği gençlerin eğitim hayatlarından sonra işgücü piyasasına geçiş sürecini etkilemektedir. TÜİK'in "Gençlerin İşgücü Piyasasına Geçişleri Araştırması"na göre 15-34 yaş aralığında bulunup çalışan bireylerin %47'sinin eğitim hayatlarını sonlandırmasından sonra uzun süreli çalışmaya başlamaları bir yıldan daha uzun sürmektedir. Eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde bu oran; meslek lisesi ve yükseköğretim mezunlarında %33, lise mezunları ve daha az eğitilmiş bireylerde %58'dir. Dolayısıyla gençlerin eğitim sürelerinin bitmesinden sonra uzun vadede işsiz kalmaları; mesleki eğitim tecrübesi kazanamamalarına, beşeri sermayelerinin zamanla azalmasına ve ekonomik birtakım problemler yaşamasına neden olmaktadır (TCMB, 2017: 12).

Türkiye'de işgücünün eğitim düzeyinin yükselmesi; vasıflı ve eğitilmiş emek işgücü gerektiren sektörler için önemli hâle gelmektedir. Ancak bu sektörlerde yeterli istihdamın sağlanamaması durumunda, eğitim düzeyi yüksek olan işgücünün işsizlik oranı yükselecektir. Son yıllarda Türkiye'de genç ve eğitilmiş nüfusun işsizlik oranı artmakta olup, bu oran OECD ve AB ülkelerine göre yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. En yüksek işsizlik oranlarının, kentlerde yaşayan ve eğitim seviyesi erkeklere göre daha düşük olan kadınlarda meydana gelmesi eğitim- işsizlik ilişkisini ortaya koymaktadır (Kayalı, 2014: 78).

TCMB'nin 2017 yılında yayınladığı "Türkiye'de Genç İşsizliği: Tespit ve Öneriler" raporuna göre: (TCMB, 2017: 9).

- i)** Genç nüfusun eğitim seviyesi son yıllarda büyük ölçüde değişiklik göstermiş ve genç nüfusu oluşturan 15-24 yaş aralığındaki genç işgücünün eğitim seviyeleri yükselmiştir.
- ii)** Son on yılda özellikle 20-24 yaş aralığındaki kadınların genç işsizliği içindeki oranı artış göstermiştir.
- iii)** Yükseköğretim mezunu kadınlardaki işsizlik oranı, erkeklere göre yüksektir.
- iv)** Uzun vadede genç işgücündeki eğitim ve cinsiyet faktörleri, genç işsizlik oranlarını etkilemeye devam edecektir.

Tablo 15: Türkiye’de İşgücünün Eğitim Düzeyi (2004- 2017)

Yıllar	İşgücüne Katılım (%)				İşsizlik (%)			
	Okur Yazar Olmayan	Lise	Mesleki Lise	Yüksek Öğretim	Okur Yazar Olmayan	Lise	Mesleki Lise	Yüksek Öğretim
2004	21,6	49,7	65,2	78,9	4,3	14,7	16	12,2
2005	19,9	49,6	65	77,9	4,9	13,9	13,6	10
2006	18,7	49,7	63,8	77,2	4,8	14	11,8	9,6
2007	18,1	48,8	64,5	77,3	5,2	13,9	12	9,7
2008	18,8	49,9	65	77,6	6,3	14,1	11,7	10,3
2009	19,8	52	65,4	78	8	18	15,6	12,1
2010	19,8	51,4	65,8	78,8	6	15,9	13,2	11
2011	20,5	52,1	65,5	79,3	4,6	12,6	11	10,4
2012	19,7	51,9	64,6	79,1	3,9	11,8	10,1	10,1
2013	20,1	53,1	65,1	80,1	4,9	12	10,5	10,3
2014	19,1	53,5	65	79,2	6,3	11,9	10,6	10,6
2015	18,6	54,1	65,4	79,8	5,3	12,4	10,2	11
2016	17,8	54,4	65,9	79,7	5,7	13,4	11,6	12
2017	18,8	54,8	66,1	80,2	5,8	13,3	11,9	12,7

Kaynak: TÜİK, Eğitim Durumuna Göre İşgücü İstatistikleri 2004-2013 ve 2014- 2017 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 15’te işgücünün eğitim düzeyine dair veriler yer almaktadır. Türkiye işgücü piyasasında, eğitim seviyesinin artması ile işgücüne katılım oranının arttığı gözlenmektedir. 2004 yılında okuryazar olmayanların işgücüne katılım oranı olan %21,6 iken bu rakam 2017 yılına kadar çok fazla değişiklik göstermemiş ve 2017

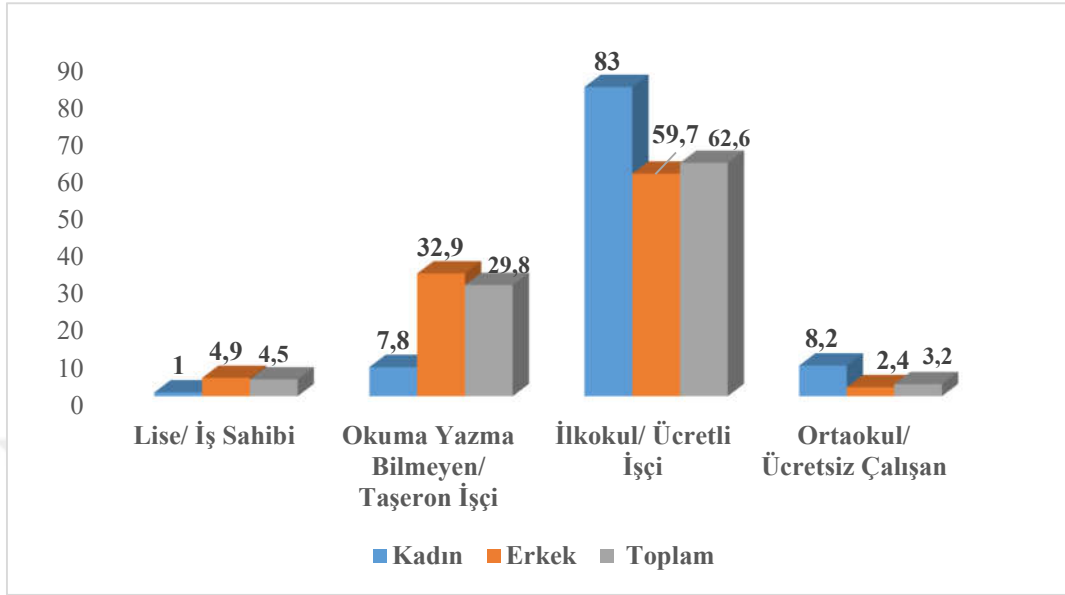
yılında %18,8 oranında gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranının en yüksek olduğu eğitim seviyesi, her yıl artan trendiyle yükseköğretim olmuştur. Bununla birlikte en düşük işsizlik oranı okuryazar olmayan kesimde iken en yüksek işsizlik oranı lise eğitimi alan kesimdedir. Lise eğitimlileri için işsizlik oranı 2008’de %14,1 ve 2009’da %18 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranlarının mesleki lise ve yükseköğretim mezunları arasında yüksek olması, işgücüne katılan nüfusun eğitiminin niteliği açısından önemli bir durumdur.

Eğitim düzeylerinin işgücüne katılım oranlarına etkisi değerlendirildiğinde, mesleki ve teknik lise mezunları ile yükseköğretim mezunlarının işgücüne katılım oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu anlamda işgücüne katılım oranının, meslek eğitim ve yükseköğretim eğitimin düzeyine göre artış göstermesi iki noktada önem taşımaktadır. Birincisi, işgücünün sayı ve nitelik yönünden değişmesi ile işletmelerin rekabet edilebilirliğinin artması; ikincisi de ekonominin yeni işgücü arzına istihdam oluşturma ihtiyacıdır. Ancak eğitimin işgücünü artırması için işgücünün yalnızca eğitim düzeyinin yüksek olması yeterli değildir, aynı zamanda oluşacak işgücünün, işgücü piyasalarına uygun olması gerekmektedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2018: 13).

Eğitim düzeyi ile paralel bir şekilde artan işgücüne katılım oranı, mesleki eğitimin payının ve yükseköğretim oranının artması bu oranların daha sonraki zamanlarda da artacağını göstermektedir. Bu durum işgücü piyasasında, yeni işgücü arzına karşı istihdam oluşturmaya katkı sağlamakta ve işletmelerin rekabet avantajını artırmaktadır (Durmaz, 2017: 263).

Bu bölümde Türkiye’deki genç işgücünün eğitimdeki ve istihdamdaki durumu geçmiş veriler itibarıyla değerlendirilmiş ve son yıllarda genç nüfusun eğitim seviyesinin yükseldiği işsizlik oranlarında da artış meydana geldiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu noktada, Türk işgücü piyasasına dahil olan Suriyeli mültecilerin eğitim ve iş durumlarının mevcut istidamı ne yönde etkileyeceğine dair gelecek projeksiyonlarının açıklanması gerekmektedir. İlk olarak, mültecilerin Türkiye’ye göç etmeden önce yaşadıkları ülkedeki eğitim ve iş durumlarının değerlendirip, Türkiye’ye göç ettikten sonra eğitim durumlarına göre istihdamda nasıl yer aldıklarını tartışmak daha doğru olacaktır.

Grafik 13: Suriye'deki İşçilerin Cinsiyetlerine Göre İş ve Eğitim Düzeylerinin Dağılımı (2011%)

Kaynak: OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2018: 9.

Grafik 13'te 2011 yılında Suriye'deki işçilerin cinsiyetlerine göre eğitim ve iş durumlarının dağılımı gösterilmiştir. Tabloya göre iş sahibi olan kadınların %1'i lise mezunu, taşeron işçi olarak çalışan kadınların %7,8'i okuma yazma bilmeyen, ücretli işçi olarak çalışan kadınların %83'ü ilkokul mezunu ve ücretsiz çalışan kadınların %8,2'si ortaokul mezunudur. Yalnızca iş sahibi olan ve lise mezunu erkeklerin oranı %4,9 ile kadınlardan daha yüksektir. Taşeron işçi olarak çalışan erkeklerin %32,9'u okuma yazma bilmeyen, ücretli işçi olarak çalışan erkeklerin %59,7'si ilkokul mezunu ve ücretsiz çalışan erkeklerin %8,2'si ortaokul mezunudur. Bu durumda Suriye'de yaşayan erkeklerin eğitim düzeylerinin kadınlara oranla daha düşük olduğunu ve genel olarak en fazla işgücü oranını eğitim seviyeleri düşük bireylerin oluşturduğunu ifade edebilmekteyiz.

Suriyeli mültecilerin eğitim durumu ile Türkiye'deki işgücünün eğitim durumu birlikte değerlendirilecek olursa; birinci bölümde mültecilerin demografik yapısının dağılımının verildiği Grafik 3'teki verilere göre mültecilerin eğitim düzeylerinin, Türkiye ortalamasına göre daha düşük olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Bu durumda mültecilerin büyük oranda genç nüfusa sahip olması ve bu nüfusun eğitim seviyesinin düşük olması gibi demografik faktörler, gelecekte Türkiye nüfusunda bir demografik

dönüşüme neden olabileceği gibi aynı zamanda işgücünün eğitim düzeyini önemli ölçüde etkileyebilecektir.

3.2.4. Türkiye’deki Genç İşgücü ve İşsizliğin Sektörel Dağılımı

İktisadi faaliyet koluna göre işsizlik ya da sektörel işsizlik oranları, yalnızca kişilerin son çalıştığı sektör dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Diğer bir ifade ile iktisadi faaliyet koluna göre işsizlik oranlarında ilk defa iş arama sürecinde olan kişiler hariç tutulmaktadır. Sektörel işsizlik oranlarının incelenmesinin nedeni, işgücü piyasasında hangi sektörler arasında arz ve talep uyumsuzluğu olduğunu belirlemektir. İşgücü piyasaları açısından önemli bir faktör olan arz ve talep uyumsuzluğu, işgücündeki verimliliği ve etkinliği düşürürken işsizliği artırmaktadır (Sürücü, 2014: 51).

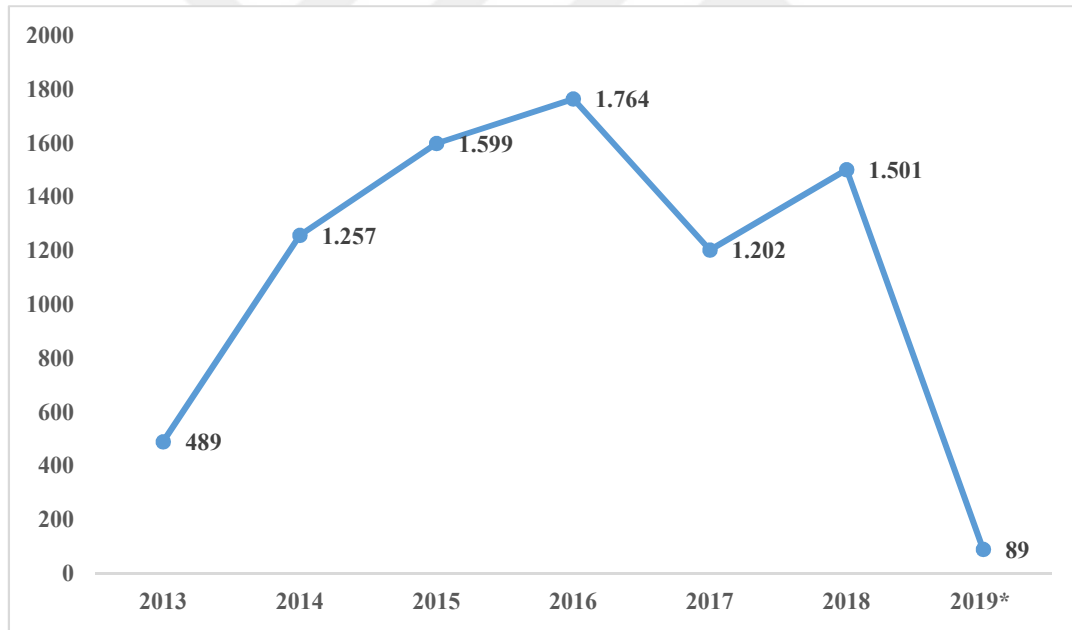
Birçok ülkede sektörler arası geçiş süreci; tarım toplumundan sanayi toplumuna sonrasında da hizmet sektörüne geçiş sıralaması ile gerçekleşmektedir. Ancak Türkiye’de bu süreç, tarım sektöründen hizmet sektörüne daha sonra sanayi sektörüne geçiş sürecini tamamlayamadan tekrar hizmet sektörüne geçiş olarak meydana gelmiştir. Bu durumun nedeni sanayi sektörünün, sermaye ve teknolojiye dayalı üretim yapısına sahip olmasıdır. Türkiye’nin diğer ülkeler gibi sektörler arası geçişini tam olarak gerçekleştirememesi, sanayisinin emek yoğun teknolojiye bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır (Durmaz, 2017: 265).

TCMB tarafından 2017 yılında yayımlanan “Türkiye’de Genç İşsizliği: Tespit ve Öneriler” raporuna göre; ortaöğretimden mezun olmuş veya daha az eğitilmiş genç nüfusta, işsizlik oranlarının düşük olmasının nedeni bu yaş aralığındaki gençlerin işgücüne katılımının az olmasıdır. Ayrıca kırsaldaki az eğitilmiş gençlerin, tarım sektöründe çalışmaları işsizlik oranlarını düşürmektedir. Yükseköğretim düzeyinde mezun olan kadınlarda işsizlik oranlarının yüksek olmasının sebebi, kadınların sektörel faaliyetlerdeki istihdamının sınırlı olmasıdır. 2016 yılında genç nüfusun sektörel istihdamı incelendiğinde erkek ve kadınların farklı sektörlerde istihdam edildiği görülmektedir. Kadınlar; sosyal hizmetler, finans, insan sağlığı ve eğitim sektörlerinde yüksek oranda istihdam edilirken konaklama, inşaat ve imalat

sektöründe düşük orandan istihdam edilmişlerdir. Erkeklerin ise farklı iktisadi faaliyet kollarında istihdam oranı %20 olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2017: 8).

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve Hacettepe Üniversitesi tarafından ortaklaşa hazırlanan bir çalışmaya göre; 2016 yılında Türkiye’de çalışma çağında olan 1,6 milyon kişi bulunurken 300 bin Suriyeli’nin istihdam ettiği tahmin edilmiştir. Suriyeli mültecilerin başlıca istihdam edildiği sektörler ise mevsimlik tarım, inşaat, imalat ve tekstil sektörleri olmuştur. TOBB tarafından sağlanan mevcut verilere göre, Suriye ortağı olan şirket sayısı 2010’da 30 iken 2015’te ortak olunan şirket sayısı 1,599’a yükselmiştir (ILO, 2016: 3). Türkiye’ye göç etmelerinin ardından çeşitli sektörlerde çalışan Suriyeliler’in yanı sıra kendi iş yerini açan ya da kendi sermayesi ile bir işletmeye ortak olan Suriyeliler de oldukça fazladır.

Grafik 14: Suriyeli Mültecilerin Sermayesine Ortak Oldukları Şirket Sayıları

Kaynak: TOBB 2013-2019 Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri Haber Bültenleri.

Grafik 14’de ki verilere göre 2013 yılında Suriyeliler’in ortak olduğu şirket sayısı 489 iken tüm 2019 yılına kadar yalnızca 2017 yılında bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir ve bu yılda 1.202 tane şirket açılmıştır. 2019 yılının ilk ayında Suriyelilerin ortak olduğu şirket sayısı 89’dur.

Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasasında sektörel dağılımı değerlendirildiğinde iş dünyasının temsilcileri, mültecilerin bazı sektörlerde işçi açığını kapatacağını ve işletmelerin tam kapasite üretim yapabilmelerinde olumlu bir etki meydana getireceğini ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye'deki işçi sınıfının en alt tabakasını oluşturduğu öngörülen mültecilerin, istihdam edildikleri sektörlerde ağır çalışma koşullarını ve düşük ücretleri kabul etmek zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Kaya, 2016: 39). Çocuk işgücünün kayıt dışı sektörlerde kullanılmasının ve emek yoğun sektörlerde emeklerinin karşılığını almadan çalıştırılması mülteci çocuklar arasında oldukça yaygındır. Mültecilerin büyük bir kısmının (%37,5) 0-14 yaş aralığında olan çocuk nüfusundan oluşması ve bu çocukların önemli bir kısmının eğitim sürecine dahil olmadığı dikkate alındığında, Türk işgücü piyasalarında oldukça yüksek oranda çocuk mültecinin çalıştığını tahmin edebilmekteyiz. Suriyeli mülteci aileler eğitim çağındaki çocuklarını okula göndermekten ziyade onları sokaklarda çeşitli ürünler satmaya yönlendirmekte ya da işletmelerde ucuz işgücü olarak çalıştırmaktadırlar (ORSAM, 2015). Mülteci çocukların aileleri tarafından bu şekilde çalıştırılmaları, Türk işgücü piyasalarında çocuk işgücünün artarak ücretlerin mevcut durumdan daha aşağı çekilmesine sebep olabileceği öngörülmektedir. Ayrıca mülteci çocukların sokaklarda güvencesiz şekillerde çalışması, içinde bulunduğu toplumun sosyal dinamiklerine zarar verirken aynı zamanda çocukların hayat standartlarının düşmesine neden olabilmektedir.

3.3. Suriyeli Mültecilerin Demografik Özelliklerinin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri

Suriyeli mültecilerin Türk işgücü ve istihdamını çeşitli değişkenlerle etkilediği ve bu etkilerin Türkiye için birtakım maliyetlerinin olduğu gözlenmektedir. Mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına girdikleri andan itibaren yaşadıkları başlıca problemler içerisinde; düşük ücret düzeyleri, kayıt dışı istihdam sorunu, niteliksiz işlerde artan istihdam, çocuk işçiliğinin yaygınlaşması ve haksız rekabet gibi problemler yer almaktadır. Türkiye işgücü piyasasının yapısal sorunları arasında yer alan kayıt dışı istihdam, mültecilerin büyük bir kısmının çalışma şeklini oluşturmakta hatta kayıtlı çalışmaları çok nadir görülmektedir (Adar, 2018: 24).

Türkiye'ye çeşitli yollar ile giriş yapan mültecilerin, daha yaygın olarak yaşadıkları şehirler dışında işgücü piyasalarına dahil olduğu gözlenmektedir. Çoğunlukla Güneydoğu Anadolu bölgesinde istihdam edilen mültecilerin bu bölge dışında çalıştıkları şehirler; İstanbul, Konya, Bursa, Mersin, Ankara ve Kahramanmaraş'tır. Bu bağlamda, mültecilerin hayatlarını devam ettirebilmek için tercih ettikleri şehirler, genellikle sanayi ve ticaretin yoğun olarak yapıldığı şehirler olmuştur. Ayrıca Suriyeliler'in açmış olduğu şirketlerin, yine Suriyeliler için daha kolay istihdam oluşturma imkanı olduğu için tercih edilen şehirler arasında bu faktörlerde önemli olmaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 792).

Türkiye'de kayıtlı istihdama dahil olan mültecilerin rakamsal olarak az olması Suriyelilerin istihdama hangi şekilde katıldığı yönünde fikir vermesi bakımından önem arz etmektedir. 2014 yılında çalışma izni olan Suriyeliler 3.856 iken 2015 yılında 4.019 ve 2016 yılında 7.909 kişi olarak tespit edilmiştir. 2016 yılında 3.343 kişi İstanbul'da, 1.903 kişi Gaziantep'te, 851 kişi Mersin'de ve 812 kişi Hatay'da çalışma izni alarak kayıtlı istihdama dahil olmuştur (Çoban, 2018: 202).

Kayıt dışı istihdam oranının hesaplanması anket uygulaması ile yapılmaktadır. Ancak bu uygulamaya Suriyeliler dahil edilmemektedir. Dolayısıyla Türk işgücü piyasasında çalışmakta olan mültecilerin kayıt dışı istihdama etkisinin tam olarak ölçülmesi mümkün gözükmemektedir. 2016 yılı Kasım ayında Türkiye'de kayıt dışı istihdam edilen 9.018.000 kişi bulunmakta iken 600.000 Suriyeli'nin kayıt dışı çalıştığı bilinmektedir. Türkiye'nin kayıt dışı istihdam rakamına Suriyeliler eklendiğinde bu rakamın 9.618.000'e çıktığı ve oransal olarak %33'ten %35'e yükselen bir kayıt dışılık olduğu tahmin edilmektedir (Kaygısız, 2017: 8).

Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdama olumlu ve olumsuz yönde birtakım etkileri bulunmaktadır. Yıldız ve Yıldız tarafından 2017 yılında yapılan Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkilerinin incelendiği çalışmada, mültecilerin kayıt dışı istihdamına katılımlarının olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Bu etkiler (Yıldız ve Yıldız, 2017: 35- 36):

- i) emek yoğun sektörlerde çalışan mültecilerin istihdam meydana getirdiği,
- ii) kayıt dışı olsa da mülteciler için harcanabilir gelirin meydana geldiği,

iii) rakip üreticilerin maliyetleri düşürücü şekilde rekabet üstünlüğü sağlamalarıdır.

2017 yılında İNGEV (İnsani Gelişme Vakfı) tarafından hazırlanan mülteci raporuna göre Türkiye’de mültecilerin % 31’inin istihdamda olduğu ve % 17’sinin işsiz olduğu belirtilmiştir. Ayrıca emekli, öğrenci, hasta ve engelli kesimin oluşturduğu %52’lik kesimin çalışmadığı veya iş aramadığı ifade edilmiştir. Eğitim seviyesi ile işsizlik arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, eğitim seviyesi arttıkça mülteciler arasındaki işsizlik oranının arttığı gözlenmiştir. Mültecilerin yükseköğretim mezunlarının yaklaşık olarak %34’ü işsiz iken düşük eğitilmiş ya da eğitim almamış mülteciler arasında bu oran %14 olarak gerçekleşmiştir (Çoban, 2018: 203).

Ayrıca Suriyeli mültecilerin, yoğun olarak yaşadığı şehirlerde işgücü piyasasında rekabeti arttırdıkları ve yerli istihdamı olumsuz yönde etkilediğine dair görüşler de bulunmaktadır. Mültecilerin istihdamda bulunma durumları, daha çok vasıfsız ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşmakta bunun sebebi olarak zor şartlarda hayatını devam ettirmeye çalışan aile üyelerinin geçim sıkıntısı sorunu ile iş konusunda tercih yapamamaları gösterilmektedir. Mültecilerin iş konusunda seçici olmamalarının yerel işgücü arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğu azaltma konusunda işgücü piyasasında olumlu bir etki meydana getirdiği de düşünülmektedir (Salur ve Erdoğan, 2017: 7).

Suriyeli mültecilerin %85’inin kamp dışında yaşaması ve çalışma izni şartlarının olmaması mültecilerin, gayri resmi yollardan iş aramalarına ve çalışmalarına sebep olmuştur. Özellikle Suriye’den gelen doktor ya da avukat gibi meslekleri icra eden mülteciler, Türkiye’de geçerli ruhsatları bulunmadığı için asgari ücret düzeyinde ya da daha az ücret ödeyen vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumla birlikte kayıt dışı piyasada düşük vasıflı işlerde çalışan mültecilerin, benzer vasıflı Türk vatandaşlarının istihdamını kısıtlayıcı şekilde yoğunlaştıkları ve mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde, işsizliğin daha çok artış gösterdiği ifade edilmektedir (Kuyumcu ve Kösematoğlu, 2017: 81- 82).

Çoğunlukla emek yoğun sektörlerde ve iş güvencesinin yetersiz olduğu işlerde çalışan mültecilerin ücretleri yerli işgücüne göre görece düşüktür. Mültecilerin işverene karşı bağımlılık durumu arttıkça, işverenin; işçinin emeğinin sömürülmesi, belirlenen ücretin verilmemesi ya da bir kısmının verildiği gibi durumlar meydana

gelebilmektedir. Türkiye’deki mültecilerin işgücü piyasalarına girdiği andan itibaren yaşadıkları sorunlar, istihdamda yedek işgücü olarak mültecilerin varlığını destekleyici ve piyasanın rekabet gücünü artırıcı bir rol oynamıştır. Sonuç olarak mültecilerin; birikim eksiklikleri, ücret düzeylerinin düşük olması, Türkçe dil yeteneklerinin yetersiz olması ve sosyal yaşama entegre olamamak şeklinde sıralanacak sorunları, onları işverenlerine bağımlı kılmakta ve emeklerinin sömürülmesine karşı çıkmalarını engellemektedir(Aygül, 2018: 80).

3.4. İşsizlikle Mücadele Kapsamında Türkiye’ de Uygulanan Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları

Endüstri devriminin başladığı ve teknolojik gelişmelerin arttığı dönemde işsizlik sorununun, tüm sosyal yaşamı etkisi altına aldığı bir kavram olduğu gözlenmiştir. Keynesyen görüşe göre işsizliğin azaltılmasında devletin sorumluluğu istihdamı sağlama yönünde olmalıdır. Dolayısıyla genç istihdamını sağlama sorumluluğu üstlenen hükümetlerin görevi, ulusal alanda istihdam oluşturabilecek stratejiler geliştirmektir. Bu aşama hükümetlerin, işsizlikle mücadele kapsamında geliştirdiği istihdam edilebilirlik stratejisi, yalnızca gençlere uygun mesleki becerilerin geliştirilmesini değil aynı zamanda bu becerilerin kullanılabileceği yeni istihdam imkanlarının meydana getirilmesini sağlamaktadır (Erdayı, 2009: 143).

1960’lı yıllardan sonra Türkiye’de artan işsizlik sorunu, iktisadi kalkınma süreci kapsamında ve kalkınma planlarında “işsizlikle mücadele politikaları” olarak ortaya çıkmıştır. 1963-1967 yılları arasında oluşturulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından 1985- 1989 yılları arasında oluşturulan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar tüm kalkınma planlarında işsizlikle mücadele konusu büyük önem arz etmiştir. Dolayısıyla kişilerin mesleki düzeylerini geliştirmek, toplumsal hareketliliği artırmak, nitelikli insan gücünün coğrafi olarak dengeli dağılmasını sağlamak ve genç işsizliği azaltmaya yönelik istihdam sağlayıcı politikalar kalkınma planlarında yer almıştır (Sürücü, 2014: 83).

Türkiye’de özellikle 1980 yılından itibaren toplam işsizlik içerisinde uzun dönemli işsizlikteki artış, doğrudan istihdam politikalarının önemini de arttırmıştır. Doğrudan iş imkanı oluşturmaya yönelik aktif politikalar, işsiz bireylerin çalışma

ortamlarında tecrübe kazanmaları amacı ile işsizlikle mücadelede tamamlayıcı bir politika aracı olarak uygulanmaktadır. Bu istihdam politikalarının temel hedefi, işsiz kalan bireylerin kısa süreli de olsa herhangi bir işte istihdam edilmesini sağlamaktır (Taş ve Bilen, 2014: 65).

Planlı dönemden itibaren işsizlikle mücadelede üç temel etmen bulunmaktadır. Bunlar; mevcut nüfus artışının gerektirdiği yüksek büyüme hızının gerçekleştirilmesi, büyüme hızlarına uygun bir nüfus artışına gidilmesi ya da her iki etmenin birlikte gerçekleştirilmesidir. Ancak kalkınma planları döneminde bu üç etmene dayanan dengeler sağlanamamıştır. Türkiye’de işsizliğin yapısal bir sorun olarak meydana gelmesinin en temel nedeni, işsizlik sorununun ekonomik büyüme ile ilişkili olmasıdır. Bu görüşe göre; işsizlik sorununun ekonomik büyümeye bağlı olarak çözümlenebileceği düşünülmese de rağmen yeterli büyüme oranı gerçekleştirilememiştir. Daha sonra istihdam oranının yüksek olduğu tarım sektöründe çalışan nüfusun tarım dışı sektörlerle dağıtılması politikası oluşturulmuş ancak tarım dışı sektörlerde yeterli düzeyde istihdam artışı sağlanamamıştır (Bozdağlıoğlu, 2008: 60).

İşsiz kalma sürelerini kısaltarak, kişilerin daha hızlı iş bulmasını kolaylaştıracak aktif istihdam politikalarının Türkiye’deki uygulamalarında, mesleki eğitim kursları ve iş arama yardımı merkezli politikalar iki önemli noktayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, İŞKUR, KOSGEB, Milli Eğitim Bakanlığı ve özel istihdam büroları tarafından sağlanan mesleki eğitim kursları, bireylere iş bulmaları konusunda yol gösterici olmaktadır. 2008 yılında İş Kanunu’nda yapılan yasal düzenlemelerle birlikte kadın ve genç işsizliğini azaltılmasına yönelik, işe yeni başlayan kadınlar ve 18- 29 yaş aralığındaki genç işçilerin SSK primlerinin, 5 yıl süresince işsizlik sigortası tarafından temin edilmesi ve istihdamı arttırmak amacıyla sigorta primleri uygulanmıştır (Güney, 2009: 154- 155).

İşsizliği azaltmaya yönelik özellikle kriz dönemlerinde istihdam teşvikleri uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’de 2015 yılı itibarıyla uygulanmakta olan 10 farklı sigorta prim teşviki bulunmaktadır. Uygulanan bu teşvikler arasında; yeni bölgesel teşvik sistemi, yurt dışına yönelik istihdam oluşturabilecek teşvikler, gençlerin

istihdamını artırmaya yönelik istihdam teşviki, AR-GE yatırımları teşviki ve işbaşı eğitim programlarının teşviki yer almaktadır (İŞKUR, 2015: 14).

İşgücü piyasasında gençler, kadınlar ve çocuklar gibi dezavantajlı grupların işgücü maliyetlerini düşürücü şekilde verilen teşviklerin, genç istihdamını arttıracığı ve kayıt dışı istihdamı azaltacağı öngörülmektedir. Hükümet tarafından verilen teşviklerin kayıt dışı istihdam üzerindeki etkilerinin olup olmadığının incelendiği çalışmalarda, özellikle kadınlara ve gençlere yönelik teşvik programlarının kayıtlı istihdamı olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla son yıllarda sürekli artış gösteren genç işsizlik oranlarının bu dezavantajlı gruplara yönelik uygulanacak teşvik mekanizması ile yavaşlatılacağı öngörülebilmektedir (TCMB, 2017: 14).

Türkiye'nin en önemli makroekonomik sorunlarının başında gelen işsizlik, ortaya çıkardığı sonuçlar sebebi ile mücadele edilmesi güç bir problem olmuştur. Bu kapsamda işsizliği azaltmaya yönelik mücadele politikaları, ilk olarak kalkınma programları dahilinde yer almış ancak uygulama kısmında pek başarılı olamamıştır. Türkiye'de istihdam oluşturacak politikaların ulusallık özelliğinin belirlenememiş olmaması sebebi ile özellikle son yıllarda, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin de etkisi ile aktif istihdam politikalarının uygulanmasına daha çok önem verildiği görülmektedir (Kafkas, 2014: 88).

Türkiye'de işsizliğin azaltılmasına yönelik birçok pasif ve aktif istihdam politikaları uygulanmıştır. Ancak pasif istihdam politikalarının kısa vadeli çözümler üretmesi ve işsizliğin doğrudan azaltılmasına yönelik uygulamalarda yetersiz kalması üzerine aktif istihdam politikaları daha fazla önem kazanmıştır. Aktif istihdam politikaları; mesleki eğitim programları, sübvansiyonlu istihdam programları, girişimciliğe destek ve gençlere yönelik çeşitli programlar gibi konuları kapsamaktadır. Mesleki eğitim programlarının öncelikli olduğu aktif istihdam politikalarında, işsizlikle mücadelede eğitim aracı ile herhangi bir işte istihdam etmeyen ve işsiz kalma riski altında olan kişilerin istihdam edilmeyen hedeflenmektedir (Şahin ve Sevimli, 2013: 4).

Aktif istihdam politikalarının hedefleri yönünden farklılık gösteren pasif istihdam politikalarının temel amacı işsizlik durumunun meydana getirdiği olumsuz sonuçlarını en aza indirmektir. Bu politikalar işten çıkmış ve iş aradığı halde iş bulamayan bireylerin, çalışmaya başlayacakları zamana kadar geçimlerini sürdürebilmeleri için asgari düzeyde dahi olsa gelir desteği sağlamaktadır. Pasif istihdam politikaları, bireylere geçici gelir desteği temin ettiği gibi onlara tekrar işe başlamaları için aktif istihdam politikaları araçları ile yeniden bir vasıf kazanabilecekleri süreci hızlandırmaktadır (İŞKUR, 2013: 79).

Türkiye’de çoğunlukla İŞKUR tarafından uygulanan ve işsizliğin çözümünde önemli bir rol oynayan aktif işgücü programları, ülke içi ve ülke dışında farklı işbirliği ortakları ile geliştirilmektedir. Özellikle 2008 yılında meydana gelen küresel krizden itibaren öncelikli olarak toplumun faydasının arttırılacağı programlar çeşitlendirilmiştir. Aktif istihdam politikalarının ne kadar etkili olduğu konusu tartışmaya açık olmakla birlikte bu politikalar; kadınların, çocukların, engellilerin ve diğer dezavantajlı gruba dahil olan bireylerin istihdamı açısından büyük önem taşımaktadır (Sanal, 2013: 7).

Aktif ve pasif istihdam politikaları birlikte değerlendirildiğinde, pasif istihdam politikalarının işsizlikle dolaylı şekilde mücadele eden araçları mevcutken, aktif istihdam politikalarının doğrudan işsizliği azaltmaya yönelik politika araçları olduğunu ifade edebilmekteyiz. Bu noktada aktif istihdam politikalarının bireylerin yalnızca iş bulmalarına fayda sağlamadığını aynı zamanda eğitim aracı ile mesleki becerilerinin geliştirilerek yeni nitelikler kazandırılmasında önemli bir rol oynadığı belirtilebilmektedir.

SONUÇ

Yakın tarihte meydana gelen göç hareketleri önceden tahmin edilemeyen ve büyük boyutlu yer değiştirme hareketleri olarak açıklanabilmektedir. Son dönemlerde bu göç hareketlerinin en büyük kapsamdaki örneği hiç şüphesiz Suriyeli Mülteci göçü olmuştur. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş, milyonlarca Suriyelinin işkence görmesine, ölmesine ve yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalmalarına neden olmuştur. Bu durumda ülkelerinden kaçan Suriyeliler, coğrafi yakınlık, inanç yakınlığı, hayatlarını devam ettirebilecek bir iş bulma ve can güvenliklerini korumak ümidi ile Türkiye’ye göç etmişlerdir.

TÜİK işgücü istatistiklerine göre Türkiye’nin genç işsizlik oranının, genel işsizlik oranından çok daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğu takdirde, bu sorununun çözümünde genç işsizliğin tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik yapılan tahminler büyük önem taşımaktadır. Bu noktada Türkiye’nin hem sosyal hem de ekonomik bir sorunu olan genç işsizliğin, Suriyeli mültecilerin işgücü piyasalarına dahil olmaları ile nasıl etkilendiğinin tartışılması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısına 2011 yılından itibaren her geçen yıl büyük oranlarda artış göstermesi; ülkemizin politik, sosyal, demografik ve ekonomik faktörlerinin etkilenmesine sebep olmuştur. Çalışmada Suriyeli mültecilerin bu etkilerinin değerlendirilmesi ve gelecekte nasıl bir demografik dönüşüme sebep olabileceği, Türkiye’nin en önemli yapısal sorunlarından olan genç işsizliği kapsamında değerlendirilmiştir.

Mültecilerin Türk işgücü piyasalarında daha çok inşaat, mevsimlik işçilik ve tekstil gibi emek yoğun sektörlerde çalışmasının iki farklı etkisinin olduğu düşünülmektedir. İlk etki; mültecilerin genel olarak vasıfsız işgücüne sahip olmalarından dolayı Türkiye’de yerli halkın çalışmak istemediği sektörlerde istihdam edilmelerinin buradaki işgücü açığını kapattığı yönündeki olumlu etkidir. İkinci ve olumsuz etki; mültecilerin çocuk nüfusundan oluşması ve bu çocukların önemli bir kısmının eğitim sürecine dahil olmadığı dikkate alındığında, Türk işgücü piyasasında

yüksek oranda mülteci çocuk işçiliğinin olduğu ve kayıt dışı istihdamın arttığı yönündedir.

Türkiye işgücü piyasasındaki genç işsizliği sorunu, eğitim yönünden değerlendirildiğinde genel olarak genç nüfusun eğitim seviyelerinin yükseldiğini ve işsizlik oranlarının arttığını söyleyebilmekteyiz. Mültecilerin eğitim düzeyleri ve Türkiye'nin işgücündeki eğitim düzeyleri kıyaslandığında mültecilerin, Türkiye'ye göre eğitim düzeylerinin daha düşük olduğunu ifade edebilmekteyiz. Bu durumda Türk işgücü piyasalarında gelecekte istihdam edilecek olan mültecilerin, vasıfsız ve eğitimsiz işgücü nüfusuna dahil olması kaçınılmaz gözükmektedir.

“Demografik Dönüşüm” teorisine göre tüm ülkeler demografik geçiş süreçlerini üç aşamada gerçekleştirmektedirler. Demografik dönüşüm sürecinin üçüncü aşamasında olan Türkiye için nüfus projeksiyonları kapsamında; nüfus artış hızı yavaşlarken 15-64 yaş aralığında nüfusun artması durumunu ifade eden “demografik fırsat penceresi”nin kapanacağı söylenebilmektedir. Ancak bu noktada mültecilerin demografik yapısı dikkate alındığında, Türkiye için gelecek projeksiyonlara göre bir fırsat mı ya da sosyoekonomik açıdan daha büyük bir problem mi oluşturacağına dair kesin bir yargıda bulunmak oldukça zor gözükmektedir.

Sonuç olarak tüm bu değerlendirmeler kapsamında; Suriyeli mültecilerin, Türk işgücü piyasalarına birtakım etkilerinin olduğu tespit edilirken, genç işsizlik üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte mültecilerin genç nüfusa sahip olmasının yanı sıra eğitim düzeylerinin Türkiye'ye göre düşük olmasının uzun dönemde emek piyasalarında vasıfsız işgücünü arttıracığı ve işgücü piyasalarında olumsuz etkilerinin artacağı öngörülebilmektedir. Dolayısıyla mültecilerin büyük bir çoğunluğunun barınma merkezleri dışında yaşadığı ve tüm bu etkilerinin 20-30 yıl içerisinde olumsuz yönde artacağı tahminleri dikkate alındığında aktif istihdam politikalarının bu noktadaki önemi artmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adar, Aslı Ş. (2018). Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü Mü?. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 13- 36.
- AFAD (2013). *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 1- 64.
- AFAD (2014). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 1- 84.
- AFAD (2017). *Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. 1- 132.
- AFAD (2018). *Geçici Barınma Merkezleri Raporu*. Rapor Tarihi: 04.06.2018.
- Akkaya, Tuba (2017). *Türkiye’de İşsizlik Olgusu Bağlamında İş Beğenmeme Nedenleri İstanbul İli Örneği. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi*, 1-154.
- Aslan, Berna Y. (2014). *Türkiye’de Genç İşsizliğe Yönelik Bir Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı Ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi*. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Eğitim Ve Araştırma Merkezi. Uzmanlık Tezi. 1-143.
- Ataman, Berrin Ceylan (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53 (1), 59-72.
- Ataman, Berrin Ceylan (1999). İşgücü Piyasasında Kurumsallaşma Avrupa Birliği Modeli Ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Yayın No: 583. 1-123.
- Ay, Sema (2012). Türkiye’ de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Uluslararası Hakemli Dergi*, 19 (2) 321-341.

- Aygül, Hasan Hüseyin (2018). Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü Ve Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9 (20), 68-82.
- Ayres, Sarah (2013). *The High Cost of Youth Unemployment*. Center for American Progress, 1-8.
- Bakırtaş, İbrahim ve Tekinşen, Ali (2004). *Dünya Savaşları Ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 83-100.
- Bayraktar, Seda ve İncekara, Ahmet (2013). *Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili*. Çalışma İlişkileri Dergisi, 4(1), 15- 38.
- Bekiroğlu, Cemil (2010). *Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 1- 240.
- Bocutoğlu, Ersan (2011) *Makro İktisat Teoriler ve Politikalar, (8. Baskı)*. Murathan Yayınevi: Ankara. 1- 595.
- Boyraz, Zeki (2015). *Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler*. Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, 7(2), 35- 58.
- Bozdağlıoğlu, E. Yasemin (2008). *Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri Ve İşsizlikle Mücadele Politikaları*. Sosyal Bilimler Dergisi, (20), 45-65.
- Caroleo, F., E., Pastore, F., (2007). *A Note On Youth Unemployment in the EU*. Annals of the University of Petroşani Economics, 7(3), 37-52.
- Casson, Mark (1979). *Youth Unemployment*, Macmillan Publishers Limited, London, 1-139.
- Çavuşoğlu, Halim (2006). *Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler*. Folklor Edebiyat Dergisi, 12(48), 83-104.

- Çoban, Bilge (2018). *Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları*. Çalışma ve Toplum Dergisi, (1), 193-216.
- Çondur, Funda ve Bölükbaş, Mehmet (2014). *Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*. Amme İdare Dergisi, 47(2), 77-93.
- DİSK/ GENEL İŞ (2017). *Kayıt Dışı İstihdam Raporu*. Ankara. 1 -12.
- Durmaz, Şerife (2017). *Akdeniz Bölgesinde İşgücü Piyasasının Analizi*. Kesit Akademi Dergisi, (7), 258-297.
- Duruel, Mehmet (2017). *Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler*. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(2), 207- 222.
- Elite Dialogue (2017). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması- 2017*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 1- 65.
- Erdayı, Utku A. (2009). *Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye*. Çalışma ve Toplum Dergisi, 3(22), 133- 162.
- Erdoğan, M. Murat (2017). *Suriyelilerle Uyum İçerisinde Yaşamın Çerçevesi*. Yönetici Özeti (Taslak), 1-48.
- Erdoğan, Seyfettin ve Canbay, Şerif (2016). *İktisadi Büyüme ve Araştırma & Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme*. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 29-43.
- European Commission (2005). *Employment in Europe 2005 Recent Trends and Prospects*. 1- 305.
- Eurostat (European Community Statistical Office). (2010) <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Unemployment>, Erişim Tarihi: 26.03.2018.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013). *Türkiye Göç Raporu*. Yayın No: 32, 1- 90.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2014). *Türkiye Göç Raporu*. Yayın No: 34, 1- 45.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). *Türkiye Göç Raporu*. Yayın No: 35, 1- 56.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *Türkiye Göç Raporu*. Yayın No: 40, 1- 102.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.. Erişim Tarihi: 05.06.2018.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Göç İstatistikleri Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamında Suriyeliler*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713. Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Göç İstatistikleri*. http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik Erişim Tarihi: 10.02.2019.
- Gövdere, Bekir ve Türkoğlu, Musa (2016). *Malthus'un Nüfus Teorisine Şarkılı İtiraz: Dickens Yaklaşımı*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 427-439.
- Güçer, Mehmet vd., (2013). *Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Rapor No: 13- 04, 1- 70.
- Güllüpınar, Fuat (2012). *Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, (4), 53-85.
- Günaydın, Davuthan ve Çetin, Murat (2015). *Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 17-34.

- Gündoğan, Naci (2001). *Genç İşsizliği*. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları (173). Eskişehir.
- Güney, Alptekin (2009). *İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri*. Kamu İş Dergisi, 10(4), 135-159.
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum Araştırması*. 1- 87.
- Hess, Laura E., Anne C. Petersen, Jeylan T. Mortimer (1994). *Youth, Unemployment and Marginality: The Problem and Solution*. Cambridge University Press, 3-33.
- ILO (200). *Global Employment Trends For Youth October 2008*. International Labour Office, Geneva. 1- 64.
- ILO (2010). *Global Employment Trends for Youth, August 2010*. International Labour Office, Geneva. 1-87.
- ILO (2016). *Workshop On Problems Faced By Syrian Workers, Employers And Entrepreneurs In Labour Market And Suggestions For Solution Overall Evaluation*. 1-7.
- ILO, (2013). *Resolution Concerning Statistics Of Work, Employment And Labour Underutilization*, Adopted By The 19th International, 2013, Geneva, 1-5.
- ILO, (2017). *Global Employment Trends For Youth 2017: Paths To A Better Working Future*. International Labour Office Geneva, 1- 117.
- Işık, Volkan (2016). *Türkiye'de Genç İşsizliği Ve Genç Nüfusta Atalet*. Emek ve Toplum Dergisi, 5(11), 131-145.
- İNSAMER (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi) (2016). *Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası*. 1- 21.
- İnsani Gelişme Vakfı ve Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (2017). *Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü*. 1-5.

- İzgi, Berna B. (2012). *Genç İşsizliği Ve Eğitim İle Olan İlişkisi*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11(41), 295-310.
- Kafkas, Emir T. (2014). *Avrupa Birliği İşsizlikle Mücadele Stratejisi Işığında Türkiye İçin İşsizlik Sorununda Yeni Bir Paradigma: Çalışma Kredisi*. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurt Dışı İşçi Uzmanlık Tezi, 1- 154.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı (2018). *TRC2 (DIYARBAKIR-ŞANLIURFA) Bölgesi İstihdam Ve İşgücü Piyasası Raporu*. 1- 54.
- Kayalı, Güliz S. (2014). *Genç İşsizliği*. (1. Baskı), Ankara: Ziraat Gurup Matbaacılık Türk Metal Sendikası, 1-192.
- Kaygısız, İrfan (2017). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri*. Friedrich-Ebert-Stiftung Vakfı, 1- 21.
- Kazgan, Gülten (2014). *İktisadi Düşünce Tarihi, (19. Baskı)*. Remzi Kitabevi; İstanbul. 1-448.
- Kelleci, Serap Ü. ve Türk, Zehra (2016). *Genç İşsizliğin İncelenmesi: Oecd Ülkeleri Ve Türkiye Karşılaştırması*. Emek ve Toplum Dergisi, 5(13), 10- 25.
- Kırcı, Başak (2017). *Eğitilmiş Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış*. Çalışma ve Toplum Dergisi, 3(54), 1369-1396.
- Kirk, Dudley (1996). *Demographic Transition Theory*. Population Studies, 361-387.
- Knoema (2017). *World Happiness Index*, <https://knoema.com/search?query=happiness%202018> Erişim Tarihi: 19.02.2019.
- Knoema(2017).<https://knoema.com/search?query=unemployment+rate+2017&pageIndex=&scope=&term=&correct=&source=Header> Erişim Tarihi: 19.02.2019
- Koç, İsmet- Eryurt, Mehmet A. vd., (2010). *Türkiye' nin Demografik Dönüşümü*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 1-82.

- Kurz, Heinz D., Eren Kırmızıaltın çev. (2018). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Ankara: Heretik Yayınları.1-245.
- Kuyumcu M, İhsan, ve Kösematoğlu, Hülya (2017). *The Impacts Of The Syrian Refugees On Turkey's Economy (2011-2016)*. Journal of Turkish Social Sciences Research, 2(1), 77- 93.
- Küçükkalay, Abdullah Mesud (2014). *Dünya İktisat Tarihi* (1. Baskı) İstanbul: Beta Yayınevi.
- Lee, Ronald D. and Reher, David S. (2011). *Demographic Transition and Its Consequences*. Population And Development Review, (37), 1-287.
- Lordoğlu, Kuvvet ve Aslan, Mustafa (2016). *En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014*. Çalışma ve Toplum Dergisi, (2), 789- 808.
- MAZLUMDER (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. 1- 51.
- MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği) (2013). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği – Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*.1-20.
- Murat, Sedat ve Şahin, Levent (2011). *AB' Ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Murat, Sedat ve Şahin, Levent (2011). *Gençlerin İstihdamı/İşsizliği Bakımından Türk Eğitim Sisteminin Değerlendirilmesi*. Çalışma ve Toplum Dergisi, (3), 93-135.
- Murat, Sedat ve Şahin, Levent (2011). *Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik*. Sosyoloji Konferansları Dergisi, 44, 1-48.
- Nakhoul, Tuğçe Elif (2014). *Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 4-135.

- O'Higgins, Niall (2001). *Youth Unemployment And Employment Policy: A Global Perspective*. International Labour Organization. Geneva. 1- 229.
- OECD (2006). *International Migration Outlook*. 1-333.
- Ohtake, Fumio (2012). *Unemployment and Happiness*. Japan Labor Review, 9(2), 59-74.
- Okur, Ahmet (2014). *Türkiye' de Genç İşsizliği ve Nedenleri*. (1.Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi (2018). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Geçim Kaynağı Zorlukları; Analitik Araştırma*. 1-65.
- Orhan, Serdar ve Savuk, Fatih (2014). *Emek-Teknoloji-İşsizlik İlişkisi*. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 2(2), 9- 24.
- ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar Ve Zorluklar. Toplantı Değerlendirmesi* (1), 1- 24.
- Özer, Ufuk ve Topal, Mehmet H. (2017). *Genç İşsizliği, Suç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri İle İlişkili Midir? Türkiye'den Ampirik Bir Kanıt*. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(5), 50-63.
- Putun, Murat, Karataş, Ali Samet ve Akyıldız, İbrahim Ethem (2017). *The Economic Consequences Of The Youth Unemployment Case In Eu Countries: A Critical Analysis*. International Journal Of Economics And Finance Studies, 9(1), 77-99.
- Salur, Sultan ve Erdoğan, M. Mustafa (2017). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Ekonomi Üzerindeki Etkileri*. Current Debates in Economics & Econometrics, 305-332.
- Sanal, Mustafa E., (2013). *Aktif İstihdam Politikaları*. Toprak İşveren Dergisi, (9), 13-18.

- Savaş, Vural Fuat (2007). *İktisatın Tarihi* (5. Baskı). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Sayın, Ferhan (2012). *Türkiye’de 1988-2010 Döneminde Eğitim Ve Büyümenin Genç İşsizliğine Etkisinin Analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(4), 33- 53.
- Seçer, Barış (2006). *Uluslararası Boyutuyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam Politikaları*. TİSK Akademi Dergisi, 1(2), 78- 97.
- SGK *Kayıt Dışı İstihdam Oranı*,
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari, Erişim Tarihi: 10.04.2018.
- Sürücü, Mustafa (2014). *İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri*. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi. 1- 216.
- Şahin, Begüm Erdil ve Sevimli, Yeliz (2013). *Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları Ve İşkur’un Önemi*. Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi 5(1), 1-10.
- Şentürk, Ferhat (2015). *Türkiye’de İşgücü Piyasası Ve İstihdamın Yapısı*. Sosyal Güvence Dergisi. (7), 1- 31.
- Taş, H. Yunus ve Bilen, Merve (2014). *Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri*. Emek ve Toplum Dergisi, 3(6), 50-69.
- Taymaz, Erol (1997). *Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişme Ve İstihdam*. Devlet İstatistik Enstitüsü. 1-283. Ankara
- TCMB (2017). *Türkiye’de Genç İşsizliği: Tespit ve Öneriler*. (14), 1- 15.
- Tella, Rafael Di, Maccullach Robert J. and Oswald, Andrew J. (2003). *The Macroeconomics Of Happiness. The Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809–827.

- TİSK, (2014). *TİSK İşgücü Piyasası Bülteni – Yıllık 2014 (2014 Yıllık Tük Hia Verilerinin Değerlendirilmesi)*. Sayı: 32, 1-18.
- TİSK, (2016). *TİSK İşgücü Piyasası Bülteni (Temmuz 2016 Tük Hia Verilerinin Değerlendirilmesi)*. Sayı: 39, 1- 24.
- TÜİK (2011). *Hane Halkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti 2011*.
http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html,
 Erişim Tarihi: 26.03.2018.
- TÜİK (2013). *Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075 Haber Bülteni*. Sayı: 15844.
- TÜİK (2018). *İşgücü İstatistikleri, 2017 Haber Bülteni*. Sayı: 27699.
- TÜİK (2018). *İşgücü İstatistikleri, 2018 Haber Bülteni*. Sayı: 27693.
- TÜİK (2018). *Nüfusun İşgücü Durumu*,
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- TÜİK, (2007). *İşgücü, İstihdam Ve İşsizlik İstatistikleri Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – I*. Ankara: TÜİK Matbaası, 1-48.
- TÜİK, (2018). *Nüfus Projeksiyonları 2018-2080 Haber Bülteni*. Sayı: 30567.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567> Erişim Tarihi: 01.03.2019.
- TÜİK, *Eğitim Durumuna Göre İşgücü İstatistikleri*. 2004- 2013.
- TÜİK, *Eğitim Durumuna Göre İşgücü İstatistikleri*. 2014- 2017.
- TÜİK, *Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, 2007-2018*.
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 15.05.2018.
- TÜİK, *İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı 2005-2018, İşgücü İstatistikleri*.

- Türk Kızılayı (2017). *2017 Yılı Göç İstatistik Raporu*, 1- 21.
- Türkbal, Aydın (2005). *İktisada Giriş*, (2. Baskı), İstanbul: Aktif Kitabevi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018). *İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç Ve Uyum Raporu*. 1- 300.
- Türkiye İş Kurumu (2013). *7. Genel Kurul Çalışma Raporu*. 1-132.
- Türkiye İş Kurumu (2015). *2015 Yılı İşgücü Piyasası Araştırması Sonuç Raporu*.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri*, <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>, Erişim Tarihi: 10.03.2019.
- TÜSİAD, (2004). *Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik*. Yayın No: TÜSİAD-T/2004-11/381, İstanbul, 1- 240.
- Uluslararası Af Örgütü (2014). *Dışarıda Bırakılanlar Uluslararası Toplum Tarafından Terkedilen Suriyeli Mülteciler*. 1- 43.
- UN Office For The Coordination Of Humanitarian Affairs (2019). *Humanitarian Needs Overview*. 1-91.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), (2015). *What Do We Mean By Youth*. <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/#topPage>, Erişim Tarihi: 24.01.2018.
- UNHCR (2017). *Global Trends Forced Displacement In 2017*. 1-76.
- UNICEF Türkiye Milli Komitesi (2018). *Türkiye’ deki Suriyeli Çocuklar*. <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>, Erişim Tarihi: 05.06.2018.
- United Nations (1998). *Recommendations On Statistics Of International Migration*. *Department Of Economic And Social Affairs Statistics Division*, 58(1), 1-95.

United Nations (2005). *World Youth Report 2005, Young People Today, and in 2015*. 1- 207.

United Nations Development Programme (2014). *The Gambia National Human Development Report 2014*. 1-75.

World Bank (2018). *Youth Unemployment Rate*, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?>, Erişim Tarihi: 10.03.2019.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> Erişim Tarihi: 05.05.2018.

Yanbaşı, Elvan (2014). *Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 1-159.

Yıldız, Kemal (2014). *İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı Ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi*. Akademik Bakış Dergisi, 1- 26.

Yıldız, Tuğba ve Yıldız İbrahim (2017). *Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri Ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye’ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme*. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 2(3), 30- 46.

Yılmaz vd., (2004). *İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (48), 163-183.

Yılmaz, Abdurrahman (2014). *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri*. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), 1685-1704.

Yüceşahin, Murat M. ve Sirkeci, İbrahim (2018). *Suriyelilerin Demografik Yapısı*. In The United Kingdom, 12 Ridgeway Gardens, 93-116.

Zaim, Sabahaddin (1997). *Çalışma Ekonomisi*. (10. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.